Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Arne Fog Pedersen

DANMARKS FØRSTE HØJSKOLE

og dens Mænd

Arne Fog Pedersen

Danmarks første Højskole og dens Mænd

Kjøbenhavn 1944

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Copyright by
Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S

Hertz - Bogtrykkergaarden, Kbhvn.

Indhold

1. Kapitel: Nationale og folkelige Forudsætninger for Virkeliggørelsen af Grundtvigs Højskoletanke i Nordslesvig Pag. 9

2. Kapitel: C. Flor og Rødding Højskoles Grundlæggelse..... „ 19

3. Kapitel: Johan Wegener og Højskolens Aabning ..... „ 39

4. Kapitel: Flor bliver Højskolens Forstander ..... „ 67

5. Kapitel: Sofus Høgsbros Forstandertid ..... „ 85

6. Kapitel: Præsten Hans Svejstrup og den kirkelige Vækkelses Betydning for Højskolen ..... „ 121

7. Kapitel: Cornelius Appel som Højskoleforstander og Frimenighedspræst i Rødding ..... „ 139

8. Kapitel: Højskolens Genaabning efter 1920..... „ 161

Denne Bog gør ikke Fordring paa at være nogen udtømmende Fremstilling af Rødding Højskoles bevægede Historie; en detailleret Redegørelse herfor vilde svulme op til et anseligt Værk, der maaske knap vilde kunne paaregne nogen større Offentligheds Interesse. De følgende Sider søger kun at fremdrage de vigtigste og mest afgørende Begivenheder i den 100-aarige Skoles Historie, samlet om de Mænd, der efter mit Skøn har spillet den største Rolle i Skolens Liv.

Bogen har ikke kunnet blive til uden Bistand fra flere Sider; jeg bringer herved en hjertelig Tak til Landbrugslærer Hans Appel, „Skovvang", Hjallese, og Provst C. Wegener, Kværndrup, der har givet mig Tilladelse til Benyttelse af private Familiepapirer og som med stor Imødekommenhed har gennemlæst henholdsvis Kapitlerne om Cornelius Appel og Johan Wegener og givet mig flere Raad og Oplysninger; ligeledes takker jeg Gaardejer M. K. Gram, Køben hoved, for en Del mundtlige Oplysninger. En særlig Tak bringer jeg Forstander Hans Lund, Rødding, for talløse gode Raad og Vejledninger under Arbejdet.

Rødding Højskole, „Flors Hus", August 1944.

Arne Fog Pedersen.

1. Kapitel

Nationale og folkelige Forudsætninger for Virkeliggørelsen af Grundtvigs Højskoletanke i Nordslesvig.

I sin Grundtvigbog siger Professor Hal Koch i Omtalen af Skoletankerne, at i Stedet for Sorøskolen, som aldrig blev til Virkelighed, voksede flere danske Folkehøjskoler frem, inspireret af Grundtvigs Skolesyn, men iøvrigt uden fast Program. Skolen skulde hvert Sted tilpasse sig til de lokale Forhold og særlige Krav.

Naar en Skildring af Rødding Højskoles Mænd da indledes med en Omtale af Grundtvigs Skoletanker, er Formaalet derfor heller ikke saa meget det at give en selvstændig og fyldestgørende Redegørelse herfor, men snarere det enkle at vise, hvordan en Skole gror frem i denne Landsdel, inspireret af Grundtvigs Skolesyn, men født ud af Dagens Spørgsmaal i Nordslesvig. Det vil herunder ogsaa ses, hvordan Hovedmotivet for den grundtvigske Højskoletanke, Kravene om Frihed og Folkelighed, i en enestaaende Grad imødekom just Nordslesvigs Behov for omkring 100 Aar siden.

Naar Talen er om den historiske Sammenhæng, der maa betragtes som Baggrund for Rødding Højskoles Oprettelse, vil det derfor ses, at det ingenlunde var tilfæl-

digt, at den første Folkehøjskole kom til at ligge i Nordslesvig; den har i sine Forudsætninger baade et nationalt og et folkeligt Islæt. Grundtvigs Skole var for Christian Flor i første Række tjenende Redskab for den nationale Folkevækkelse, der i de samme Aar, som Grundtvig arbejdede med sine Skoleplaner, var gaaet hen over Nordslesvig. Flor var den første, der klart saa, at det for Nordslesvigs Vinding for Danmark ikke var tilstrækkeligt med det rent negative at nedbryde den tyske Kulturhimmel; den vakte Nationalbegejstring skulde ogsaa fyldes med Liv og Indhold. Hertil skulde Røddingskolen tjene, og hertil viste Grundtvigs Skoleidé sig tjenlig.

Mere end noget andet Sted i Norden var her i Sønderjylland baade Spørgsmaalet om en national Vækkelse og Kravet om Folkelighed og Aandsliv vokset til et Livsspørgsmaal.

Det er almindelig anerkendt, at Aarene omkring 1830 er Udgangspunkt for den nationale Opvaagnen, hvori Flor blev den førende Kraft; det er jo ogsaa 1830, P. Lauridsen vælger som Begyndelse for sit Værk „Da Sønderjylland vaagnede". Mindre paaagtet er det maaske, at ogsaa for det Folkeoplysningsarbejde, hvori Flor ved Grundlæggelsen af Rødding Højskole bliver banebrydende, betyder disse Aar noget afgørende. Som det senere vil fremgaa, er Grundtvigs Højskoletanke nemlig ogsaa udformet just i 1830'erne, og den er samtidig med den nationale Opvaagnen, hvortil den for den sønderjydske Højskoles Vedkommende er uløselig knyttet.

Maaske vil det for Forstaaelsen heraf være rimeligt først at berøre de nationale Forudsætninger for Flors Højskole.

Talrige Steder, bl. a. i Slutningen af Peder Skau „Minder" og i A. D. Jørgensen „40 Fortællinger af Fædrelandets Historie", faar man Indtryk af, hvordan den voldsomme Bevægelse, Kampen med Napoleon havde fremkaldt i Europa, efter hans Fald afløstes af almindelig Ro og Udmattelse. De Løfter om Frihed, Kongerne saa rundhaandet havde givet, indfriedes ikke; og det var først fra Frankrig, der saa ofte har været Europas Arnested for Uro, den Revolution, der gav Folket en forfatningsmæssig Frihed tilbage, bredte sig over Europas Lande.

I sin inderste Rod var baade den slesvigholstenske og den sønderjydske Bevægelse Udslag af samme Strømning, og Julirevolutionen i Paris 1830 er i Virkeligheden den ydre Foranledning til saavel Uve Jens Lomsens som Kielerprofessorerne Chr. Paulsens og C. Flors Optræden.

Det danske Monarki led paa dette Tidspunkt, siger A. D. Jørgensen, af „tvende, dybe Brøst": Folkets fuldstændige Udelukkelse fra al Lovgivning og al Styrelse af sine egne Anliggender, og for det andet den nationale Modsætning mellem Indbyggerne. Men denne Tid fattedes desværre, siger A. D. Jørgensen videre, den Statskløgt, der i Tide evnede at løse de Baand, som nu maatte medføre en stadig voksende Fare for det danske Riges Fremtid.

Den første, der fremsatte Fordringen paa en fri Forfatning overfor Kong Frederik VI, var Uve Jens Lornsen. Som Student i Kiel og Jena havde han sluttet sig til de tyske Genfødelsesbestræbelser, ivrigt optaget af at føre det tyske Folks Enheds- og Frihedstanker ud i Livet. Efter 9 Aars Ansættelse i det slesvig-holsten-lauenborgske

Kancelli i København bliver han i 1830 Landfoged paa sin Fødeø Sylt, og efter at være ankommen til sin gamle Universitetsby Kiel i Oktober 1830 paa Vej til sit Embede udgiver han — stærkt tilskyndet af Begivenhederne, der nylig har fundet Sted i Frankrig — sit Flyveskrift „Om Forfatningssagen i Slesvig-Holsten"*), hvori han rejser Kravet om en Deling af Kongens Lande i Monarkiet og Hertugdømmerne; kun „Konge og Fjende" skulde være fælles. Uve Jens Lornsens Skrift fremkalder en hel Litteratur af Stridsskrifter; den vigtigste Følge af det var den, at Kongen under Tryk af den fremkaldte Stemning lovede at indføre en Stænderforsamling, og 28. Maj 1831 kommer „Anordninger om Provincialstænders Indførelse". Uve Jens Lornsen fængsles, ender senere sine Dage i Schweiz og er dermed forsvundet fra Skuepladsen; men hans Livs Gerning var fuldbyrdet.

Modtrækket fra dansk Side kom fra den juridiske Professor i Kiel Christian Paulsen, født i Flensborg, opdraget paa Tysk, men af gammel dansk Bondeslægt. Ved Universitetet i Göttingen lærte han den senere teologiske Professor i København H. N. Clausen at kende, og denne fortæller selv i sin Bog om Christian Paulsen om, hvordan han med Undren i Göttingen mødte denne unge Mand, tysktalende, men nordisk af Type og Sind og dansk med en Inderlighed og Styrke, der maatte forbavse alle, der lærte ham at kende. Det blev Paulsens Livsgerning i sin Professortid i Kiel at hævde Sønderjyllands historiske og folkelige Danskhed.

„I de to Mænd", siger P. Lauridsen, „Uve Jens Lornsen og Christian Paulsen, mødtes Sønderjyllands to Fol-

*) „Über das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein".

kesjæle; den ene drog mod Syd, den anden mod Nord, og begge søgte hver for sig at erobre det hele".

Men Christian Paulsens Virksomhed blev i det væsentlige en Kamp for Nationalitetens og Sprogets formelle Ret, siger P. Lauridsen med Rette. Han vilde nedrive de Skranker, som en mørk Tid og en uforstandig Regering havde rejst omkring hans Landsmænds fri Udvikling; men saa snart denne Udvikling skulde til at begynde, forelaa et nyt, stort Førerarbejde, som det ikke var hver Mands Sag at overtage; eet var at nedbryde „den tyske Kulturhimmel", et andet at vække det slumrende, danske Folkeliv, og ikke alene vække det, men samtidig skabe de Organer, der var nødvendige for den nyvakte danske Aand, og give dem Liv og Indhold. Det vigtigste af disse Organer blev Flors Skole, Højskolen i Rødding, der ikke alene blev den første Virkeliggørelse af Grundtvigs Idé om en Folkets Skole for Livet; men den blev ogsaa den første Læreanstalt for voksne med dansk Undervisningssprog her i Nordslesvig.

Med denne historiske Udvikling som Baggrund har vi i Korthed de nationale Forudsætninger saavel for Flors hele Livsværk som for Rødding Højskoles Tilblivelse. Dernæst maa vi søge de Forudsætninger, der er at finde i Grundtvigs Udvikling af selve Højskoletanken.

Det var just i de samme Aar, som den nationale Bevægelse tog Fart i Sønderjylland, at Grundtvig for Alvor begyndte at sysle med Idéen om en Skole for den voksne Ungdom.

Det var dog ikke i første Række den nationale Opvaagnen, der bragte Grundtvig ind herpaa. Selv om han har haft de raadgivende Stænderforsamlinger i Tanke,

saa er Højskoletanken dog oprindelig udformet med den enevældige Kongemagt som Forudsætning. Den politiske Udvikling i Danmark, det Folkestyre, der tog sin første, spæde Begyndelse med Frederik VI's Bebudelse af de raadgivende Provincialstænder 28. Maj 1831, og som i sin inderste Rod var nær beslægtet med den samme Aand, der vakte den nationale Bevægelse i Nordslesvig, har først i anden Række været igangsættende for Grundtvigs Skoletanke; nej, det, der i første Omgang blev afgørende for hans Syn paa Menneskeliv, Frihed og Folkelighed, var Rejserne til England 1829—31.

Der er ofte, naar Talen er om Grundtvigs Udvikling, en Tilbøjelighed til ene at skænke de to store Aar i Grundtvigs Liv 1810 og 1825 Opmærksomheden og saa knytte Højskoletanken til som et Barn af den Udvikling, Grundtvig kom ind i med Begivenhederne i et af disse Aar. De engang tilvante og afstukne Baner søges ofte rent instinktivt. Som Kaj Thaning siger i en Artikkel („Et tredie Grundtvigstandpunkt", „Tidehverv" XV 8—9), findes der imidlertid flere Mærkepæle i Grundtvigs Liv end de to. Og naar Talen er om Grundtvigs Højskoletanke, saa maa man være klar over, at den hverken er et Barn af den Grundtvig, der fra 1810 af „erobrer sin Ungdoms Romantik tilbage", eller en Frugt af det grundtvigske Menighedssyn af 1825. Nej, ligesaa lidt som Højskolen er et Trin paa Himmelstigen, er dens Kateder en Prædikestol. Ligesaa lidt som Professor Flor kunde sidde hjemme i sit Studerekammer i Kiel og faa Syn for Nødvendigheden af en Rejsning af den slumrende Danskhed, — det maatte han ud paa sin norske Skimmel for at opdage, — ligesaa lidt kunde Grundtvig i sit køben-

havnske Studerekammer sidde og filosofere sig til, at en Oplysning om Menneskelivet skulde til for en sand Vækkelse. Det maatte han ud for at se, og det var i England, han saa det.

Grundtvig oplevede i 1826 efter Embedsnedlæggelsen den anden Afbrydelse i sin Præstegerning, og det var i denne Periode, indtil han 1839 blev Præst ved Vartov, at saa at sige alle hans Skoleskrifter kom. Denne Tid, der i gejstlig Henseende blev en Parantes i hans Liv, blev af afgørende Karakter med Henblik paa hans Syn paa det folkelige Liv. Grundtvig fik i Aarene 1829—31 2500 Rigsdaler bevilget for at undersøge de gamle angelsaksiske Haandskrifter og rejste i Foraaret 1829 til England paa et Tidspunkt, da Forbindelsen vestpaa — endnu med 1807 i frisk Erindring — iøvrigt ikke var alt for hjertelig.

I videnskabelig Henseende fik Grundtvig dog ikke meget Udbytte af Rejserne; den Udgivelse af den angelsaksiske Litteraturs Hovedværker, han havde planlagt, toges senere ud af Haanden paa ham, og af engelsk Kirke- og Aandsliv lærte han kun lidt. Det, der berørte ham stærkest, var det „kraftige Borgerliv", der var Englands Storhed og Styrke. Det var Londons myldrende Travlhed i Modsætning til Københavns provincielle Idyl. Det var en saare realitetsbunden Mand, der vendte hjem fra England. „Det var i England, jeg lærte at kende Forskel paa Skyggerne med og uden Legeme", siger Grundtvig ved en senere Lejlighed. Og forundret maatte han spørge sig selv, hvori Forskellen bestod paa den rastløse engelske Arbejdsomhed og det hjemlige Dødvande, og det Svar, han giver, og som bliver afgørende for hans Syn paa baade

Folke- og Menneskelivet, er, at det var Friheden; baade den folkelige og personlige. Den Grundtvig, der vendte hjem fra England, forstod ikke alene at skelne mellem „Skyggerne med og uden Legeme", han havde ogsaa lært at forstaa, hvad Frihed er værd. — Og ved sit Gæsteri i engelske Universitetskollegier saa han navnlig paa sin tredie Rejse, hvad en saadan Kostskoleform med dens Kammeratskab kan betyde. „Trinity College er Forbillede for den danske Folkehøjskole", har Professor J. P. Bang sagt.

Tiden mellem Præstegerningen i Vartov og Englandsrejserne kom til at blive en af Grundtvigs mest produktive. Foruden den store Nordens Mytologi (1832) i hvis lange Indledning Planen om den folkelige Højskole udvikles og begrundes, udsender han Haandbog i Verdenshistorien, første Bind af Sangværket, holder Forelæsningerne „Mands Minde" og udsender ind imellem de fleste egentlige Højskoleskrifter („Politiske Betragtninger" 1831, „Det danske Fiirkløver" 1836, „Til Nordmænd om en norsk Højskole" 1837, „Skolen for Livet" 1838, „Bøn og Begreb om den danske Højskole i Soer" 1840 og „Lykønskning til Danmark" 1847).

Grundtvig vendte dog ikke hjem fra England som Frihedsmand i almindelig politisk Forstand. De liberale, der vilde en fri Forfatning, forstod ham ikke; Grundtvig var tværtom Kongens Mand og saa i Monarkiet den bedste Garanti for en fri folkelig Udvikling; derfor er det stadig de raadgivende Stænderforsamlinger, han har i Tanke, mens han stod skeptisk overfor et fuldstændigt Folkestyre. Det er i Dag ofte pudsigt at erindre, at Grundtvigs Højskoletanke oprindelig er udarbejdet med den enevæl-

digt styrede danske Stat som en selvfølgelig Forudsætning og tillige med den som denne Skoles Opretter og Underholder. — Snart ser Grundtvig imidlertid, at Udviklingen har det fuldstændige Folkestyre som sit Endemaal, men han saa tillige i Modsætning til de nationalliberale, der ved Folkestyre i Virkeligheden forstod et liberalt Aandsaristokrati som Afløsning af Enevældens Embedsmandsstyre, at skulde den Folkets Deltagelse i Styret, som det i disse Aar kæmpede for i Europa, falde lykkeligt ud, saa maatte Deltagelsen strække sig helt ud i de danske Bønders og Borgers jævne Lag, og skulde det være Tilfældet, vilde denne Styreforms heldige Udfald være betinget af et udstrakt Oplysningsarbejde i vor Almue; den Almue, Grundtvig kendte fra Barnsben; og hertil skulde nogle Ungdomsaars Undervisning og Vækkelse og et Kostskoleliv, som han havde set det i England, tjene. Derfor havde de nationalliberale heller ikke Brug for den grundtvigske Folkehøjskole; og der er i Grunden noget parodisk i at tænke sig, at det — takket være Flors Diplomati — just var for de nationalliberales Penge, den første grundtvigske Folkehøjskole oprettedes i Rødding. Grundtvig vilde ikke, at der skulde tilstræbes nogen folkelig Videnskabelighed, stilende mod Eksamen og Levebrød, „nej, Maalet maa", siger han allerede 1838 i „Skolen for Livet", „være en Dannelse og Oplysning, der bliver enhvers egen Sag og er sin egen Belønning, og en Dannelse og Oplysning for Livet, som vi kan faa den tydeligste Forestilling om, naar vi spørger, hvad Medlemmerne af det folkelige Statsraad behøver for at være deres Stilling voksne og deres Hverv mægtige".

Og en sand Oplysning, formaaende at vække Menne-

sket til Erkendelse af sig selv, og en Skole grundet paa det levende Ord som det, der i Historie og Poesi kan vække et Folk af Dvale, det var netop, hvad Nordslesvig havde Brug for i 1844. Thi det er vel sandt, at Højskolen ikke blev en Skole for hele Folket; men det er ogsaa værd at bemærke, at den heller ikke blev det, Grundtvig fra først af havde tænkt sig med Sorøskolen: en Højskole i første Række tagende Sigte paa de livligste og mest opvakte; dem, der skulde tage Sæde i det folkelige Raad, møde som Delegerede ved Stænderforsamlingerne og tjene Staten som Embedsmænd. Nej, Røddingskolen blev just en Skole for det jævne Folk, ud af hvilket Folkestyret skulde gro.

Det skyldtes i første Række Christian Flor.

2. Kapitel

C. Flor og Rødding Højskoles Grundlæggelse.

„Den Sten maler ogsaa, som underst ligger", siger et gammelt dansk Ordsprog.

Dette Ordsprog med dets Tale om, at den Arbejder, hvis Virke gøres i det skjulte, ikke er den mindst værdifulde, passer godt paa Flor og hans Gerning. Ved Siden af saa mange andre Navne, der lyser stærkt i Sønderjyllands Historie, synes Flors Navn ofte at være ret upaaagtet, og det hænger netop sammen med Særkendet for Flors Gerning. Han arbejdede helst som den skjulte Kraft; som den, der forstod at faa andre til at udføre Handlinger, som Flors Navn ikke fik Æren for, selv om han havde været Inspirationskilden og Tilrettelæggeren. Gang paa Gang, naar man fra selve Skuepladsen for den nordslesvigske Nationalitetskamp ser ind bag Kulissen, toner Flors myndige og igangsættende Skikkelse frem. Han er som den store Sceneinstruktør, der véd at sætte andre i Arbejde, forstaar, hvor de forskelliges Evner ligger, og evner at fylde dem med sin Aand til at kæmpe efter hans Plan, ja, endda tit ligefrem med hans egne Vaaben. — Saa omfattende og betydningsfuld blev hans Virksomhed, at det med Rette er sagt om ham, at om end

ingen national Vækkelse er begyndt med svagere Kræfter end den sønderjydske, saa blev det at genrejse Nordslesvig i baade national og folkelig Henseende dog Christian Flors Livsgerning og hans mere end nogen andens.

Kun paa et enkelt Felt, nemlig i Arbejdet for Folkehøjskolens Sikring her i Landsdelen, traadte han helt i Forgrunden og greb personligt ind.

Instruktøren tog selv sin Rolle i Dramaet.

„Syvstjernen"s*) Mænd og de nationalliberale Kredse i København vilde med Professor H. N. Clausen i Spidsen have en dansk Latin- og Realskole i Nordslesvig, der kunde dimittere Nordslesvigerne til Københavns Universitet eller give dem den højere Dannelse og Udvikling, der maatte til, om de nationalliberale Kredses Folkestyreideal skulde virkeliggøres, og Almuen fra Enevoldstidens Embedsmandsstyre kunde gaa over til at styres af Landets dannede og højt kultiverede Frihedsforkæmpere. Flor vilde som Grundtvig selv ved Folkestyre ikke blot forstaa en Overgang fra Embedsmændenes til Frihedsvennernes Formynderskab. Han vilde hjælpe Almuen selv frem; den skulde ikke blot styres af andre, men lære at styre sig selv; og han saa klart, at det var en Nødvendighed ikke mindst for Nordslesvigs Bevarelse for Danskheden. Navnlig, naar Talen er om Flor som Skolemand, er dette en Sag af største Vigtighed.

Det var iøvrigt ogsaa klart, at hverken hos det højere Borgerskab eller i den tysksindede Embedsmandsstand

*) Komité, nedsat af nationalliberale Kredse i København, til Oprettelse af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig. Komitéen bestod af 7 fremstaaende nationalliberale Mænd (H. N. Clausen, Schouw, L. N. Hvidt, J. E. Larsen, Drewsen, H. P. Hansen og Meinert), hvorfor den almindeligt kaldtes „Syvstjernen".

vilde en dansk Latinskole i Nordslesvig finde Tilslutning, og da endnu mindre hos Bønderne. Vilde man hernede søge anlagt en højere, dansksproget Uddannelsesanstalt med akademisk Dannelse og Universitetsstudier som Maal, kunde den ringe Tilslutning, en saadan Skole vilde faa, snarere blive en yderligere Understregning af Nordslesvigs Tyskhed; og den vilde slet ikke evne at faa Almuen med i det Selvstyre og den nationale Selvstændiggørelse, som efter Flors Opfattelse ikke mindst her i Nordslesvig kun kunde lykkes ved Almuens Deltagelse.

Derfor fik Sønderjylland ikke en dansk Latinskole, men en grundtvigsk Folkehøjskole.

*

Christian Flor er født i København Nytaarsdag 1792. Baade hans Far, der var Kvartérmester ved Kronprinsens Regiment, og Moderen var norskfødte.

Faderen døde, da Sønnen var 16 Aar gammel, og Moderen, der var 25 Aar yngre end sin Mand, døde i 1837.

Det var meget bevægede Aar, Flor voksede op i. Hans Ungdom faldt sammen med den dansk-norske Stats Sammenbrud og det danske Aandslivs Genfødelse ved Oehlenschläger og Grundtvig, og begge Dele blev medbestemmende for hans senere Liv. Kun 15 Aar gammel ønskede han 1807 at deltage i Københavns Forsvar, men hans Far satte sig imod det, og i de bevægede Dage først i Januar 1814 vilde han sammen med en Del andre Studenter støde til Hæren for at hindre Norges Tab, men forinden sluttedes Freden 14. Januar.

Aaret efter blev Flor teologisk Kandidat og derefter Lærer og Inspektør ved Borgerdydsskolen paa Christianshavn og tog i disse Aar livligt Del i Datidens litterære og æstetiske Liv, bl. a. i Fejden mellem Baggesen og Oehlenschläger; det var Poul Martin Møller og Flor, der overrakte Tylvtens Udfordring til Jens Baggesen. Hele sit Liv igennem følte Flor sig i dyb Gæld til Oehlenschläger, om hvem han i sit Dødsaar i et Brev til Kr. Arentzen udtalte, at han altid havde været Ledestjerne i alle hans alvorlige Bestræbelser; og i en Samtale med Ludvig Schrøder udtalte Flor engang, at det var Oehlenschläger, der havde aabnet hans Øjne for, at Livet er Poesi. — Flors senere Virksomhed som Professor i dansk Litteratur og som Udgiver af „Haandbog i den danske Litteratur" er vel ogsaa en Frugt af denne oehlenschlägerske Paavirkning.

10. April 1822 kaldedes han til Sognepræst i Tølløse ved Holbæk. Det var Ejeren af Godset Tølløse, Etatsraad P. Chr. Zeuthen, der havde Kaldsret til Embedet. Selv om Flor kun blev faa Aar i Tølløse, blev denne Tid dog af afgørende Karakter for ham, idet han her indgik Ægteskab med Etatsraad Zeuthens Datter, Vilhelmine Frederikke. Som Betingelse for Etatsraadens Samtykke maatte Flor love at erhverve en Doktorgrad som en passende Afstivning af Landsbypræstens sociale Position. — Imidlertid døde Etatsraaden allerede 1823, og da Flors Hustru nødig vilde leve som Præstekone, hvor hendes Broder nu blev Herremand, søgte og fik Flor 1826 det ved J. L. Heibergs Bortrejse ledigblevne Professorat i dansk Sprog og Litteratur ved Kiels Universitet efter dog Aaret i Forvejen ifølge Løftet til Svigerfaderen at have erhvervet

Doktorgraden, der drejede sig om den oprindelige og egentlige Betydning af Hovedordenes Bøjningsformer i det latinske Sprog; mærkeligt er det iøvrigt at tænke sig, at Stifteren af den første grundtvigske Folkehøjskole er Doktor paa en saadan Afhandling. Det var her, i Kiel, han fandt sit Livs Hovedopgave og fik Betydning for Land og Rige. Det var dog ikke som Professor, han opnaaede det; Flor var ikke nogen vækkende og inspirerende Taler, og det var kun et saare beskedent Antal Studenter, han samlede om sit Kateder; til hans Forelæsninger i Sommersemesteret 1831 over det danske Sprog havde kun 9 Studenter indtegnet sig; det højeste Antal Tilhørere naaede han, da ialt 16 — sejsten — Studenter i Vintersemesteret 1832—33 fulgte hans Forelæsninger over Holbergs Komedier. Det blev da heller ikke som Kielerprofessor, men som Danskhedens Vækker, Flor indskrev sit Navn i Nordslesvigs Historie. Flor var en smuk Mand og beleven i Selskab, og hans Ægteskab med den sjællandske Herremandsdatter har vel heller ikke mindst bidraget sit til at skaffe ham Adgang til de bedre Kredse i Kielerprofessorernes selskabelige Omgang.

„Da vi havde benyttet de første Uger til at aflægge Besøg hos adskillige Professorfamilier," siger Flor selv i den Levnedsbeskrivelse, han i 1867 dikterede til Pet. Chr. Koch, „og deltaget i flere større Selskaber hos disse, mærkede jeg, at man ved Universitetet arbejdede nok saa ivrigt i Politikkens som i Videnskabens Tjeneste. Det blev mig snart klart, at alle de formaaende Professorer var gennemtrængt af de slesvigholstenske Doktriner, samt at det tyske Sprogs Udbredelse og Befæst-

ning i hele Slesvig var deres vigtigste Ønske og Bestræbelse, ligesom det var deres bestemte Maal og sikre Haab at faa et Slesvig-Holsten ligeoverfor det danske Kongerige. Thi i vore politiske eller videnskabelige Samtaler ved en Kop The og en Pibe Tobak udtalte d'Herrer sig temmelig frit og aabent, da de formodede, at jeg villig lod mig oplyse om Forhold, hvilke jeg som Landsbypræst i Sjælland maatte være uvidende om, og de desuden meget vel vidste, at deres Venner og Forbundsfæller, de tyske Regeringsmænd i København havde langt mere Magt og Indflydelse end de danske". Ingen af dem tænkte paa, føjer P. Lauridsen til, at de egentlig sad dér og aabenbarede sig for deres Dødsfjende.

Ikke alene var Stemningen overvejende tysk, men ofte mødtes alt, hvad der var dansk, ligefrem med Uvilje og Ringeagt. Kun een fandt Flor blandt sine Universitetskolleger, der kunde dele hans Tanker og Følelser, nemlig den juridiske Professor Christian Paulsen; men Flors Haab var ved Paavirkning af de unge Kandidater, der forlod Universitetet, at kunne hjælpe til at modvirke Udryddelsen af det danske Sprog og genopvække den danske Aand, der var blevet sløvet under den lange Forbindelse med Holsten.

Saaledes indstillet rejste han i December 1827 til København og fik Foretræde hos Kong Frederik VI for hos Kongen at faa Hjælp og Bistand. „Kongen hørte ogsaa med megen Deltagelse og Tillid paa min ligefremme og simple Skildring af mine Erfaringer og Tanker angaaende denne Sag", fortæller Flor i den ovenfor omtalte Levnedsskildring, men da Flor kom næste Aar igen og bragte samme Emne paa Bane, slog den gamle

Konge Sagen til Side og begyndte at spørge Flor ud om, hvordan han havde indrettet sin Bolig o. l., hvorefter Flor dybt skuffet vendte tilbage i Haab om hos Sagens anden Part, Nordslesvigerne selv, at finde den Imødekommenhed og Hjælp for Sagen, han ønskede. Men heller ikke det var Tilfældet.

Dog endnu et Incitament udefra skulde komme til.

I en Anmeldelse, Flor 1839 skrev i Fr. Barfods Tidsskrift „Brage og Idun" af Grundtvigs „Nordens Mytologi", 6 Aar efter dette Værks Fremkomst, fremhæver Flor Grundtvigs Anskuelse, at ligesom det enkelte Menneske har en Ungdoms-, Manddoms- og Alderdomstid, saaledes har ogsaa ethvert Folk det; ja hele Menneskeslægtens Udvikling er bestemt herved. Disse tre Aldre beherskes efter hverandre af de tre Grundkræfter i vort Væsen: Fantasi, Følelse og Forstand. Til Ungdomstiden, hvor Mennesket drømmer og lægger Planer, svarer Fantasien; til Manddommen, hvor det elsker og hader, arbejder og virker, samler og splitter, svarer Følelsen, og til Alderdommen, da Mennesket stræber efter Hvilen med dens Fred og afklarede Ro svarer Forstanden — eller Eftertanken. Nordboens Livsopfattelse er den historiske. Forstanden kommer kun efterhaanden af Erfaring. „Vi lever forlæns, men forstaar baglæns". (S. Kierkegaards Udtryk).

Flors eget Liv danner en god Illustration til denne Grundtvigs Opfattelse af Menneskelivets Forløb. Ogsaa Flors eget Liv falder i en Ungdomstid, en Forberedelses- og Uddannelsestid, da Planer lægges for et Virke i det nationale Arbejdes Tjeneste, og en Manddomstid med dens Travlhed og en Alderdom, hvis Ro ikke blev den

passivt hvilendes, men den Ro, som Alderdommens afklarede og forstandige Livssyn kan give.

Til den Uddannelse og Indvielse, Flor fik til sin senere Gerning, hører ogsaa Bekendtskabet med Grundtvig og hans Skrifter. „Flor blev mærkværdig nok i Kiel paa det nærmeste gamle Grundtvigs aandelige Fostersøn", har Fr. Helveg sagt. Flor er i sin forstaaende Anmeldelse af „Nordens Mytologi" klar over, at man i dette Værk staar overfor „en hel ny Verdensanskuelse"; i de følgende Aar af 1830'erne kommer alle Grundtvigs betydelige Skoleskrifter, og det er først og fremmest Grundtvigs Opfattelse af Menneskelivet og dets Grundlove, som Flor har tilegnet sig. Vakte Oehlenschläger Flors Kærlighed til Poesi, saa virkede Grundtvig bestemmende for hans Syn paa Mennesker og Folkets Liv. Det Brev til Kr. Arentzen, hvori Flor lovpriser Oehlenschläger som den, der har været Ledestjernen i alle hans alvorlige Bestræbelser, slutter med en Lovprisning af Grundtvig som „den Mand, der endnu klarere end Oehlenschläger har magtet at belyse og forherlige Nordens Aand."

Da Grundtvig midt i September 1829 paa Hjemturen fra sin første Englandsrejse besøgte Præsten Claus Harms i Kiel, spiste han ogsaa til Middag hos Flor; og Flor, der tidligere havde staaet ret kritisk overfor Grundtvig baade i det urolige Aar før Norges Afstaaelse og senere under Tylvtestriden, ser senere klart, hvilket mægtigt Vaaben i Danskhedens Tjeneste, Grundtvigs efterhaanden udformede Idé om dansk Vækkelse og folkelig Undervisning med Historie, Modersmaal og Poesi som Hovedhjørnestenene kan blive. Flor faar ved

Læsning af Grundtvigs Skrifter Øjnene aabnet for den Kraft, der ligger i et levende Folkesamfund; og han optages helt af Planer om at tillempe og udnytte Grundtvigs Syner for den Folkevækkelse, der var hans Maal.

Omkring 1837 er Flors Læretid endt. Han er nu, siger P. Lauridsen, en klar, jævn og myndig Forkynder af den genrejste danske Aand og brænder af Iver efter at løfte Folket op paa de Dannelseshøjder, som de store Foregangsmænd i Digtning og Tænkning synes at anvise. Manddomsværket kan begynde. Løsenet blev „Poesi og Nationalbegejstring". „Det var min faste Overbevisning," skriver Flor senere i et Brev til Røddingpræsten Hans Svejstrup, „at naar et Folk mister sit Modersmaal, maa nødvendigt Hjertet hos den enkelte blive koldt og egoistisk, og ingen Folkeaand vil kunne finde Bolig hos dem. Derfor vilde ogsaa det menneskelige og aandelige Liv hos Nordslesvigs Befolkning udslettes, om det danske Modersmaal blev opgivet. — — Truselen herom forfulgte mig bestandig og lod mig ingen Ro, førend jeg besluttede mig at blive, hvad man sædvanligt kalder Missionær, kun at jeg gik til mine Landsmænd ikke til Fremmede, og tilsyneladende mere i Menneskelighedens end i Kristendommens Tjeneste. Men Maalet var det samme; det er kun virkelige Mennesker, der kan blive kristne."

Derfor maatte han ud; — rundt i Landsdelen og ved personlig Paavirkning opdrage Hjælpere, grundlægge Organer og skabe Midtpunkter for en poetisk-folkelig Vækkelse. Det er denne praktiske Indstilling overfor Opgaverne, der gør Flor særegen i Danskhedens Historie, siger P. Lauridsen med Rette; og Billedet af Man-

den paa den norske Skimmel, der gennemkrydser Nordslesvigs Bygder, vil stedse staa i vor Historie som et lysende Minde. Han udsender Opraab, skriver Avisartikler og Masser af Breve og grundlægger Blade. Flor var under alt dette Arbejde i og for sig hverken genial eller nyskabende; han var en elendig Taler og ingen usædvanlig Skribent. Hans Genialitet bestod, som ogsaa P. Lauridsen har udtrykt det, i hans Evne til at finde de Kræfter frem, som Sagen netop havde Brug for, og fylde dem saadan med sin Aand og med sine Idéer, at de næppe nok selv vidste, hvor Flor hørte op, og de selv begyndte; Bonden Nis Lorenzen omdannede han til en gæv Nationalist, Haderslev-Købmanden Peter Christian Koch og Aabenraa-Urmageren Fr. Fischer til Redaktører. Gennem Brevvekslinger med dem begge faar man et tydeligt Indtryk af, at det er Flor, der staar bag baade „Dannevirke"s Begyndelse i Juni 1838 og „Aabenraa Ugeblad"s 2. Oktober 1839. Og Sommerstedbonden Laurids Skau gør han til den ny Bevægelses vældige Folketaler. Peder Skau, Bukshave, L. Skaus Broder, fortæller selv i sin Mindebog, at Flor sandsynligvis skrev det meste af L. Skaus store Skamlingsbanketale. Flor har, fortæller P. Lauridsen videre, en Finger med i Spillet, da Peter Hjort Lorenzen taler Dansk i Stænderforsamlingen. Og af nogle halvstrandede Forsøg baade ude paa Vesterkanten og i Østamtet udformer Flor Idéen til Rødding Højskole og opnaar udstrakt Støtte til Udformningen af denne Idé, ikke her paa Egnen eller i det hele taget i Sønderjylland, men fra nationalliberale Kredse i København; paa Trods af de nationalliberales Modvilje imod Grundtvigs Skoletanke

grundlægger Flor en grundtvigsk Folkehøjskole ved de nationalliberales Hjælp. Det er utvivlsomt hans betydeligste Enkelthandling, og den eneste Opgave overfor hvilken Flor ikke blot virkede som Tilskynder for andre, men selv med sin Person og Arbejdskraft øvede en direkte Gerning.

Dette, at Folk fra Studerekamrenes og Videnskabens Verden gaar i Folkelighedens Tjeneste og ofte drages ud i det offentlige Liv eller gaar i aktiv politisk Tjeneste, er i det hele et Særtegn for nationalt stærkt bevægede Tider eller for Folk, der lever under fremmed Herredømme. Draget af de mange Spørgsmaal i den nationale Kamp, der i en saadan bevæget Tid ofte er af livsvigtig Art for Folket, næsten tvinges Digtningens, Videnskabens og Kunstens førende Skikkelser, Mændene fra Studerekamrenes og Laboratoriernes stille Verden, ofte ud i aktiv Tjeneste i Folkets nationale Eksistenskamp. Det var i 1830'erne to Kielerprofessorer, Paulsen og Flor, der blev Forgrundsfigurer i det nationale Vækkelsesarbejde i Nordslesvig. — I Dag ser vi i nationalt stærkt bevægede Tider og under Besættelse det samme her i Danmark. Videnskabsmænd og Kunstnere drages ud i den nationale Kamp. Vore to Universiteters og Nationalmusæets Folk tager ud og virker nationalt og folkeligt i Oplysnings, Vækkelses og dansk Sammenholds Tjeneste. Den samme Aand, der i Dag jager Professor Hal Koch ud af sit teologiske Studerekammer i København, var det, der for 100 Aar siden drev Professor Flor ud fra Kiel som Missionær i Folkelighedens Tjeneste i Nordslesvig.

Sønderjylland var paa den Tid, siger P. Lauridsen i

Indledningen til „Da Sønderjylland vaagnede", et dansk Legeme i fremmede Klæder. Den danske Enevælde havde vænnet Befolkningen af med enhver offentlig Selvvirksomhed; og en fremmed og hovmodig Embedsstand spærrede Vejen for al Folkevækkelse. Ingen af Landsdelens højere Læreanstalter var danske. Baade de fire Latinskoler og Seminariet i Tønder og Universitetet i Kiel meddelte deres Undervisning paa Tysk. Den nyvakte danske Aand maatte derfor paa bar Bund skabe de Organer, der var nødvendige. Et af de vigtigste af disse Organer blev Flors Skole, Højskolen i Rødding, der ikke alene blev den første Virkeliggørelse af Grundtvigs Idé om en Folkets Skole for Livet; men den blev ogsaa den første Læreanstalt for voksne med dansk Undervisningssprog her i Nordslesvig.

Allerede inden Rødding Højskoles Virkeliggørelse var det imidlertid forsøgt fra slesvigholstensk Side at faa en „højere Folkeskole" i Gang. Allerede i 1840 offentliggjorde den holstenske Politiker Syndikus Klenze i Itzehoe en Opfordring til at grundlægge en saadan Oplysningsanstalt for den holstenske Bondeungdom. Og sidst paa Aaret 1842 aabnedes Skolen i Rendsborg, da Landboforeningen her stillede de første Midler til Raadighed. Kongen overtog Protektoratet, og Amtmand og Provst fik Tilsyn med Undervisningen, som omfattede alle mulige Fag lige fra Religion, tysk Sprog og Historie til Kemi, Teknik og Dyrlægevidenskab. Tilslutningen var dog meget ringe, Adelen uinteresseret, og Embedsstanden mere eller mindre fjendtligt indstillet, Økonomien haabløs, og Skolen, der iøvrigt var upaavirket af Grundtvigs Skoletanker, gik siden ind. Men Forsøget vakte Op-

sigt og bidrog til at sætte Nordslesvigernes Skoleplaner i Gang.

Ligesom sidenhen 1880'erne blev af afgørende Betydning for Udviklingen i Nordslesvig, saaledes blev ogsaa Aarene, der laa en god Menneskealder forud, bestemmende for en følgende Tid. Forberedt af den folkelige Vækkelse, der i det forudgaaende Aarti navnlig under Flors Førerskab var gaaet hen over Landsdelen, bliver Nordslesvig, der for Alvor er vaagnet til national Bevidsthed, nu Skueplads for store Begivenheder. I det ydre tog det allerede sin Begyndelse i 1838 med „Dannevirke"s Stiftelse, kulminerede i November 1842 med Peter Hjort Lorenzens Optræden i Stænderforsamlingen og med de store Skamlingsbankemøder i 1843 og 44 og fandt et blivende Midtpunkt i Højskolen i Rødding.

Allerede i November 1840 slaar „Dannevirke"s Redaktør Pet. Chr. Koch til Lyd for den nye Skole. Og Vanskeligheder ved at finde egnede Emner til Stændervalget for Seksaaret 1842—48, som begyndte kort efter, syntes yderligere at understrege Nødvendigheden af for Alvor at drøfte en dansk Bondehøjskoles Oprettelse. „Dannevirke" fortsætter derfor Drøftelsen og foreslaar et Møde afholdt i Gram til Planernes Fremme, men bremsedes i sin Foretagsomhed af Flor, der var bange for, Sagen skulde forfuskes eller umuliggøres ved at bæres frem, før Tiden var moden dertil. Hermed standser Højskolebevægelsen foreløbig i Haderslev Østeramt.

Derimod blev der gjort et Forsøg i Vesteramtet af Præsten i Mjolden, L. C. Hagen. Denne, der var en ivrig Beundrer af Grundtvig, satte sig i Forbindelse med flere ligesindede Embedsbrødre, alle paa Vesterkanten, og de

udkastede Planer til Indkøb af en mindre Bondegaard, som saa skulde indrettes til Højskole. Midlerne hertil skulde tilvejebringes af Bønderne selv, og 6. November 1841 fremkom i „Dannevirke" den berømte „Opfordring til den nordslesvigske Bondestand", rimeligvis affattet af Hagen selv. Opfordringen læstes af Digterpræsten St. St. Blicher, der i samme Blad straks gav Planen en begejstret Tilslutning, og 22. Januar 1842 fremkom i „Dannevirke" en Indbydelse til Aktietegning, underskrevet af Præsterne L. C. Hagen, Mjolden, Hans P. G. Koch, Vodder, N. L. Feilberg, V. Vedsted og L. C. Müller, Ribe; men Bønderne var slet ikke villige til at støtte et saa tvivlsomt Foretagende; Planen strandede, og Hagen blev ret mistrøstig over det; i Breve til Carl Ploug og Hjort Lorenzen skriver han, at de velhavende Bønder, der skulde støtte en saadan Skole økonomisk, er indfanget af Slesvig-Holsteinismen, andre frygter den tysksindede Øvrighed, og han mener, „den nuværende Slægt næppe vil kunne kaldes til Live"; Forhaabningerne maa rettes imod den næste; da derfor Hagen senere i 1843 atter begynder at virke for de Skoleplaner, der resulterer i Rødding Højskole, anser han det for nødvendigt, at denne Skole i hvert Fald fra Begyndelsen af skal være tvesproget.

Imidlertid skrider Begivenhederne videre; 11. November 1842 taler Peter Hjort Lorenzen Dansk i Slesvigs Stændersal, og paany tager Flor Sagerne i sin Haand. Lorenzens Optræden havde vakt en Bølge af Begejstring for den danske Sag ud over Landet; ved Nytaarstid 1843 fejredes han af de Nationalliberale ved en Fest i København og med Tale af Grundtvig, og i Maj samme Aar

dannedes i København „Den slesvigske Hjælpeforening", som til Støtte for Danskheden i Sønderjylland indsamlede c. 50.000 Kr. over hele Landet; og det blev den Komité, almindelig kaldet „Syvstjernen", som denne Forening nedsatte til Oprettelse af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig, der kom til at yde det økonomiske Grundlag for Rødding Højskoles Oprettelse. Komitéens Yndlingstanke var dog en dansk Latinskoles Oprettelse i Nordslesvig. Hvorfor den første danske Læreanstalt i denne Landsdel ikke blev en Latinskole, men en grundtvigsk Folkehøjskole, er tidligere vist. Men at det lykkeligt gik saaledes skyldtes udelukkende Flors og Hagens Anvisninger herfra. I November 1843 lovede „Syvstjernen" at støtte Skolen med et rentefrit Laan til Indkøb af en Gaard og 800 Kr. i 5 Aar til Lærelønninger, og hermed skete det i og for sig paradoksale, at det blev Mænd fra de nationalliberales Lejr, med Grundtvigs gamle Modstander H. N. Clausen i Spidsen, der paa Trods af de nationalliberales Modvilje imod Grundtvigs Skoletanke, tilvejebragte Midlerne til den første grundtvigske Højskoles Oprettelse. Med Rette kalder P. Lauridsen dette Flors største diplomatiske Kunststykke. Og var denne Støtte ikke kommet, er det sandsynligvis højst tvivlsomt, om Rødding Højskole nogensinde var blevet rejst; Erfaringer, L. C. Hagen havde gjort paa Vesterkanten, syntes tydeligt at vise, at selv de velhavende Bønder slet ikke reagerede for en Opfordring til at yde Penge til en Højskoles Opførelse.

I Mellemtiden var Begivenhederne i Nordslesvig gaaet i Skred. Snart meldte der sig ogsaa blandt Nordslesvigerne et Ønske om paa passende Maade at hylde Hjort

Lorenzen, og Tanken var at indbyde til en Fest i Haderslev. Da Haderslevkromændene imidlertid af Frygt for Tyskerne ikke turde laane Lokaler til en saadan Sammenkomst, lod Kromanden i Sommersted resolut nogle Skillevægge rive ned i sin Stuelænge og fik derved dannet en Festsal, der kunde rumme 2—300 Mennesker, og den kom til at danne Ramme om det berømte Gilde 21. Februar 1843. Trods barsk Vintervejr og Fygesne fyldtes Salen af Bønder fra Omegnen, og paa Grund af Uvejret nødtes de til at forlænge Gildet til næste Dags Morgen. Her tog den unge Bonde Laurids Skau for første Gang Ordet i en større Forsamling og holdt den Tale, der almindeligt gaar under Navnet „Løftets Bæger". Selve Talen som de fleste af Skaus senere Taler er rimeligvis skrevet af Professor Flor, som antagelig har staaet bag hele Festens Afholdelse. — „Overalt skimter man i disse Aar Flors Skikkelse inde bag Kulisserne", siger Holger Begtrup i sin Omtale af Skamlingsbankemøderne. Men Flor havde en sjælden Evne til at sætte sig ind i sine Medarbejderes Tankegang og Udtryksmaade, og da han selv ganske manglede Evne for offentlig Ordførervirksomhed, arbejdede han helst i det skjulte med andre som Redskab. „Vi gjorde", sagde Laurids Skau senere, „aldrig noget Skridt uden at raadføre os med Flor, undtagen een Gang, og da forløb vi os"*). „Vore Fædre", sagde Skau i sin Tale, „havde for Skik i festligt

*) L. Skau sigter med denne Udtalelse utvivlsomt til Udsendelsen af den saakaldte „Protokolextrakt" 12. Juni 1844 (omtales her senere i Kapitlet om Wegener Pag. 49). Skau skriver i sin Bog om Peter Hjort Lorenzen (Pag. 274), at denne var, saa vidt han erindrer, det eneste Aktstykke af Betydning, der udgik fra den slesvigske Forening, uden at være prøvet og gennemlæst af Prof. Flor.

Lag, ikke som vi at udtale Ønsker hen i Vejret, men at give Løfter, som forpligtede". Skau foreslog nu at optage denne Fædrenes gamle Skik ved at love inden 3 Aar var gaaet da at gøre et Gilde ligesom dette. — — „Nej, inden 3 Maaneder", raabte Møller Staal fra Taarning Mølle ved Christiansfeld og rejste sig. Han fremkom endvidere med Meddelelse om, at nogle fædrelandssindede Mænd fra de nordlige Sogne havde faaet den Idé at afholde et stort Sommerstævne paa Skamlingsbanken, det højeste Punkt i hele Hertugdømmet, og han og nogle andre havde allerede for Sikkerheds Skyld sluttet Aftale om Køb af Bankens Top.

Taaningmøllerens Udtalelser hilstes med Bifald, og man enedes om at søge Festen afholdt 14. Maj samme Aar som en Takkefest for Sprogreskriptet af 1840, og den skulde arrangeres i Stil med Blichers Himmelbjergfester.

14. Maj viste sig imidlertid at være en Søndag, og man maatte da flytte Festen til Torsdag d. 18. Maj. Ved denne Lejlighed var det, Laurids Skau traadte frem og med vældig Røst holdt sin første store Tale, som trods den skarpe Blæst hørtes tydeligt af alle de 6000 forsamlede, der med baade Overraskelse og Spænding hørte Sommerstedbondens Tale lige til dens sidste kendte Slutningsreplik: Slesvigernes Vaaben er ikke en Abekat, men en Løve.

Skaus Tale gjorde et meget stærkt Indtryk. „Den var", skrev O. Lehmann senere, „fuld af lunefuld Skæmt og mandig Alvor, med en Tankerigdom, et Sprogherredømme og frem for alt med en Klogskab, der berettiger til at knytte store Forhaabninger til det unge og modige

Snille, der har rejst sig ud af Folkets egentlige Midte". Men Historikeren P. Lauridsen, der vel ogsaa nok mere end de fleste betragter Prof. C. Flor som den, der stod bag hele dette folkelige Røre og L. Skaus Fremtræden som Taler, føjer til: „Auguren i Kiel (C. Flor) har maattet smile, maaske dog en Smule bittert; thi personlig evnede han ikke at faa sine Landsmænd i Tale, men formummet bag L. Skaus stribede Bondevest tog han alle med Storm." —

Skamlingsbankefesten danner for Alvor Optakten til den Folkevækkelse i Nordslesvig, der er et af de mest straalende Kapitler i Danskhedens Historie.

12. Juni 1843 stiftedes ogsaa paa Flors Foranledning „den slesvigske Forening", der ligesom „Syvstjernen" satte Oprettelse af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig som Formaal. 14. August samme Aar holdt saa den slesvigske Forening et Møde, hvor Flor gjorde Rede for sine Tanker om den paatænkte Folkehøjskole. Trods Modvilje mange Steder fra lovede „Syvstjernen"s Mænd dog Støtte til Højskolearbejdet, og en Ansøgning indsendtes af tre af den slesvigske Forenings Mænd (Hans Nissen, Nis Steffensen og L. Skau) til Kongen om Tilladelse til at maatte oprette en Højskole i Rødding, og kort Tid efter købte de Krigsassesor Kjærs Gaard i Rødding By for 12.000 Rd. Allerede ved et følgende Møde 12. Febr. 1844 valgtes den ny Skoles Direktion med Flor som Formand; 17. Juni kom den kongelige Tilladelse til Skolens Oprettelse, og 4. Juli, paa Nordamerikas Frihedsdag, holdtes den anden store Skamlingsbankefest, hvor Orla Lehmann, Carl Ploug, Grundtvig og L. Skau talte for en Forsamling paa mere end 10.000 Mennesker,

og Ordene, der lød her, kom til at blive Indvielsestale for Virkeliggørelsen af den grundtvigske Folkehøjskole i Norden.

Men allerede siden April samme Aar havde man udset den Mand, der nu skulde sættes til den vanskelige Opgave at lede den ny Skole fra Begejstringens og Forventningens Højder og ind i et hidtil ganske ukendt og uprøvet Skolelivs mere slidsomme Hverdag og ensformige Virkelighed paa Bænkene i den lave Skolestue i Rødding.

Han hed Johan Wegener.

3. Kapitel

Johan Wegener og Højskolens Aabning.

7. November 1844 kom en Snes graa, vadmelsklædte Bønderkarle ind til Rødding Højskolegaard ad den lange, nyplantede Allé, hvis tynde Træer stod og strittede ensomt i den graa Efteraarsdags Blæst. Med Faderen ved sin Side og med Klædeskabet bag sig sad den vordende Højskoleelev i sine bedste Kisteklæder paa den skumplende Bondevogns Agerstol og saa med spændte Miner og med et usikkert Udtryk i Ansigtet Skolens straatækte Længer dukke op derhenne bag Havens Asketræer. Det var ogsaa en ny og usikker Tilværelse, han gik ind til. Han skulde være Prøveklud i en Skolevirksomhed, der aldrig før var forsøgt, og som var den første og foreløbig eneste Virkeliggørelse af denne Grundtvigs — efter Samtidens Opfattelse mere eller mindre forrykte — Skoletanke, som Kielerprofessoren Christian Flor med utrættelig Iver havde agiteret for i Nordslesvig.

Karlene kom for Størstedelens Vedkommende fra Omegnens Landsbyer, og deres Verden var Landsbyens, deres Horisont var Hjemmefødningens, og deres Idéverden gik ikke højere end til det hjemlige Bondesamfunds spidsborgerlige Samfundsopfattelse. Det Studiearbejde eller

den Vækkelse, den nye Skole nu bød ind til, var dem ligesaa komplet fremmed som Drik- og Kortspilaftener paa Kroen var dem velkendt, og Foredrag og landbrugsfaglig Oplysning var ligesaa utænkeligt og fjerntliggende for dem som Universitetets Uddannelse. Den rationalistiske Sognepræsts kedsommelige Prædiken derhjemme i Landbykirken var den eneste Form for Forkyndelse, de vidste af at sige. Grove, graa og hverdagsagtige var de selv i deres Fremtoning, flere allerede mærkede af det trælse Bondearbejdes ensformige Slæb, ufri i deres Væsen og usikre overfor denne fremmede Skole.

Hvor uendelig forskellig maa denne første Modtagelse af et Vinterholds Karle, som beredtes Wegener hin Novemberdag, ikke have været fra den Modtagelse, en moderne Højskoleforstander i Dag kan give sit Hold. Skolens Form og Undervisningsarbejde ligger i Dag i faste Rammer, sikkert gennemprøvet af flere Generationers forskellige Lærerkræfter og udformet efter et Aarhundredes indhøstede Erfaringer. Eleven véd, hvad han gaar ind til, og Læreren véd, at den Elev, han faar paa Skole, er en helt anden end den, der sled Bænkene i Wegeners Høresal. Siden hin Efteraarsdag, da Røddings første Snes Vinterkarle kom ind gennem den nyplantede Allé, er gaaet 100 Aar; og der er sket mere i den Tid, end at Allétræerne er vokset.

I Mellemtiden ligger Højskolebondens, Andelsbevægelsens, Folkestyrets og det kirkelige Frihedsrøres Aarhundrede.

Den Karl, der i Dag ved Novembertide, iført sine ny Plusfours fra Brugsen, styrer sin Cykle ind under Alléens høje Kastanjer, er allerede fra sin Ungdom af i sit

Hjem eller fra daglig Samtale i Pladser, han har haft rundt i Landets forskellige Egne, vant til at høre Politik og Samfundsspørgsmaal blive drøftet, Debat om Verdensbegivenhederne hører med til hans daglige Kost, og han er ofte selv godt i Gang med at danne sin egen politiske Overbevisning. Han har tit, fra han var ganske grøn, deltaget i den stedlige Ungdomsforenings Studiekredse og Foredragsmøder; han har maaske været med i landbrugsfagligt Kursusarbejde; han er hørevant og har Forsamlingskultur, og hans Krop er trænet af Gymnastik allerede fra Skoleaarene og senere fra Gymnastikforeningens Undervisning i Forsamlingshuset. — Han stiller sin Lærer i en helt anderledes Situation.

Men de Mænd, der som Pionerer under Usikkerheds og Modgangs Kaar drog ud i Landet i folkelig Oplysnings og dansk Vækkelses Tjeneste, bør ikke glemmes. Af dem var Johan Wegener den første.

*

Johan Wegeners Gerning og hans Skæbne som Højskolemand maa forstaas baade udfra de Forhold, hvorunder han kom til at virke, og hans eget Gemyt. Mens senere Tiders Højskoler oftest grundlagdes af en enkelt Mand, der, grebet af Grundtvigs Skoleidé, følte sig kaldet til at gaa ud i Folket og virke i Oplysnings og Vækkelses Tjeneste, saa kaldedes Wegener til en Gerning, andre lagde hen til ham; personlig har han ingen Andel i det forberedende Arbejde, der gik forud for Rødding Højskoles Oprettelse. Han kom til en Egn, der vel baade i national og folkelig Henseende var under Opvaagnen, men en Egn, som af Kongerigsdanskeren ogsaa let følte

som fremmed, og som bød paa yderst vanskelige Arbejdsvilkaar, modsætningsfyldt og uroligt som Livet her var. Dertil kom, at Wegener ifølge Sagens Natur maatte begynde sin Gerning helt paa bar Bund, uden Erfaring eller Vejledning af nogen Art; Højskolearbejdets Start afhang ganske af hans Person og Evner; og vel var Wegener, som Flor skriver i et Brev til Schouw, „en Skat for Højskolen", men han var ogsaa en Mand med et svagt Helbred og et følsomt og noget vægelsindet Gemyt, der let begejstredes og ofte besjæledes af en næsten lidenskabelig Attraa efter at virke for Nationalitet og Folkelighed, men som, naar han mødte Modgang, let og brat sank ned fra Begejstringens Tinder i den dybeste Forsagthed og Skuffelse. Naar dertil kommer en maaske noget højtstemt Forventning til de nordslesvigske Bønderkarles Opladthed og Hørelyst og en lidt overdreven Angst for Fædrelandets Undergang, vil man forstaa baade Wegeners Sejr og Nederlag i Rødding.

Hans Gerning her rummer nemlig begge Dele.

Johan Wegener er født 3. August 1811 i Gudbjerg paa Fyn, hvor hans Fader, Hans Christian Wegener, var Sognepræst, og han tilhører en gammel og anset Præsteslægt. Faderen døde 1831, mens Moderen, Matthie Kristine først døde 1846 og saaledes blev Vidne til Sønnens Start som Højskoleforstander i Rødding; han paabegyndte iøvrigt denne Gerning under hendes store Misbilligelse, og hun aandede først lettet op, da han sad vel forvaret som Sognepræst i Halsted.

Wegener gik i Nyborg lærde Skole, dimitteredes privat i 1831 og begyndte derefter at læse Teologi i København. Han blev teologisk Kandidat 1838, Aaret før Grundtvig

blev Præst i Vartov; han hører saaledes ikke til dem, der — som et senere Slægtled af Højskolefolk og Præster — fik deres første Vielse til den fremtidige Gerning under Vartov Prædikestol. Men allerede fra Hjemmet og senere fra Studenteraarene havde han faaet Sans for Fædrelandets Anliggender og Nordens Enhed. Han skriver i et Brev til Grundtvig 26. November 1844, at han allerede som Dreng havde læst og næsten lært Grundtvigs Saxo og Snorro, og „da jeg blev ældre, var det Deres faste Tro paa Nordens Aand, der ene styrkede mig og holdt mig oprejst i mangen mørk Time," føjer han til.

Hans ni Aar ældre Broder var den senere Historiker og Geheimearkivar C. F. Wegener, gennem hvem han knyttedes til historiske Interesser og til Interesse for Slesvigs Sag. C. F. Wegener var en af de ivrigste til ved Rejsningen 1848 ad historisk Vej at forsvare Danmarks Ret, men han har næppe haft den samme Indstilling som Broderen til Grundtvigs Skoleidé. I 1843, faa Maaneder før Broderen Johan modtager Kaldelsen til Forstanderpladsen paa Højskolen i Rødding, søger C. F. Wegener, som dengang var Lektor ved Sorø Akademi, væk derfra paa Grund af Udsigten til Sorø Akademis Omdannelse til folkelig Højskole, som ved Akademidirektørens Død og Grundtvigs Henvendelse til Kongen var aktuel paa det Tidspunkt.

Johan Wegener oplever i Slutningen af sine Studieaar det begyndende Røre blandt Studenterne og saa den nordiske Tanke vokse frem, og han sluttede sig tidlig til. Netop i det samme Aar, han blev Kandidat (1838), gik Lunds og Københavns Studenter i den haarde Vinter paa Besøg og Genbesøg over Øresunds Is. Denne Wege-

ners Indstilling og vel ikke mindst hans Interesse for den voksende danske Bevægelse i Nordslesvig i 1830'-erne faar en yderligere Understregning, da han, efter 1 Aar at have været Lærer ved Jonstrup Seminarium, hvor hans Farbroder var Forstander, i 1840 bliver Huslærer paa Langeland hos Provst Plesner i Humble, som almindeligt ansaas for Øens liberale Anfører.

I et Brev, afsendt fra Odense 3. Juni 1840 til Provsten, takker Wegener for Ansættelsen; han kan endnu ikke, som han meddeler, søge gejstligt Kald og maa for sit svage Helbreds Skyld være paa Landet. I det følgende præsenterer den vordende Huslærer sig for sin tilkommende Arbejdsgiver om end i et forsigtigt Ordvalg saa dog ret tydeligt som en tro Discipel af den grundtvigianske Skole. „Hovedsagen som Lærer for Drenge vil altid blive," skriver han, „at vække, nære og pleje den Spire, som ved en omhyggelig Opdragelse alt ligger i det unge Bryst, at vise dem et alvorsfuldt Blik paa Livet og indgyde dem tidlig Kærlighed til og Ærbødighed for det Ædle og Store."

Opholdet paa Langeland blev en lykkelig Tid af Wegeners Liv; han fandt i Provst Plesner en baade faderlig og forstaaende Ven og blev senere forlovet og gift med Husets Datter. Han havde ligeledes rig Lejlighed til hos den levende og liberalt indstillede Provst at følge det nationale og folkelige Røre baade i Hovedstaden og Nordslesvig. 1843 deltog han baade i det første Skamlingsbankemøde og Studentertoget til Upsala; og ikke mindst efter Peter Hjort Lorenzens Stænderkamp sluttede han sig med glødende Iver til Nordslesvigernes Sag. Tidlig synes han at have stiftet Bekendtskab med

Hjort Lorenzen. Allerede 23. Juni 1843 udtrykker Wegener i et Svarbrev til Hjort Lorenzen sin Glæde over at modtage nogle Ord „fra den, i hvis Idéer, i hvis Virke, min Sjæl, mit Liv gaar op —," og allerede i December 1843 udsaa Hans Nissen og L. Skau ham til Forstander for den paatænkte Skole i Rødding. Flor gik ind paa Forslaget, og Wegener tog imod Opfordringen efter mange Betænkninger, ikke af Uvilje imod den ny Gerning, men af Angst for ikke at være Opgaven voksen. Til Wegeners egne Betænkeligheder er sikkert ogsaa kommet velmenende Venners og Slægtninges Advarsler til ham imod frem for en sikker borgerlig Levevej som Sognepræst og Statsembedsmand at spilde sin Fremtid og ødelægge sin Karrière med at ofre Kraft og Energi paa et saa tvivlsomt og usikkert Foretagende som Røddingskolen nødvendigvis maatte blive. Tydeligere end mange Redegørelser taler et Brev, sendt til Provst Plesner 14. August 1844 kort før Wegener rejste til Sønderjylland; han skriver kort efter et Besøg hos sin Moder, der boede ved Roskilde som Præsteenke. Han skriver heri bl. a.: „Min Moder forstaar naturligvis ikke det mindste af den Sag, jeg skal virke for; og jeg ansaa det for en Synd at forstyrre hendes Sindsro og gode Humør ved at forklare hende noget, som hun alligevel ej kan faa ind i sine Begreber; men andre maa dog have snakket med hende derom; og hun var meget bekymret for mig, vilde have mig til først at forlade det hele, dernæst at gifte mig, endelig at rejse igen tilbage til Langeland o. s. v. og anvendte herpaa uafladelig al sin Veltalenhed; da hun ikke kunde udrette noget, blev hun tilsidst meget nedslaaet og sagde, at Resultatet blev, at hun ej fik en

glad Time i lang Tid, og at jeg blev en saadan sær, svagelig og ulykkelig gammel Pebersvend ligesom min Broder (C. F. Wegener), og at det sagde ogsaa alle fornuftige Mennesker. Jeg forlod ogsaa hende underlig tilmode; jeg var nærved at tro, at den moderlige Kærlighed saa længere og dybere end min egen Overbevisning om Pligt." — Ikke sandt: „—saadan siger ogsaa alle fornuftige Mennesker —"; det er hele Samtidens advarende og mistvivlende Røst, der taler til den unge Højskoleforstander gennem den gamle Fru Wegeners Mund.

Efter tilendebragte Overvejelser sender Wegener 19. December 1843 Flor et Brev, der paa een Gang har Karakter af en Ansøgning og en Præsentation, og hvori Wegener skildrer sin Nationalfølelse i mildest talt lidenskabelige Udtryk. — Efter Læsningen af dette Brev forstaar man, at det er Wegener, der er Forfatter til den voldsomme Indsigelse imod Patentet af 29. Marts 1844. Wegener refererer i Brevet først Hans Nissens og L. Skaus Henvendelse angaaende Forstanderstillingen og skriver dernæst: „At jeg er besjælet af en brændende Lyst til at modtage denne Post kan Hr. Professoren og alle, som kender mig, vel vide, men destomere byder Pligt mig at være forsigtig og nøje prøve mig selv, om jeg ogsaa duer hertil; den overordentlig vigtige Stilling byder det dobbelt. Hr. Professoren har vist en stor Tillid og Kærlighed efter blot at have set mig nogle Timer; og jeg tror at burde og uden at være udelicat at kunne skrifte ærlig for Dem, forsaavidt som man selv kan dette. — Jeg besidder af Naturen en glødende Kærlighed til mit Fædreland, hvilken er næret fra Vuggen af og op-

hidset i de senere Tider, da selv de, som var kaldet til dets Støtter og Forsvarere blev dets Forrædere, Forhaanere og Bødler. Jeg er rede til, naar og hvor, at opofre Liv og Blod for dét hellige Lands Ære og Hæder, som i det mindste engang kaldtes Danmark. Jeg er gennemtrængt af Had og Harme til Fædrelandets Fjender, dets Halvmænd og Niddinge. Jeg besidder nogle, dog ingenlunde paa lærd Selvstudium eller egentlig alvorlig Granskning grundede Kundskaber i Historie, Filosofi og statsvidenskabelige Genstande, samt til Fædrelandets, navnlig det egentlige Danmarks stats- og landøkonomiske Stilling. Men først hvad min Fædrelandskærlighed angaar, som er det eneste, jeg ved, jeg tilfulde besidder, da har selv ikke engang denne nogensinde været stillet paa Prøve. Om jeg kan tilegne mig det Sinds Humør, det Mod, den Udholdenhed, den Sjælekraft, den Kulde, den Rolighed, som er nødvendigt, naar man stilles paa en saadan Post, ved jeg ikke; men det er mere sandsynligt, at jeg bukker under af Sorg og Græmmelse og Fortvivlelse. — Jeg er noget stolt og ømskindet, kan blive haardnakket og ensidig. Mine Principper og hele Verdensanskuelse er i flere og vigtige Punkter hverken ret klare for mig selv eller saa bestemte og grundfaste, som de bør være. Jeg er ingenlunde noget godt eller hurtigt Hovede. — Om jeg ogsaa har et vist praktisk Greb, saa mangler jeg ganske enhver Art af Geni, af dybt Blik og grundig Lærdom. Jeg er mere forsigtig og ængstelig end modig og dristig. Mit Helbred har i en lang Række af Aar kun været maadelig, men er nu meget bedre. Dette være sagt i korte Træk, og jeg overlader til Dem at dømme, om jeg er skikket til Posten. — — Hertil kommer

fremdeles: jeg er uden Navn, uden Anseelse, uden Forbindelser, uden Formue. Hvad vil det herskesyge, dansk doktrinære Parti, de to og tyve, Clausen og Schouw og Schouw og Clausen sige, naar man vælger en uden at have raadspurgt dem og faaet Approbation?" —

12. Februar 1844 indtraadte Flor i den slesvigske Forening, og samme Dag valgtes en Skoledirektion paa 7 Medlemmer, hvis Formand Flor blev, og først i April udpegedes Johan Wegener officielt til Forstander, og han blev i Nordslesvig det meste af Sommeren over. Samtidig udsaa man en teologisk Kandidat C.F.Müller*) fra Gram til anden Lærer; i Juli bragte „Dannevirke" Skoleplan og Program, og Aabningen fastsattes til 1. November.

Mens Wegener opholdt sig som Gæst hos Peter Hjort Lorenzen for at forberede Højskolens Aabning, indtraf imidlertid i Foraarets og Forsommerens Løb de Begivenheder, der en Overgang syntes at true med ganske at lamme Forberedelserne.

29. Marts underskrev Kong Kristian 8. det Patent, hvorefter Tysk skulde være den slesvigske Stænderforsamlings officielle Sprog; Dansk maatte kun bruges af de Medlemmer, der ikke kunde tale Tysk. I Hovedstaden satte „Syvstjernen" sig i Bevægelse og samlede i kort Tid 10.000 Underskrifter fra hele Kongeriget paa en Adresse til Kongen om at hævde det danske Sprogs Ligeberettigelse med det tyske i det dansk-tyske Hertugdømmes Stænderforsamling. Men endnu skarpere var den Modstand, der mødte Patentet i selve Nordslesvig. 13. Maj udtalte den slesvigske Forening paa General-

*) Død som Præst i Sdr. Løgum 1857.

forsamlingen i Haderslev i en Adresse til Kongen sin bitre Sorg over Patentet. „Med den dybeste Smerte", hedder det,*) „har vi erfaret, at Deres Majestæt, uagtet De anerkjender den danske Befolknings naturlige Ret til at bruge sit Modersmaal i Stændersalen, alligevel ikke har troet at kunne sætte det danske Sprog paa samme Standpunkt som vore tydske Brødres"; og det bebudes, at den uundgaaelige Følge vil være, at i den forestaaende Stænderforsamling vil de danske Slesvigeres Modersmaal forsstumme. 17. Maj erklærede Peter Hjort Lorenzen og kort efter 4 andre nordslesvigske Deputerede, at de ikke vilde give Møde i Stænderforsamlingen, før de dansktalende Slesvigeres naturlige Ret var godkendt. I Juni skev Laurids Skau sit bekendte „Opsigelsesbrev" til Kongen, og 12. Juni skulde den slesvigske Forening paa en ny Generalforsamling sætte sit Segl paa de Deputeredes Beslutning. Imidlertid affattede Wegener, formodentlig efter Hjort Lorenzens Opfordring, Udkast til en Protesterklæring fra Foreningen, en Erklæring, der efter Laurids Skaus Udsagn „spillede paa Grænsen of det revolutionære". Forfatteren (man regner almindeligt med, det er Wegener)**) røbedes ikke for Offentlig-

*) Her refereret efter „Fædrelandet" 18. Maj 1844.

**) At Wegener er Erklæringens Forfatter afgiver et Brev, skrevet fra Humble 8. Juni 1844 til Peter Hiort Lorenzen ligefrem Bevis for. Wegener skriver efter en Rejse til Flensborg, hvorfra han kom syg hjem, og det hedder i en Efterskrift til Brevet: Skulde det synes for stærkt og upassende, hvor det i Erklæringen hedder: „hvorimod selv en fremmed Erobrer forgjæves bryder sin Landse, naar — — —". Denne Vending, som øjensynlig ifølge Brevets Forespørgsel er udformet af Wegener, findes ordret i Protokolextrakten. — L. Skau skriver ogsaa i sin Bog om P. Hiort Lorenzen (Pag. 273), at han personlig ikke nærer Tvivl om, at Erklæringen i sit første Udkast hidrørte fra Wegener, selv om, som han siger, Lorenzen aldrig røbede det. —

heden; da „Dannevirke“ ikke turde tage Erklæringen, sendtes den som en „Protokolekstrakt“ til „Fædrelandet“ 14. Juni 1844, der blev beslaglagt, og til fire „Stiftstidender“, hvis Censorer blev tiltalt for Mangel paa Paapasselighed. I de skarpeste Udtryk billigedes i denne Erklæring de Deputeredes Optræden. Den danske Nationalitet og dermed hele Danmark fandtes at være given til Spot og Foragt for hele Europa, Rigets Opløsning betragtedes som nær forestaaende, og danske Mænd og Kvinder opfordredes til paany at mødes paa Skamlingsbanken, hvor man dog „maaske endnu kan tale Dansk“. At man fuldt ud var klar over, ja ventede, at den voldsomme Erklæring vilde faa Følger, fremgaar tydeligt af Wegeners Brevveksling med Peter Hjort Lorenzen. 19. Juni 1944 skriver Wegener: „Dersom de ikke opløse den slesvigske Forening, saa har vi kun vundet lidet, men dersom de driste sig til dette Skridt, da ansee jeg det for en af Danmark vunden Sejr. Skulde denne lykkelige Begivenhed finde Sted, da var det vel bedst strax at danne en ny Forening under et andet Navn f. Ex. „det sønderjydske Samfund“ eller noget lignende, som ligesaa har sit Hovedsæde i Haderslev; denne vil rimeligvis ogsaa blive erklæret ulovlig, og da opretter man strax et „Jydsk Selskab“ eller lignende andet Steds paa dansk Territorium. Jeg mener som altid, at man maa handle strax, og være beredt paa alt. —“

Det gik, som Wegener ønskede. 6. Juli blev den slesvigske Forenings Møder forbudt, Retsforfølgning indledtes imod dens vigtigste Medlemmer, dens Protokol blev afkrævet og Forhør optaget for at faa Forfatterens Navn at vide o. s. v. Dette røbede dog ikke, og om Efteraaret,

efter Kongens Rejse til Nordslesvig, trak Uvejret over, og ved Novembertid kunde Skolen aabne, efter at Grundtvig ved den store Skamlingsbankefest 4. Juli, hvor Kongerigsdanskere og Nordslesvigere mødtes i et Tal paa o. 10.000, havde holdt sin store Højskoletale, udgivet samme Aar under Titlen „Skov-Hornets Klang mellem Skamlings-Bankerne", hvori han siger, at om end han som Sjællænder i mange Led maa sørge dybt over, at den danske Højskole ikke hævede sig først i Hjertet af Sjælland, i det dejlige Sorø, hvor Pladsen er som afstukket af Forsynet selv, saa ser han dog nu, at hvor Danmarks Rige og Danmarks Kirke oprandt, der maa ogsaa Danmarks Skole opbygges.

Imidlertid gik Sommeren, og Dagen for Skolens Aabning nærmede sig, uden at mange dog tænkte paa de rent praktiske Ting, der var at ordne. Da Wegener 19. Oktober kom til Rødding for at indrette sin Bolig og sætte sig ind i Forholdene, var der ingen Forberedelser truffet, og den svagelige Mand maatte i Stedet for i Ro at kunne samle sig om Forberedelser til selve Skolearbejdet til at tage sig af tusinde andre Ting; „alt var saa uordentligt og confust", skriver han senere i et Brev til Provst Plesner, „mit Tøj stod endnu i Haderslev, og Bønderne gjorde ej Mine til at køre det herud; til Skolen var kun tre Elever anmeldte, og en simpel Karl dominerede hele Stiftelsen, saa jeg maa tilstaa, at Direktionen ej havde vist nogen særdeles Dygtighed. I Stedet for at faa Penge til at bruge maatte jeg af min egen Lomme betale Skatter og andre absolut nødvendige Udgifter; Flor rejste til Kiel og lod ej høre fra sig, og de andre vidste ej andet at svare mig, end nu var Sagen

mig overladt, og nu maatte jeg raade og se at komme ud af det." —

At begynde 1. November kunde der under saadanne Forhold ikke være Tale om, men ved store Anstrengelser lykkedes det at faa fastsat Aabningsmødet til den 7. — Skolens Direktion foretog sig intet i den Anledning, dog indbød man fra Skolens Side Elevernes Forældre, den slesvigske Forenings Medlemmer og Skolens øvrige Velgørere. Der kom da ogsaa en Del Mennesker til Stede paa den ny Højskole den nævnte Dato Kl. 1, da Forstanderen vilde aabne Skolen; en Del af Direktionens Medlemmer var ogsaa mødt, men ikke Flor, for hvem Wegener i et Brev 3 Dage senere refererer Festens Forløb. Og i den lille lavloftede Skolestue holdt da Wegener for de fremmødte 20 Karle og den øvrige Forsamling sin berømte Aabningstale, som begyndte med Ingemanns bekendte Indledningsord fra „Valdemar den Store".

Der gives visse Citater (saadanne f. Eks. som „han talte Dansk, og han vedblev at tale Dansk", eller „Livet maa tages ikke blot som en Gave, men ogsaa som en Opgave" o. l.), der i Tidens Løb er blevet brugt fra danske Talerstole saa tit og ofte af baade smaa og store Aander, at det af en hørevant Forsamling mange Gange næsten maa føles banalt, eller i hvert Fald som uoriginalt. Til dem hører ogsaa efterhaanden Indledningsordene fra „Valdemar den Store", der — siden Wegener første Gang citerede dem i Aabningstalen 7. November 1844 — er anvendt talløse Gange. Men for hin Lejlighed var det et baade genialt og lykkeligt Greb.

Talen gjorde et dybt Indtryk paa baade ældre og

yngre; og intet syntes heller mere velegnet for Aabningen af den historisk-poetiske Højskole i denne Landsdel, hvor det skulde være dens Opgave at frelse Fædreland og Modersmaal, end netop disse Ord, der maner Fortidens store Skikkelser op af Graven til at lyse for en Nutidsslægt, der er slumret ind, men som efter Grundtvigs Tanke skulde vækkes op og genskabes til en forynget og daadkraftig Slægt ved Folkeaandens levende Tale i Historie og Poesi:

— Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom
og vis os, hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
som klare Nordlys ved Midnat funkle —
I store Aander, som over Jord
med Frelsens evige Banner fo'r,
da Herren mægtig sin Haand udstrakte
og Folkeaanden til Liv genvakte, —
lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
mit Fædreland ved de dybe Strømme,
hvad heller raser i blinde Lyst
forvildet Slægt mod sit eget Bryst:
da ryster Sjælen og vækker Aanden
og styrker Hjertet og ruster Haanden
til dansk, til stor og til herlig Id,
til Danmarks Frelse i Nødens Tid! —

Wegener skildrer, hvordan Valdemar den Stores engang saa mægtige Rige er blevet stadig mindre, først ved Skaanes og siden Norges Tab; disse har dog bevaret deres nordiske Nationalitet og Sprog; værre er, at en Fjerdedel af det øvrige trues af Fortyskning; og den Tid kan komme nær, da en fremmed Fane skal plantes paa Skagens Pynt. — „Jeg overlader til enhver at afgøre med sig selv," fortsatte han, „hvorvidt Riget er mægtigere, og Folket dygtigere nu, end paa hin Tid." — „Hvad om Kong Valdemar og Ærkebiskop Absalon stod op af Graven! Mon Absalon, dersom han nu drog med som Commissarius til eders Stænderforsamling, vilde finde sig mere opbygget, end naar han fordum drog til Urnehovedthing? Han vilde snart blive fordreven derfra; og naar han maaske standsede paa Skamlingsbanke for endnu en Gang at se ud over Sønderjyllands ynderige Egne, da vilde Helten græde blodige Taarer; og naar I da, trofaste Dannemænd! som eders Fædre fordum, samledes om ham for at sige ham Farvel, da vilde han udraabe: Bønder! Sønner af de Fædre, jeg en Gang tillands og tilvands førte til Hæder og Sejr, hvorledes har I forsvaret det Rige, jeg og min Herre Valdemar efterlode Eder! — Hvad vilde vi vel have at svare?" —

Wegener udviklede videre, hvordan det nu indsaas, at noget maatte gøres for at frelse Folk og Fædreland. Og Erfaringen syntes at vise, at naar den danske Bondestand var aandelig dygtig og anset, da var ogsaa Riget hædret og mægtigt. Derfor er det en oplyst og dygtig Bondestand, vi skal tilstræbe; thi en dygtig og anset Bondestand maa tillige være oplyst og moralsk dygtig. „At ville lede andre, uden at kunne styre sig selv, er

en Umulighed; at ville give andre Raad, naar man selv er uvidende, er en Taabelighed." — Dette maa ikke forstaas saadan, at Kundskaber og Videnskaber har uendelig Værdi i sig selv; — de har det rigtignok mere end det meste andet —, men Folkehøjskolens Hovedopgave er at indgyde den unge Kærlighed til Fædrelandet, „dets Sprog, dets Historie, dets Skikke og Sæder og Indretninger." Fædrelandskærligheden er en nødvendig Drivkraft i alt vort Arbejde; den, der har mistet sin Nationalitet, er en elendig Skabning paa Jorden; thi enhver Kundskab og Dygtighed, der ej bliver anvendt med Kærlighed og til bedste for Fædrelandet og Nationaliteten, bliver anvendt imod det. Den, der ej har sin Gud og sin Frelser at tro paa og sit Fædreland at elske, han er fortabt.

Derefter omtales Betydningen af det danske Modersmaals Bevarelse, thi Sproget er ikke blot Folkets Tale, det er Folkets Tanke, dets Hjerte, dets Vilje, dets Kraft.

Wegener formaner dernæst til Maadehold og Besindighed og til ikke at glide ud i fanatisk Tyskerhad. „Ingen Nation skylder i aandelig Henseende Tyskerne mere end vi Danskere, men et underkuet Folk har endnu aldrig næret Fortrolighed til eller tilgivet dem, som underkuede det." Han advarer imod Fortvivlelse og Selvopgivelse og vender sig endelig imod de unge Højskolekarle og deres Fædre paa Bænkene foran og siger: „Denne Ungdom vil overgaa os i moralsk og fysisk Mod; den vil flamme efter at stride for Alter og Arnested. Den vil selv frede, dersom vi ej kunne det, om den svage Vext, som vi her plante idag, saa at den engang i Tiden kan blive et aandeligt Jomsborg mod fremmed

Vold og Gift. Ja! I mange ældre og besindige Mænd, som her ere tilstede, have I vel bemærket Eders Døttre og Sønner? Have I forstaaet Eders Døttre, naar de, blide og sagtmodige, synge de gamle Viser, snart hjemme under deres daglige Dont, snart ude i Danmarks Skove og Dale? — De ere Friggas Døttre. — — Have I skuet Eders unge Sønner ret i Øjet? Have I seet, hvor det lyner? Denne Ild lader sig ej slukke! Have I seet Kraftens Muskler i deres Arme? De ere Thors Sønner, og de kunne svinge deres Faders Hammer." — — Wegener slutter med i begejstrede Ord at vise hen til denne Ungdoms Gerning i Fremtiden: „Ja, vi ville troe paa Nordens Aand, der aldrig vil og aldrig kan forgaa. Den har udført Storværker ved Pen, Mejsel og Sværd; dens Bedrifter lader sig ej udslette af Begivenhedernes Rækker; de kan stolt sættes ved Siden af ethvert andet Folks! Vi fortrøste os til, at denne Aand ej ganske er uddød, men at den igen vil vise sig med Værdighed og Kraft. Vi troe paa det evige, naadige Forsyn. Hvor haardt end Herren har revset det danske Folk, er det dog visseligen til vort Bedste; vi haabe, troe og bede, at Han vil bevare det for større Trængsler, at Han vil vække os Alle til Livet og med sin almægtige Kraft staa gamle Danmark bi!"

Efter Talen blev der holdt Gilde med Sang og Musik. Eleverne var blevet indkvarteret rundt om hos Bønderne i Byen, og Dagen endte med gode Forhaabninger for den ny Skoles Fremtid; og saa begyndte Hverdagen med Arbejde og Skolegang.

Selve Aabningsmødet og Talens Forløb har øjensynlig ikke gjort noget større Indtryk paa Wegener selv; i

Brevet til Flor 10. November, blot 3 Dage efter Festen, omtaler han kun meget kort dens Forløb, men skriver om talrige økonomiske og praktiske Sager; og i et Brev af samme Dato til Provst Plesner i Humble omtales selve Aabningsmødet i en Bisætning, mens iøvrigt navnlig Chikanerierne udefra fra Slesvig-Holstenernes Side beskrives. Alle Egnens Storbønder er Slesvig-Holstenere, fortæller han; de har i økonomisk Forstand Krammet paa Folk og bander Højskolen i Jorden. Præsten i Rødding omtales som en „Person, der bryder sig om ingenting, morer sig med at drille Slesvig-Holstenerne af og til, men da han er rig og uafhængig, tør de ej komme ham for nær."

Det blev dog ikke alene disse udefra kommende Chikanerier, men ligesaa fuldt de Skuffelser, Wegener led indadtil i det daglige Arbejde, der bevirkede hans Nederlag.

Allerede i de to før citerede Breve til Flor og Plesner fortæller han i dem begge, at han har maattet nedstemme Undervisningen paa Skolen meget under, hvad han havde ventet; Eleverne var i Alderen 16—27 Aar, men langt mere raa og uvidende end formodet; og med positive Kundskaber var det smaat. „Det er mig et helt Studium at tale saa dumt og barnagtigt, at man tør være sikker paa at blive forstaaet," skriver han til Flor. Egnens Bønder forekom ham langt mere forfængelige og afslebne end paa Fyn og Langeland, „men de mangler den fynske Bondes Godmodighed og raa Natur", føjes der til. Tjenstvillighed skorter det svært paa, de fleste er mistænksomme og „har gerne noget bag Øret." Hos mange finder Wegener dog, at en Nationalfølelse er ved

at vaagne; navnlig hos de halvvoksne Drenge ser han „en Alvor, en Trods, et Had og en Kærlighed, som forbavser.“ Han ser i dem Danmarks Haab og Frelse og citerer en Udtalelse, han opfangede af en saadan halvvoksen Knægt som det første, han hørte, da han kom ind ad Døren i en Bondegaard ¼ Mil udenfor Haderslev. Drengen sagde: „Aah, hvad vil du, kære Fader, som en dansk Bonde, bryde dig om en fortysket Amtmand, mig tykkes, vi skulde være for stolte dertil,“ og det blev, føjer Wegener til, sagt med „en Bitterhed, en Foragt, en Hævngerrighed, et Mod, en Varme, en Kærlighed, en Styrke, som maatte henrykke selv den fejgeste, blødagtigste, mest fortyskede danske.“ „Jeg er begyndt at holde om den 14 Aars ukonfirmerede Drengs Hals, og har lovet ham sværge evig — —!“ slutter han.

Wegeners Skuffelse var den samme, som ofte møder Mennesker, der kommer med for opstemte Forventninger; det var den samme Skuffelse, som mødte mange Danske, der i 1920 efter Genforeningen rejste til Sønderjylland, begejstrede over i den genvundne Landsdel at skulle virke i den nationale Kamp blandt nye Landsmænd og Brødre. Thi Begejstringen giver vel ofte det enkelte store Øjeblik en Rejsning og et Indhold, som Nøgternheden slet ikke evner, men den taaler ikke altid Hverdagens Gentagelse og Pligtens Trivialitet.

Til disse Skuffelser, som en Mand af et andet Gemyt end Wegeners maaske ikke vilde have mødt i saa høj en Grad, kom imidlertid ogsaa snart ydre praktiske Vanskeligheder og Modgang af stigende Art.

Skolens Økonomi var fortvivlet; Angreb kom udefra, og i December kom Wegener tilmed i sin politiske Iver

i en hæftig Strid med „Dannevirke"s Redaktør Pet. Chr. Koch, hvem han beskyldte for Slesvig-Holstenisme, en Strid, der antog en meget skarp personlig Form; den bilagdes ganske vist i Januar 1845, men bidrog i høj Grad til at angribe den i Forvejen skuffede Mand, hvis Helbred tilmed i Forvejen vaklede under Byrderne. Og efter to Maaneders Ophold i Rødding „styrtede han fra Illusionernes Himmelblaa ned paa den bare Jord og forslog sig slemt", siger P. Lauridsen.

I Rødding traf han ingen Aandsfrænder, Flor og Hjort Lorenzen boede langt borte, og Almuelivet frastødte ham med dets Pengesyge, Kvæghandel, Drikkeri i utallige Kroer og Vesterkantens Pietisteri, og allerede i Brevet til Flor 17. December bryder det hele ud: han klager sig økonomisk, Underballancen i første Halvaar er 500 Rd., Gælden er 8—900 Rd., og værre vil det blive i det kommende Halvaar; naar jeg overvejer alt dette, sortner det for mine Øjne, skriver han, og han udbeder sig energiske Forholdsregler, dersom han mere skal have med Højskolen at gøre. Alle skriver efter Udtalelser og Erklæringer om Skolens Arbejde; „jeg føler mig", fortsætter han, „saa træt og afspændt i aandelig og legemlig Henseende, at det forekommer mig, at der er ingen Marv i mine Ben og ingen Hjerne i mit Hoved. Det er haardt at bo i et fremmed Land (thi det er Slesvig), bo som i en Ørk, ikke have eet eneste Menneske at tale med. Med Undtagelse af Sproget mærker jeg ikke, at jeg er i Fædrelandet. Nationalitet, danske store og gode Mænd, Nordens Aand, dansk Vittighed, dansk Alvor, dansk Hjerte er her ubekendt. Taler man noget, der gaar højere end Spise og Drikke og Embedsmændenes

Bedrageri, forstaas man ikke. Jeg tror ikke heller, der findes en Plet saa blottet for højere Dannelse som her. København, som jeg hader som Pest, staar for mig som Elysium. Alt dette er noget, jeg ej har drømt om, jeg, som saa ofte og saa ivrig søgte den danske Bonde, og fandt mig lykkelig i hans Familie, men jeg indser nu min Usselhed og Svaghed og Koketteriet, jeg har drevet med mine Følelser og mine Ønsker."

Mens han sidder og skriver dette, faar han endogsaa med samme Post to Breve, et fra Grev Frijs-Juellinge, der tilbyder ham et af Danmarks største gejstlige Embeder, Halsted—Aunede i Lollands skønneste og frugtbareste Egne, og et fra Pet. Chr. Koch, der i Anledning af Wegeners Angreb paa ham udfordrer ham paa Pistoler. „Det er næsten schleswigholsteinsk, saa djævleblændt og utroligt er det", skriver han til Flor i det Brev, hvori han 21. December fortæller herom. „Uagtet jeg er stillet mellem saadanne to Extremer", slutter han Brevet, „Ære, Glæde, Rigdom, Lykke, Fornøjelse, Husliv, Ro og Hvile—og Vanære, Sorger, Fattigdom, Ulykke, Græmmelse, Forladthed og evig Sjælestrid, saa er jeg dog endnu uvis og vaklende"; — og han ender med at spørge Flor til Raads. Fortvivlet og nedgjort overvejer og spekulerer han, men da baade Flor og L. Skau raader ham til ubetinget at tage imod Tilbuddet og tilmed deri „ser Guds Finger", beslutter han sig omsider til at tage imod Embedet og indgiver ved Nytaarstid sin Afskedsbegæring om end ikke uden Sorg og lejlighedsvis under Følelse af at lade den Sag i Stikken, som mere end nogen anden havde hans Hjerte.

Og saa oplever han dog alligevel — al Skuffelse og Modfaldenhed til trods — allerede ved Gensynet med Eleverne efter Julen, at Resultaterne spottede hans Haabløshed. I Brevene til Flor i Januar meddeler han, at Eleverne virkelig viser „den bedste og ønskeligste Aand, exemplarisk Opførsel, stor Lærelyst og Flid, samt største Kærlighed og Hengivenhed til mig. — Jeg mærker, Højskolens Renomee vokser. Forældrene er veltilfreds, og efter Juleferien har her været mange Brødre, Fættere o. s. v. at besee sig og tale med mig. De vil nu ogsaa paa Højskole. Det lader til at blive en Mode- og Forfængelighedssag, og sker det, saa har vi vundet Spillet." — I et senere Brev fortæller han om Eleverne: „Der hersker den allerstørste Opmærksomhed, de sluger hvert Ord og er ivrige efter at faa alt opskrevet. Dette var mere, end jeg havde troet. De er rasende uvidende, men Aanden er alligevel saa brav, at flere af dem forstaar de fineste Nuancer og Vink."

Endnu tydeligere end Brevene til Flor vidner maaske et langt Brev til Svigerfaderen Provst Plesner, Humble, om Wegeners Indstilling: han var paa een Gang tvivlraadig, manglede Tilskyndelser til at fortsætte Højskolegerningen og følte paa den anden Side, at han med inderlig Kærlighed hang ved den slesvigske Sag og Eleverne, der efter Juleferien saa glædeligt havde overrasket ham, og han var fuld af Ulyst til gejstlig Virksombhed. Han føler, hans Helbred ikke vil kunne slaa til i Skolearbejdet, han staar magtesløs overfor de økonomiske Vanskeligheder og mener, han hellere maa rejse nu straks end efter længere Tid, naar han har grebet

ind i alle Forhold og derfor vil være vanskeligere at undvære. Ingen raader fra at rejse, og han mener, Tvivlraadigheden kun stammer dels fra Indbildskhed ved at tro at kunne gøre mere end andre, dels Ærgærrighed og Forfængelighed, som igen deler sig i Lyst til at spille en Rolle i den slesvigske Sag og Frygt for Menneskers Dom, der vil sige: han løber efter et fedt Embede. Ergo — slutter han Argumentationen —: jeg indsendte min Ansøgning den sidst mulige Dag. Efter dennes Afsendelse, skriver Wegener videre, indløb Brev fra Clausen, der „opmuntrede mig til at blive, samt siger mange jævne Ord." — Havde jeg faaet dette Brev til rette Tid, var min Beslutning maaske endda blevet anderledes, føjer Wegener til. I det hele faar man en tydelig Fornemmelse af, at det eneste, Wegener havde behøvet, var en Opfordring til at fortsætte. „Jeg ønskede intet hellere, end at der skulde komme en hel Del Raad og Opmuntringer til at blive", skriver han til Plesner, og han fortæller, at Carl Ploug har skrevet et meget skarpt Brev til Laurids Skau, fordi han havde tilskyndet Wegener til at forlade Højskolen. Wegener har derefter paany skrevet til H. N. Clausen og flere andre og tilbudt — trods den indsendte Ansøgning — at blive i Rødding, dersom man overbeviste ham om, at det var det rigtige. Men Flor, som sikkert allerede paa dette Tidspunkt havde fattet Beslutning om selv at overtage Skolens Ledelse, fastholdt som sin Formening, at Wegener ubetinget burde tage imod det tilbudte gode Embede. Og hermed afgjordes Sagen.

„Saaledes bliver jeg da Præst efter Forsynets underlige Beslutning", slutter Wegener sit Brev til Provst Ples-

ner, „jeg havde aldrig troet det, ligesom jeg af Naturen slet ingen Tilbøjelighed har følt dertil. Min Aand er verdslig og kun lidet troende, lidenskabelig og tvivlende, og det er ikke uden Frygt og Bæven, at jeg i denne Henseende tænker paa min tilkommende Stilling. Kort: hele mit Indre er saa sønderrevet, at hvor jeg i mit 34. Aar vender mig hen, ser jeg ingen Udvej. — Paa den anden Side falder det mig haardt, at jeg skal drage bort herfra. Jeg har i legemlig Henseende aldrig været raskere, min Sjæl har aldrig været modigere; Skolen vinder efterhaanden Anerkendelse, og jeg er kommen ind allerede i saa mange Forhold; hele mit Gemyt hænger med en saadan Varme ved Sagen, at dersom jeg kunde tænke mig nogen anden Maade at holde Skolen oprejst paa, saa drog jeg ej herfra, om man saa forgyldte mig. Skolen er ligesom hele Slesvig et ulykkeligt og forskudt Barn, som jeg føler mig som Fader for og hænger ved med min hele Kærlighed; og vil jeg end blive sat i en Stilling, hvori jeg muligvis kan lindre dens haarde Skæbne noget, saa er det dog meget muligt, at jeg stedse vil længes efter den personlige Nærværelse. Jeg kan tænke mig, hvordan en Moder maa føle sig, naar hun forlader sit Barn for at tage ud for at tjene." —

Hen paa Vinteren blev Wegener udnævnt til Halsted-Aunede Præstekald, 26. Marts ordineredes han i Ribe Domkirke, og 5. Maj forlod han Rødding. „Alle Eleverne og jeg med græd som vi var piskede, og vi lignede mere gamle „Kærlinger end Danmarks Støtter og Forsvarere", skriver han til Flor, „men dette Optrin sagde mig dog, at jeg ej frugtesløst havde bomret løs paa

deres Aand og Hjerte daglig og hver Time; og da jeg sagde dem ligefrem, at det stod til dem, om alt det, som de saa og hørte, skulde være en uddød Nations sidste Krampetræk eller Opvaagnelsen til et nyt Liv, saa jeg Modet i Fortvivlelsen lyse ud af deres Øjne." — „Han følte sig ved sin Bortrejse som en ulykkelig Elsker, der havde efterladt sin Sjæl i Sønderjylland", slutter P. Lauridsen sin Omtale af Rødding Højskoles første Forstander.

Og Karakteristikken er rigtig, thi næppe var Wegener kommet til Halsted, før han hæftigt længtes tilbage til Rødding. „Jeg vil haabe, jeg bliver mere tilfreds siden, end jeg er i Begyndelsen", skriver han til Provst Plesner 18. Maj fra Halsted Præstegaard, „thi jeg har hele Tiden været saa mismodig og angerfuld over min Bestemmelse at tage hertil, at jeg hverken har kunnet tænke eller gøre noget. Uagtet der er hundrede Sager, jeg burde sætte mig ind i, burde studere min Prædiken o. s. v., saa kan jeg dog intet gøre, men gaar op og ned i Stuen, ligger paa Sofaen, halvsover, o. s. v. Maaske er jeg syg; thi jeg har ofte ganske ondt; jeg kan ej vide, hvad Ende det vil tage. Man har Grund til at le ad mig, men det kan ej hjælpe, naar jeg selv er nærved at græde."

I en Skrivelse til Flor 3 Dage tidligere havde han allerede beklaget sig over ikke at kunne finde sig i „alle disse Præstevrøvlerier" (Wegeners Indsættelse i Embedet maatte udskydes, fordi Lollands Provster ikke kunde enes om, hvem der skulde indsætte ham), og han beder Flor foreløbig holde hans Stilling i Rødding aaben, saa han muligvis kan vende tilbage igen, hvis det ikke bliver til at holde ud at være paa Lolland. Senere

udkaster han for Flor Planer om hvert Aar at komme en Maanedstid til Rødding som Gæstelærer, men saa vidt det vides, er dette aldrig blevet praktiseret.

*

Wegener levede som Præst i Halsted til sin Død 20. August 1883; han tog ivrigt Del i Sognets Liv og var endog en Række Aar Sogneraadsformand. Politisk sluttede han sig til de Nationalliberale, hvis Folketingsmand han var i Nakskovkredsen 1849—53. „Dansk Folketidende" skrev om ham ved hans Død, at han saavel i kirkelig som politisk Henseende havde mere tilfælles med Clausen end med Grundtvig. Men han glemte aldrig Sønderjylland og fulgte til det sidste med Deltagelse Kampen for den Sag, han i sin Ungdom havde været en saa lidenskabelig Lodtager i. Ved hans Begravelse 27. August 1883 havde „taknemmelige Sønderjyder" rejst en Æresport paa den Vej, ad hvilken hans Lig førtes til Kirken.

Det var ikke ved sine 38 Aars Præstegerning i Halsted, men ved de 6 Maaneders Virksomhed i Rødding, Johan Wegener indskrev sit Navn i Danmarks Historie.

Han var den første, der prøvede at føre Grundtvigs paa Papiret udformede Højskoletanke ud i Virkelighed og give den Form og Liv, tilmed i en Landsdel, hvor praktiske Vanskeligheder og ydre Modgang, ja Modvilje næsten daglig lagde sig hindrende i Vejen. I Højskolens Historie bør man ikke glemme denne Mand, der ofte under Uvished og Angst for baade ydre og indre Skuffelser, tit under personlig Anfægtelse og i Kamp med baade aandelig Fordummelse og tyk Uvidenhed, ja

fædrelandsfjendtlig Holdning dog i Kærlighed til Slesvig hang ved Gerningen, til han brød sammen under Byrderne og samtidig vandt sit Spil. — Da Flor det følgende Efteraar begyndte den anden Vinter i Rødding, kunde han starte med en ganske overfyldt Skole med 42 Karle, og det er „det mest haandgribelige Udtryk for Wegeners Sejr.“

4. Kapitel

Flor bliver Højskolens Forstander.

Da Wegener ved Nytaarstid 1845 indgav sin Ansøgning om Afsked fra Pladsen i Rødding, meldte Spørgsmaalet om en ny Forstander sig straks. P. C. Koch havde tidligere udtalt, at man med Lethed kunde finde en af hundrede, der kunde udfylde Wegeners Plads, men det viste sig snart vanskeligt. Der maatte stilles ret betydelige Krav til en saadan Mand, ikke alene i aandelig, men ogsaa i legemlig Henseende; ingen som helst Sikkerhed kunde stilles for Fremtiden, og hertil kom Slesvigs forviklede Forhold. Allerede først i Nytaaret skriver Skau til Flor og forespørger, om han mener Flors „udenlandske Ven" (Dr. C. M. Poulsen, der senere blev Lærer ved Skolen) kan paatage sig Forstanderposten. Skau havde aflagt Besøg hos Wegener i Rødding 3. Januar og fortæller Flor, at han nok kunde have bevæget ham til at blive, men troede, det var bedst baade for Skolens og for Wegeners egen Skyld, at han rejste. Skau skrev til Carl Ploug om „i al Hemmelighed at snuse omkring for om muligt at opdage en Mand, der kunde være passende", og Ploug førte indgaaende Forhandlinger med Pastor Fr. Helweg, men han kasse-

redes helt af Flor. Den anden, der var paa Tale, var den 34-aarige Lærer og Litterat, „Brage og Idun"s Udgiver Fr. Barfod, der 24. Januar skriver et meget langt og omstændeligt Ansøgningsbrev til Flor, men denne var allerede paa Forhaand indstillet imod Barfod; allerede 4. Januar havde Flor meddelt Wegener, at han ikke kunde tænke sig Barfod som Skolens Forstander, da han „ikke er velset af de dannede", og da „han ikke er fri for at være ærlig og naturlig indtil Raahed og Latterlighed"; desuden maa Flor allerede i Løbet af Januar Maaned have besluttet sig til selv at overtage Forstanderpladsen; og de nærmeststaaende, L. Skau og Wegener, underrettedes herom; offentligt kunde Planen ikke omtales, da Flor var bange for, det skulde vanskeliggøre hans Løsning fra Professoratet i Kiel. Skau fraraadede stærkt Flor at tage til Rødding, for det første, fordi der ingen ordentlig Bolig fandtes dér for Flor og hans Familie; dernæst, fordi han fandt, det var et Spørgsmaal, om „Privatmanden i Rødding vilde formaa saa meget som Professoren i Kiel", og endelig fraraader han af Hensyn til Flors Hustru, der altsaa maatte opgive den smukke Bolig i Kiel for en saare beskeden og kneben Lejlighed i Rødding. Flor selv omgikkes med Planer om en Bolig paa Røddinggaard eller i Gram eller Jels for sin Familie og saa bo alene paa Skolen; Enden paa det blev, at en lille Lejlighed indrettedes i det gamle Hus paa Skolen, der i Dag bærer Flors Navn.

Det har næppe været noget stort Offer for Flor at bryde op fra sit Universitetsarbejde i Kiel, der aldrig havde givet ham megen Glæde; det sidste Semester, han forelæste dér, fulgte kun to Studenter hans Øvelser;

1841 var hans Udnævnelse til Professor ordinarius blevet forhindret; i Universitetets tysksindede Lærerkollegium var Flor ugleset, og ikke mindst under Processen imod den slesvigske Forening i Sommeren 1844 var hans Stilling i Kiel blevet yderligere forværret; da man i Universitetskredse mente, Flor var Forfatter til den berygtede „Protokolekstrakt", som vakte saa stor Opstandelse, var det kommet til Studenterdemonstrationer foran hans Hus, og Flor anførte derfor i sin Afskedsbegæring, at han i sin nuværende Stilling hverken kunde gavne Staten eller Universitetet. Flor havde søgt om Afsked paa Ventepenge; men da hverken Sygdom eller Svækkelse eller Forslag om anden Virksomhed forelaa, voldte hans Afsked betydelige Vanskeligheder, og først 16. April 1845 afskedigedes han i Naade uden Ventepenge. Da det var hans Tanke at overtage Højskolens Ledelse vederlagsfrit for at stive Skolens betrængte Økonomi af, stod han altsaa nu ganske uden Indkomster, men Flor var navnlig ved sit Giftermaal blevet en meget velhavende Mand og var økonomisk uafhængig, og kort efter Afskeden var bevilget, flyttede han med sin Familie til Rødding.

Her forestod store Forandringer. Ordningen fra den første Vinter med Elevernes Indkvartering hos Byens Bønder havde vist sig uheldig; de droges med ind i Egnens Selskabelighed; Skau fortæller, at Kortspil var overhaandtagende, og det var ikke mindst blandt Forældrene et Ønske, at dette Forhold ændredes. Skau havde derfor med flere andre lagt Planer om at søge et særligt Elevhus opført ved Skolen; foruden Plads til 30 Elever skulde det afgive Rum for en Spisevært, Spisesal,

Fægtesal o. l.; en saadan Ordning vilde kunne give Skolen en ret betydelig aarlig Indtægt, og Pengene til Bygningens Opførelse og Møblering tænktes rejst ved Aktietegning blandt de omliggende Sognes Bønder. Ikke mindst L. Skau fik i den følgende Tid fuldt op at gøre med Tegning af disse Aktier.

Flors praktiske Greb paa Tingene fornægtede sig heller ikke, da han blev Skoleleder. Det første, han tog fat paa, var en Ordning af Skolens Økonomi, som ved Vinterhalvaarets Afslutning svævede i Luften; efter Wegeners Opgivelse arbejdede Skolen med et aarligt Underskud paa 1560 Rd., og endda behøvedes altsaa ny Kapital til Elevhusets Rejsning. Ved „Den slesvigske Forening"s to Aars Fødselsdag 12 Juni, som tillige formede sig som en Mindefest for P. Hjort Lorenzen, talte Flor, og det bestemtes ved denne Lejlighed, at hvert nyt tiltrædende Medlem skulde tegne sig for et aarligt Bidrag paa 1 Rd. til Højskolen, og det henstilledes til de allerede optagne Medlemmer at gøre det samme.

Langt den største Støtte fik Skolen dog fra sine københavnske Velyndere. I Efteraaret 1845 var Flor i København og fik ved Henvendelse til det kgl. Landhusholdningsselskab foræret en udvalgt Samling landøkonomiske Skrifter, flere Agerdyrkningsredskaber og Tilsagn om 200 Rd. aarlig i 3 Aar til Ansættelse af en Landbrugslærer. Kongen skænkede Skolen Gymnastikredskaber, og vel Gaver fra Oldskriftselskabet, Trykkefrihedsselskabet, Selskabet til Naturvidenskabernes Udbredelse og flere private suppleredes Skolens Samlinger og Bibliotek. — Men den økonomiske Støtte, der bragte Skolen paa Fode, ydedes af „Syvstjernen", som allerede

i det første Halvaar foruden de 5000 Rd., der stod rentefrit i Højskolegaarden, havde ydet 1200 Rd. til Lærerlønninger, Bøger og Skolemateriel. Udover dette ydedes nu i Tidsrummet April 1845—Januar 46 yderligere 6000 Rd., hvilket muliggjorde en fuldstændig Omordning og Udvidelse af hele Undervisningen. Foruden Flor selv og cand. teol. Müller, der fortsatte som Lærer efter Wegeners Bortrejse, ansattes nu som Landbrugslærer den 25-aarige H. H. Krarup, der havde gennemgaaet et Landvæsensakademi i Tyskland, og Dr. phil. C. M. Poulsen, som Flor havde lært at kende, mens han var Assistent ved det akademiske Laboratorium i Kiel; denne lovende, unge Videnskabsmand havde det som sin Yndlingstanke at indføre Naturvidenskaberne i Folkeoplysningen; han havde kun 20 Aar gammel taget den farmaceutiske Eksamen med Udmærkelse, havde siden sin Afsked fra Stillingen i Kiel 1843 været paa Studierejse i Tyskland, Østrig, Italien og Frankrig og fik efter Hjemkomsten et meget ærefuldt Tilbud fra Videnskabernes Selskab om som Naturforsker at følge med ombord paa Korvetten „Galathea" under dens Jordomsejling, men han foretrak den beskedne Lærerstilling i Rødding.

Skolen raadede altsaa nu over 4 Lærerkræfter og kunde foruden Professor Flors Foredrag i Litteratur og Historie byde paa en udmærket Landbrugsundervisning. Navnlig Dr. Poulsen gik grundigt og videnskabeligt til Værks i sine Fag, han fik anlagt en Forsøgsmark, hvor forskellige europæiske Kulturplanter dyrkedes, og Træskole og Køkkenhave med Humlegaard o. s. v.

Undervisningen var beregnet paa tre Halvaar, men dette opgaves i Realiteten hurtigt, da Bønderne ikke

vilde undvære deres Sønner i den travle Sommertid; i den første Sommer blev kun en halv Snes Elever, men saa mange nye indmeldte sig, at Flor ved Novembertide kunde begynde Vinterskolen med 42 Karle, og det ny Elevhus fyldtes ganske; selve Undervisningen var gratis; for Forplejningen betaltes 80 Rd. aarlig.

Skoletiden var fra Kl. 8—12 om Formiddagen og igen fra 2—5 eller 6 om Eftermiddagen, fra da af og til Aftensmaaltidet Kl. 8 forberedte Eleverne sig til den følgende Dags Timer; derefter var Tiden fri, til Lamperne Kl. 10 slukkedes paa Spisesalen, og man kunde benytte den til videre Studier paa Kamrene, Spadsereture, Snak og Avislæsning eller Skakspil og undertiden Musik og Dans i Salen. Flor yndede „alt, hvad der var livligt, naar det ellers foregik paa en sømmelig Maade"; der stiftedes i Vinterens Løb paa Skolen en Sangforening, spilledes Komedie, holdtes Danseskole og udgaves med Goldschmidts berømte Vittighedsblad som Forbillede en satirisk „Avis" under Navnet „Korsaren". Hveranden Søndag, naar der var Sidstetjeneste i Rødding Kirke, læste Flor om Formiddagen en Prædiken, og Søndag Aften læste han ofte højt af Holbergs, Oehlenschlägers og Heibergs dramatiske Værker, hvilket Eleverne satte megen Pris paa. — Endvidere var det en Fritidssyssel at drive Skydeøvelser paa en Skydebane, som blev anlagt i Nærheden af Skolen, Eleverne stiftede en Elevforening, og det var Flors Plan at lade Skolens Lærere og Elever danne et Undervisningsraad med vidtstrakt Myndighed, men dette hindredes dog af Prof. H. N. Clausen, og Elevforeningens Virkefelt indskrænkede sig

da til at søge opretholdt almindelig Orden og god Tone paa Skolen.

Af Foreningens Ordensregler kan anføres følgende:

§ 8. Da Højskolens Elever maa ønske at befordre Modersmaalets Forædling og Værdighed, saa vedtage vi: at vi saavel i Skolen som udenfor samme indbyrdes ville tale vort danske Modersmaal saa reent og rigtigt som muligt, d. v. s. saaledes som Lærerne tale det.

§ 9. I Skolen skal Formanden vaage over Rolighed og Ordens Opretholdelse, og Den eller De, som ei ville efterkomme, hvad han til denne Hensigt paabyder, skal bøde 1 Skilling Courant. Protesterer Vedkommende og kan ei heller siden enes med Formanden derom, saa bedømmes og afgøres Sagen paa næste Generalforsamling.

§ 10. Angaaende Rolighed og Ordens Opretholdelse i Elevhuset bestemmes, at der baade Morgen og Aften indtil Spisetiden skal herske ubetinget Rolighed, saavel paa Gangen som i enhver Stue særskilt. Fra Spisetiden om Aftenen indtil Kl. 10 kan Enhver i Spisesalen og paa sit Værelse more sig som han vil indenfor Anstændighedens Grændser. Dog bør Gangen blive fri for Støi og Uorden. Efter Kl. 10 indtræde Roligheden igjen.

Den, som i den vedtagne Rolighedstid ved Nogens Støi og Larm, finder sig forstyrret i at kunne arbejde, kan lade Vedkommende antegne hos Secretairen. Pengebøder for en saadan Rolighedsforstyrrelse er 1 Sk. Cour.

§ 11. For at opretholde Orden og gode Sæder ved de fælles Maaltider, har Formanden i Spisesalen under Spisetiden samme Myndighed som i Skolestuerne. I

Spisesalen, som tillige er vor almindelige Forsamlingsværelse, forpligte vi os til ikke at ryge Tobak.

§ 12. For at banlyse al uanstændig og forargelig Banden og Sværgen fra vor Kreds, fastsættes en Pengebøde af ½ Sk.-Cour. for enhver Ed, udtalt i Spøg eller Alvor, saavel i Skolen som udenfor samme.

§ 13. Med Hensyn til Slagsmaal saavel i som udenfor Skolen bestemmes: at den som slaaer første Slag, erlægger en Bøde af 4 Sk. Gjenslaget er frit.

§ 14. For at have brugt ærekrænkende Skjeldsord bødes 1 Sk. Cour. for hvert. Vidner bestemme, hvorvidt slige Ord maa ansees for ærekrænkende eller ikke.

§ 15. Hvis Nogen, som er bleven anklaget for at have forbrudt sig mod ovenstaaende Bestemmelser, paastaaer at være uskyldig, og Anklageren ikke formaar ved Vidner at bevise sin Beskyldning, saa skal Anklageren selv udrede den for Forseelsen fastsatte Pengebøde. Dog fritages Formanden, hvem den Pligt paahviler at opretholde Orden og Ro i Skolestuen og under Maaltiderne, fra at erlægge den omtalte Bøde ved en saadan feilagtig Beskyldning.

Saaledes eenstemmig vedtaget af samtlige Højskolens Elever.

I November 1845.

*M. Brorsen**),
f. T. Formand.

Foruden denne Skildring af Livet paa Skolen, hvorom man kan læse i Flors „Beretning om Folke-Højskolen i Rødding“ fra 1846, faar man i samme Beretning

*) senere Folketingsmand for Ribe Amts 5. Valgkreds 1852—53.

ogsaa et fyldigt Indtryk af Undervisningens Art og Maal. Ugens Timeplan bød paa følgende:

Fædrelandshistorie	3	Timer
Verdenshistorie	3	„
Geografi	3	„
Forstandsøvelse (moralske, psykologiske og statistiske Gjenstande, mundtlig og skriftlig behandlede	4	„
Dansk	6	„
Tysk	2	„
Naturhistorie	3	„
Geometri	2	„
Tegning	4	„
Regning	2	„
Gymnastik	4	„
Sang	2	„

I Sommerhalvaaret ændredes Timeplanen noget, idet en Del Timer saa ofredes paa Landmaaling, botaniske Ekskursioner og Mark-Øvelser under Dr. Poulsens Ledelse.

Og dog tager man fejl, hvis man af alt dette faar det Indtryk, at Skolens Maal blot var at give sine Lærlinge en Række spredte Kundskaber. Højskolens Plan var, skriver Flor i sin Beretning, „ikke at paatvinge eller paaliste Ungdommen visse Kundskaber, Anskuelser og Meninger, som mere vi høiere Staaende end de selv ønske, at de maatte være opfyldte af, men derimod at bibringe dem saa meget af vor egen Oplysning, som de selv anse for gavnligt og fornøjeligt; netop derfor anse

vi det for dobbelt nødvendigt, at vi afholde os fra ethvert Middel til at drage dem til os udenfor Oplysningens egen Tiltrækningskraft." — Undervisningen maatte kun foregaa gennem det levende Ord, levende i den Forstand, at det talte ikke alene til Hukommelsen og Forstanden, men ogsaa til Hjertet og Sindet. Han udelukkede derfor de daglige Overhøringer i Forstandsfagene og de aarlige Eksamensprøver. Han skriver herom i sin Beretning: „Afgangs-Examen have vi heller ikke. Det Vigtigste ved Underviisningen paa vor Højskole er ikke de positive Kundskaber og Færdigheder, som vi søge at bibringe Eleverne, men snarere det hele aandelige Liv, som bliver vakt og næret hos dem, saa at deres Forstand bliver skarpere, deres Dømmekraft modnere, deres Hjerte aabnere og ædlere, at der vækkes hos dem Sands for Orden, Skjønhed og et smagfuldt Liv, at Lyst til Beskjæftigelse kan træde istedetfor den sædvanlige Dorskhedsvane, at deres Sind og derved deres Væsen kan blive frimodigere, deres Følelse for Kammeratskab og Fædreland blive vakt, næret og styrket. Alt dette kan ikke godt stilles til Skue ved en offentlig Examen."

Allerede Wegener havde været mere bange for at gøre Foredraget „for lavt og for langsomt for de bedre Hoveder", end han havde frygtet for, at det skulde blive for højt og for fremskridende for de ringere", og i sin Beretning slaar Flor det ligefrem fast som sin Skoles Princip „ikke at tage saa meget Hensyn til de mindre Begavede som til de bedre Hoveder, de livligere og videbegjærlige Naturer." Det er ikke alene, mener han, den eneste Maade, hvorpaa Lærerne kan vedligeholde deres

aandelige Livlighed, hvis de har nogen; men ogsaa for Staten og Landet i det hele er det af største Vigtighed, „at de aandelig stærkere, til hvad Stand de end høre, faae den rette Oplysning.“ —

Saavist var Rødding Højskole en mærkelig Skole. Flor var nok Grundtvigs Discipel; i et Brev til Peter Christian Koch 3. Oktober 1837 skriver han: „Hvad Deres Grundtvigianisme angaar, da er den kun et Baand mere mellem os; thi jeg arbejder lige ivrigt for Grundtvigs teologiske og historiske Anskuelse, for Rasks Sproglære og for den nordiske Treenighed;“ men han arbejdede navnlig med det Behov for Øje, som Nordslesvig i den nationale Kamp havde for denne særlige Skoleform. Der maatte ligeledes tages Hensyn til de liberale Kredse i København, som støttede Skolen økonomisk. Forholdene vilde næppe fra nogen anden Del af Danmark end fra Nordslesvig have kunnet paakalde disse nationale Kredses økonomiske Støtte til en Virkeliggørelse af Grundtvigs Højskoleidé.

Af Flors Aarsberetning fra 1846 om Folkehøjskolen i Rødding sporer man tydeligt hans Stilling. Selv Rationalismens kendte Slagord „gavne og fornøje“ undser han sig — som det ses af det ovenfor citerede — ikke for at bruge. Men alt er bestemt af Indsigten i, at dansk, folkelig Opdragelse, knyttet til den nationale Bevægelse i Sønderjylland, var en nødvendig Forudsætning for at give det nyvakte danske Folkeliv Indhold og Modstandskraft.

Om selve Flors Virksomhed som Højskoleforstander i Rødding og hans Betydning for Eleverne har man et værdifuldt Vidnesbyrd i de „Minder“, som Laurids

Skaus yngre Broder Peder Skau, „Bukshave", har udsendt. P. Skau var Elev først i Wegeners og dernæst i Flors Vinter 1845—46; han opregner ved anden Vinters Ende sit Udbytte af Skoleopholdet saadan, at han siger, det forekommer ham, at han ved Bortrejsen havde lært saa meget, at han vidste mindre, end da han kom; og det stod ham klart, at han maatte fremdeles arbejde hele sit Liv, om han skulde gøre den danske Sag, hvis Hjerte alle havde, nogen Nytte. Som Lærer i Historie mener P. Skau ikke, Flor kunde maale sig med Wegener; men i Dansk- og Litteraturundervisningen var han i sit Es, og Eleverne glædede sig til disse Timer. Ogsaa Karlenes Uvaner og Kanter filede han umærkeligt af ved den ejendommelige, men fine Maade, han tog dem paa, ligesom han ved sin personlige Fremtræden paavirkede. Mens Wegener ofte kunde møde til sine Timer om Morgenen i Tøfler, kom Professor Flor altid pudset og elegant og i fine Støvler, siger Peder Skau, og det er en Selvfølge, at det øvede en stiltiende Indflydelse paa os, føjer han til. — Flor begyndte ogsaa i sin Forstandertid de Møder for Røddingegnens Befolkning, som er fortsat lige til vore Dage. Han vilde hermed søge at faa Skolen bragt i Forhold til og i Vekselvirkning med Egnens Befolkning. Noget saadant lykkedes imidlertid ikke for Alvor, før Præsten Hans Svejstrup, der først i 1860'erne vakte Egnens kirkelige Liv, samtidig ved sin store Optagethed af Højskolen slog Bro mellem Skole og Egn. Indtil da var Rødding Højskole i Grunden ret fremmed paa sin Egn. Det var fra først af Vennekredsen i Hovedstaden, „de københavnske Velyndere", der ydede Skolen saa at sige al Støtte; og der skulde en Udlændigheds

trange Kaar og et Fremmedherredømmes Modgang og Kamp til for at binde den nordslesvigske Befolkning og dens gamle Højskole sammen i det Skæbnefællesskab, de sidenhen kom til at staa i. —

Flor søgte allerede i Sommeren 1846 at planlægge et større Møde paa Skolen efter Høsten, og 20. Juni skrev han til Grundtvig for ifølge et gammelt Løfte at faa ham over som Hovedtaler og samtidig blive 8—14 Dage og undevise Eleverne; det hele kunde lægges i Forlængelse af Skamlingsbankefesten 3. August. Grundtvig kom imidlertid ikke, og han har, mig bekendt, mærkelig nok aldrig sat sine Ben i Rødding.

Grundtvig var i disse Aar stærkt optaget af at faa virkeliggjort Skolen i Sorø.

Det har fra først af kun været Flors Tanke at overtage Rødding Højskoles Ledelse, indtil Skolen var bragt paa Fode, og en anden egnet Leder fundet. Flor gik nu ogsaa i sit 55. Aar, har nok lejlighedsvis begyndt at mærke Alderen trykke, og ofte maa det ogsaa have voldt store Vanskeligheder for den lærde Studerekammermand og Universitetsprofessor at sysle med Avlsbrug og Højskolegerning og omlægge sin Undervisning fra Studenter til Nordslesvigs Bondeungdom. Endnu vanskeligere har det antagelig været for hans Hustru, som — efter en Opvækst som rig Herremandsdatter og et senere Liv som Professorfrue i Kiel — næppe har kunnet finde Livet i Rødding synderlig afvekslende.

Men ogsaa med Lærerkollegiet var der Vanskeligheder; Lærerne følte sig undertiden trykkede af Flors myndige Personlighed og klagede deres Nød til Direktionen. Af Skolens Kræfter har cand. teol. Müller været

nogenlunde hæderlig som Lærer, men heller ikke mere; Landbrugslæreren, Krarup, var, ifølge P. Skaus Oplysninger, som Lærer betragtet baade umulig og kedelig. Den dygtigste var Dr. Poulsen, hvis store Magt over Eleverne næsten truede med at stille Flors Undervisning i de historiske Fag i Skygge, men Poulsen synes mere at have været indstillet paa at gøre Skolen til en ren landbrugsfaglig Undervisningsanstalt, og den almenmenneskelige Paavirkning af Eleverne med den nationale Vækkelse for Øje, som Flor tilstræbte, synes at have ligget ham fjernt, og i Foraaret 1846 søgte han bort, 24. Marts udnævntes han til et meget stort Embede indenfor Toldetaten som Fabrikskontrollør i Altona og sidst i Juni rejste han.

Men ogsaa paa selve Forstanderpladsen skulde Skolen i samme Aar faa en ny Mand. Lærernes Besværinger over Flor var efterhaanden sivet ud, Flors egen Utilfredshed med de nordslesvigske Bønders ringe Interesse for Skolen og deres Ulyst til at støtte dens betrængte Økonomi var velkendt. Flor fandt ogsaa, at Direktionen*) manglede Interesse for Sagen, og han var utilbøjelig til at staa til Regnskab for andre end „Syvstjernen", der havde ydet Skolen al økonomisk Støtte; og under Direktionsmødet 31. Marts 1846 kom det til et hæftigt Opgør med Flor, efter hvilket Direktionen ved

*) Skolens Direktion bestod af 7 Medlemmer, nemlig foruden Flor, der var Skolens Leder og Direktør, Pastor Hertel, Moltrup, Hans Nissen og Laurids Skau; det var øjensynlig kun disse tre, Flor forhandlede med; de øvrige: Knud Knudsen, Forballum og Pastor Schiøler, Vodder, synes slet ikke at have været paa Skolen i Flors Tid; og den sidste af de to, Schiøler, flyttede kort efter til Kongeriget. Direktionens 7. Medlem var Schmidt, Kær Mølle.

Pastor Hertel og L. Skau klager til „Syvstjernen“ for at faa Flor fjernet som Forstander. Hertels Brev er ret roligt; sagligt fremfører han Klagepunkterne: Lærernes Besværinger, Professorens Foredrag er for højtgaaende for Karlene; og Klagerne over de nordslesvigske Bønder, som Flor øjensynligt har fremført kraftigt paa Direktionsmødet, bevirker, at han støder dem fra sig; de er iøvrigt ogsaa ubillige og vidner kun om, at Flor slet ikke kender Bønderne. — L. Skaus Brev er i sine Angreb overdrevent og — ikke mindst naar Skaus Forhold til Flor tages i Betragtning — ganske upassende. „Syvstjernen“ tog da heller ingen Notits deraf og iøvrigt heller ikke af Hertels Klage; alligevel følte Flor sin Stilling i Rødding saa svækket, at han i Sommerens Løb besluttede sig til at give Skolens Ledelse fra sig; han opfattede iøvrigt ogsaa selv sin Gerning som en Missionsvirksomhed. Han var Tilskynderen og Igangsætteren, og var Skolen først i Gang, overlod han den gerne til andre, og fra Efteraaret 1846 overtog Frederik Helweg Rødding Højskoles Ledelse, ogsaa Landbrugslæreren, Krarup, søgte anden Stilling, og Gaarden bortforpagtedes, mens Flor dog blev boende i Rødding Vinteren over som Tilsynsførende; først i Foraaret 1847 flyttede han til København. Han fulgte dog stadig med levende Interesse Skolens Gang, og da Krigen 1864 standsede deres Virksomhed, og Ludvig Schrøder besluttede sig til at flytte over paa den anden Side af den ny Grænse og genoptage Skolearbejdet dér, fulgte Flor ikke mindre dette Arbejde med Iver.

Af hans Besøg paa Rødding Højskole vil det som Slutning paa dette Kapitel af Skolens Historie vel navn-

lig være rimeligt at nævne hans Deltagelse i den Fest, der i 1854 ved Skolens 10-Aarsjubilæum holdtes 7. November i den gamle Skolestue, og hvortil der var kommet Gæster fra baade Kongeriget og Slesvig, ja endog fra Mellemslesvig og de sydlige danske Sprogdistrikter. „Særdeles glædeligt var det," meddeler „Dannevirke" i sit Referat (9. Novbr. 1854), „at see det store Antal af ældre og yngre Højskoleelever, som havde indfundet sig, og som vare de bedste levende Vidnesbyrd om Dagens Betydning." Ved denne Lejlighed afsløredes den Marmorbuste af Flor, hugget af Peters, som den Dag i Dag staar i Rødding Højskoles Høresal.

Flor tog ved denne Lejlighed selv Ordet og gav Udtryk for Ønsket om, „at Marmorbusten af den Mand, som de, der har deres Gang paa denne Skole, ikke kan undgaa at se daglig, tavs og forstenet, ogsaa maa efterlade hos Beskueren et Indtryk af den levende Mand, der har grundlagt denne Oplysningsanstalt, og som saa mange Gange selv har talt til en Ungdom paa Skolebænkene her." Han gav til sidst Udtryk for sin Glæde over, at Bonden ligesaa fuldt som nogen anden Mand i Staten havde faaet Sæde og Stemme i Stænderforsamling, Rigsdag og Kommunalraad og sluttede med en Opfordring til ham om da ogsaa „at faa nogen Oplysning om Statens Styrelse og om hans egne og hans Medborgeres Pligter og Rettigheder som Statens Borger. Kender de intet hertil, bliver deres Stemmer i de nævnte Forsamlinger let et Bytte for List og Forførelse."

*

En underlig Ting er det i Grunden at iagttage med Rødding Højskoles første Tid, at mens det, man rent umiddelbart vilde tro skulde volde det største Besvær, Tilrettelæggelsen og Ordningen af det ny Skolearbejde med Timeplan og Undervisningsform, øjensynlig ret hurtigt og smertefrit er gledet ind i et fast Leje, saa blev det helt andre Ting, Forhold vedrørende Forstanderens Stilling og Myndighed, Lærernes Underordning, Direktionens Indflydelse, forskellig Kompetencestrid, Spørgsmaal om Regnskabers Aflæggelse, Inspektion af Elevhus o.s.v. o.s.v, der voldte Strid og forstyrrede den daglige Fred og Arbejdsro.

Det begyndte allerede i den første Vinter og kunde maaske finde sin Forklaring i Wegeners noget ømtaalelige Gemyt; det blussede ud i lys Lue i Flors Vinter og kunde vel ogsaa findes forklaret ved Flors maaske for en Skoleleder noget for myndige Væsen og hans Fremmedhed overfor Bondens Verden; men Stridighederne fortsattes langt hen i Sofus Høgsbros Forstandertid, da de paany blussede op og vakte en Opmærksomhed udadtil, der næppe har været gavnlig for Befæstelsen af Skolens Ry.

5. Kapitel

Sofus Høgsbros Forstandertid.

En graanende Vintermorgen 19. November 1850 samledes ved Solopgang en lille Skare af Mænd i Højskolegaarden i Rødding. Det var Bønder, enkelte Højskoleelever og et Par Embedsmænd, og under Afsyngelsen af Ingemanns Sang „Vift stolt paa Kodans Bølge" gled Flaget til Tops paa sin Stang, og en af Skolens Direktører, Pastor L. C. Hagen, sagde nogle faa Ord og mindede om, at det nu i flere Henseender atter dageges over Danmarks Rige. Krigen 1848—50 havde afbrudt Skolens Gang, og preussiske Officerer havde ligget i Kvarter i Højskolegaarden; kun Forpagteren, Posselt, var blevet tilbage for at passe Landbruget; Bygningerne var dog ikke, som det rygtevis havde heddet sig i Kongeriget, blevet afbrændt; Slesvig-Holstenerne havde snarere tænkt sig efter en Sejr at indrette dem til slesvig-holstensk Ungdomsskole; men Inventar og Samlinger havde lidt meget under den fremmede Besættelse, og Skolens store Dannebrogsflag havde de fremmede Officerer søgt at tilegne sig, men det var i Tide blevet bjerget af en dansksindet Mand i Byen og vajede nu atter over et frit Hus. Krigen var trukket væk fra de

nordligere Egne, men Hæren kæmpede endnu i Stillingerne ved Dannevirke; de unge Bondesønner var i Krigstjeneste eller kunde ikke undværes hjemme paa Grund af ældre Brødres eller Karles Indkaldelse, og Højskolen havde derfor kun 5 Elever indmeldt til November; men man fandt det alligevel retteligst at begynde nu, for at Skolen kunde staa aaben for Landets Ungdom den Dag, Krigen var endt. —

Op ad Dagen øgedes Antallet af Deltagere i Festen. Trods den mørke og regnfulde Aarstid og de daarlige Veje saa man endog flere Folk langvejs fra, og mange gamle Elever og Venner af Skolen var kommet for at gense de kendte Steder efter de urolige Tiders Omskiftelser og for at høre den ny Forstander, Sofus Høgsbro, tale ved Skolens Genaabning, som man egentlig havde ønsket skulde ske paa Skolens Fødselsdag 7. November, men først 19. lykkedes det at faa Forberedelserne tilendebragt.

Det var kun seks Aar siden, man i Kristian 8.'s Regeringstid paa omtrent samme Tid af Aaret var mødtes i den samme Gaard under Højskolekatederet for at høre Wegener holde sin Tale, men store Ting var sket i Mellemtiden, og meget var forandret. Den fyrrige Wegeners begejstrede Ord om Ungdommen, der flammede af Iver efter at „kæmpe for Alter og Arnested" var i Mellemtiden gaaet i Opfyldelse i en Grad, som mange maaske næppe den Gang havde drømt om, og hans Tale om, at den Tid kunde komme, da en fremmed Fane skulde plantes paa Skagens Pynt, havde været nærere ved at blive Virkelighed, end de fleste vel hin Novemberdag vilde have troet. Den lyse Forsynstro med Bøn om Be-

varelse fra større Trængsler, som prægede Wegeners Ord, mærkes heller ikke i Høgsbros Tale; i mangt et Hjem i Landsdelen havde Sorg og Nød til Huse, og i mangen Gaard fældedes Taarer over en savnet Mand eller Søn; men Sønderjylland var atter blevet dansk, renset for „de Holster, Vagrer, Lyneborger." — Hvad derimod nu efter Grundlovens Givelse kraftigt og klart udtaltes af Høgsbro, er en Redegørelse for, hvordan et nyt og herligt Liv kom til Gennembrud ved den Indflydelse, Rigets egne Mænd nu vilde faa paa Folkets fremtidige Udvikling, samtidig med at den før saa trygge timelige Lykke ganske vist svandt under Krigen, og den gamle Enighed mellem Konge og Folk var blevet brudt. — Man sporer i disse Høgsbros Ord, at her taler baade den Mand, der allerede fra sine Drengeaar med Iver havde fulgt Provincialstændernes Indkaldelse, og den vordende Politiker; at det tillige var en Folkehøjskolens Mand, dybt forankret i den grundtvigske Tro til den Kraft, der bor i Folket selv, ses af den kraftige Understregning, Slutningen af hans Tale*) rummer af, at det ikke blot er Goder, men ogsaa Forpligtelser, den kommende Tid bringer det danske Folk: „Forhen var Statsmagtens lagt i Embedsmændenes Hænder", hedder det, „den enkelte Borger og Bonde kunde, og efter Ønske skulde han endog, være ligegyldig for Regieringens Gang. Selv hvor den greb ind i hans egne Forhold, skulde han med tavs Ærefrygt bøje sig under deres Vilje som den uimodsigelig ene rigtige. Nu skal derimod Folket selv udtale sin Villie, og naar den har faaet Kon-

*) Her refereret efter Høgsbros egen Gengivelse i „Danskeren" 14. December 1850.

gens Stadfæstelse, skal Embedsstanden være dens Udfører. Derfor kan Folket da heller ikke længer gaae hen i den gamle Sorgløshed for alt, hvad der ikke angaar deres eget Huus og Hjem. Til enhver især udgaar det Spørgsmaal: efter hvilke Grundsætninger vil du, at de fælles Anliggender skal bestyres? Ogsaa paa din Stemme beroer det, hvilke Anskuelser og Egenskaber de Mænd skulle have, til hvem de overdrages. Ville vi nu ikke nødes til at give os andre i Vold, da er det ikke nok, at vi forstaae os paa det, som ligger os nærmest for Haanden, det, som er vort daglige Kald, skønt ogsaa dette er godt og priseligt, ja nødvendigt, men vi maa tillige stræbe at lære vort Fædreland og vore Landsmænd at kiende. — — — — Naar vi saaledes søge at erhverve os Indsigt i, hvad der tjener til det Heles Tarv, og naar vi have Villie og Kraft til at gjøre Brug af denne Indsigt, da ville vi ikke længer være døde, men levende Lemmer paa det store Folkelegene, da ville ogsaa vi give vort Bidrag til, at Folkeaanden kan udvikle sin hele dybe Ejendommelighed og opfylde det Hværv, som i Verdensudviklingen er den tildelt.“ —

Som i sin Tid Wegener sluttede med en Lovprisning af den til dansk Liv nyvakte Ungdom, ender Høgsbro sin Tale med en Paamindelse om den unge Slægts Ansvar baade overfor Fremtiden og overfor de Ofre, Fortiden har bragt: „Ja, I Unge! mindes det Ansvar, som den nye Tid lægger paa eders Skuldre! Husker paa, at en Slægt er gaaet forud for eder, som selv med deres Liv og Blod har værnet om Fædrelandet og Modersmaalet, og lagt en Grundvold, hvorpaa I med Glæde og Frugt kunne bygge videre! Husker paa, at en Slægt skal

komme efter eder, som vil kræve eder til Regnskab for den Brug, I have gjort af de betroede Goder! Og I Unge, i hvis Lod det faldt, hvad saa mange ønske uden at kunne opnaae det, her paa denne Høiskole at kunne offre al eders Tid paa at vinde Oplysning om eders Syssel, eders Land, Folk og Sprog, om Naturen og Menneskelivet, husker paa, at I desforuden have et Ansvar mod dem, der satte eder i Stand til at komme her, og mod dem, der med egen Opoffrelse have stiftet og endnu vedligeholde denne Skole!

Og, som jeg haaber, at I ville mindes det Ansvar, der hviler paa eder, og ingen Anstrængelse skye for at giøre fyldest, saaledes haaber jeg, at ogsaa vi, eders Lærere, skulle mindes vort Ansvar og vor Pligt og ogsaa deri vise eder Veien. Havde jeg ikke havt dette Haab, vilde jeg aldrig have havt Mod til at træde frem paa denne Plads. Men naar vi saaledes fra begge Sider samvittighedsfuldt arbeide det store Maal imøde, da tør vi ogsaa have den Forvisning, at han, af hvem al Magt er, og ved hvem alle Ting styres og ledes, vil give vor Gierning sin Velsignelse og lade den bære Frugt for hele vort Liv, ja selv maaske for endnu ufødte Slægter, længe efter at vort Navn er forglemt og vort Støv hensmuldret. Med saadan Forvisning være da denne Folkehøiskole paany aabnet til sin betydningsfulde Virksomhed!" — —

Med denne Tale indleder Sofus Høgsbro den Gerning i den danske Folkehøjskoles Tjeneste, som han gennem 12 Aar skulde føle sig saa hjertelig bundet til, og som blev et helt Afsnit saavel i hans eget Liv som i Rødding Højskoles Historie. —

En fuldstændig Levnedstegning af Sofus Høgsbro

maatte i Hovedsagen samle sig først om Højskolegerningen i Rødding, dernæst hans politiske Virksomhed og endelig hans Udgivelse af „Dansk Folketidende“. Da denne Skildring ingenlunde tilstræber Fuldstændighed, men som sit Sigte kun har at vise Høgsbros Betydning for Højskolen i Rødding, vil den følgende Beskrivelse da udelukkende samle sig om hans Forstandergerning her og de Begivenheder og Personer, der knytter sig dertil.

Sofus Høgsbro er født 18. Juli 1822 i Rødding, hvor hans Fader Amtsprovst Dr. phil. Hans Høxbroe siden 1797 havde været Sognepræst. Faderen var udgaaet fra en jydsk Købmandsslægt, der formodentlig stammer ned fra en Bonde i Landsbyen Høgsbro i Hvidding Sogn, en Mil Syd for Ribe, mens Moderen Karen Arentzen var en Præstedatter fra Sønder Vissing og af norsk Slægt; hun var Hans Høxbroes anden Hustru, og Sofus Høgsbro var tredie og sidste Søn i dette Ægteskab. Selv om han kun boede sine 8 første Aar i Rødding, har han dog flere Erindringer herfra og omtalte sidenhen Rødding Præstegaard som sit Barndomshjem. Provsten var afgjort dansk, og han harmedes, naar han paa Embeds Vegne var nødsaget til at træde i Forbindelse med Slesvigs tysksindede Embedsstand og var Vidne til den Uret, der fra dennes Side blev vist den dansktalende Befolkning. Saa afgjort var Holdningen, at Sofus som Barn maatte søge sine Legekammerater blandt Bønderdrengene, da det var ham forbudt at omgaas Embedsmandsbørnene i den nærliggende tyske Herredsfogedgaard, den Gaard, der senere blev købt til Højskole, og hvor Høgsbro engang skulde faa sit Hjem.

I December 1826 døde Faderen, og i Foraaret 1830 flyttede Moderen med sine tre Drenge til Ribe, hvor Høgsbro fik sin Skolegang, først i en privat Realskole, hvor han bl. a. gik sammen med sin senere Medlærer i Rødding J. L. Knudsen, senere optoges han i Latinskolen, hvorfra han 1839 dimitteredes til Universitetet. Han var baade højt begavet og tidlig udviklet; allerede fra Drengeaarene i Rødding havde han efter Lejlighed gennem Faderens „Stiftstidende" søgt at følge med i Samtidens Begivenheder; baade Russernes Erobring af Adrianopel 1829 og Pave Leo XII's Død samme Aar gjorde stærkt Indtryk paa ham, og Belgiens Løsrivelse og Opstanden blandt Polakkerne 1830—31 fulgte han med stor Opmærksomhed.

I Skolen udmærkede han sig tidlig; han hørte til den Elevtype, hvis Arbejdsevne Skolen aldrig kunne beslaglægge fuldt ud; allerede fra det første Aar fik han udenfor Skoletiden privat Undervisning i Latin og Tysk, saa han, da han i Efteraaret 1831 kom i den lærde Skole, straks sprang den nederste Afdeling over; ogsaa i Latinskolen vilde han gerne lære mere, end Skolen kunde tilbyde sine Elever, og efter at Ludv. Chr. Müller 1836 var blevet Præst i Ribe, læste han baade Islandsk, Hebraisk og Græsk med ham. Hvad der maaske blev af større Betydning for Høgsbros Udvikling var, at han ogsaa gennem Müller, der var Grundtvigs Discipel, blev vundet for det grundtvigske Syn paa Nationalitet og Folkeliv. I sit Hjem havde Høgsbro vel mødt en afgjort dansk Holdning, men Faderen havde tilhørt Tidens almindelige rationalistiske Retning; og selvom Høgsbro vel aldrig blev Grundtvigianer i almindelig kirkelig

Forstand, tilsluttede han sig dog allerede nu i Latinskoleaarene de grundtvigske Frihedstanker paa Kirkens og Skolens Omraade; ved Samtaler med Ludv. Chr. Müller fik han Øjnene aabnede for Manglerne ved den klassiske Dannelse, som Skolen lagde Vægt paa, og kom til at længes efter en mere fri og folkelig, hvor det nordiske kunde komme til sin Ret; gennem en af sine Lærere, Overlærer H. J. Hansen, var han blevet Tilhænger af Rasmus Rasks Retskrivning, og han var ivrig Læser baade af Fr. Barfods Tidsskrift „Brage og Idun" og Retskrivningsselskabs „Nordisk Ugeskrift". Ogsaa den hjemlige politiske Udvikling fulgte han med voksende Interesse, og ikke mindst da Provincialstænderne 1834 begyndte deres Virksomhed, bragte dette i Forbindelse med de før omtalte Begivenheder i Udlandet og Paavirkning fra en ældre Broder, Hans, ham til helt at se den fremtidige Udvikling udfra Folkenes Synspunkt i Modsætning til Fyrsternes.

De fleste af hans samtidige kender først til en saadan Udvikling fra Studenteraarene, men Høgsbro havde allerede gennemgaaet den i Latinskolen, og han dukker nu, da han i Efteraaret 1839 havde taget Studentereksamen med bedste Karakter, op i Hovedstaden for at paabegynde et Studium; han blev straks en ivrig Deltager i det politiske Studenterliv, og det var da ogsaa, som de ydre Begivenheder og Studenterverdenens Livlighed i de Aar næsten indbød en ung, politisk interesseret Student til Deltagelse. 3. December 1839 døde Kong Frederik VI., og Høgsbro var med baade ved Studenterkorpsets Aflæggelse af Troskabseden til den ny Konge (Kristian VIII.) om Middagen foran Universitets-

bygningen og det almindelige Studentermøde om Aftenen paa Hotel d'Angleterre, hvor han var blandt de ivrigste af de Studenter, der bad den ny Konge om en fri Forfatning. — Han var Deltager i „Akademisk Læseforening", som Carl Ploug ledede, og hvor han mødtes med C. Hostrup og Fr. Barfod, men han hørte tillige Grundtvig, Lindberg, P. C. Kierkegaard, Peter Rørdam og Brødrene Bojsen i „Danske Samfund", hvor han samtidig var Medlem, skønt han ved sin Iver for den fri Forfatning var i Modstrid med sine grundtvigske Venner, der endnu paa det Tidspunkt — som iøvrigt ogsaa Grundtvig selv — ansaa Enevælden for det bedste Værn for den personlige Frihed.

Høgsbro var med paa Studentertogene til Lund 1842 og til Upsala 1843, og hans varme Sympati for den nationale Bevægelse i hans sønderjydske Hjemstavn førte til, at han, da den slesvigske Forening stiftedes 1843 sammen med andre slesvigske Studenter traadte ind som en selvstændig Kreds.

Høgsbro kom da ogsaa til at høre til de Studenter, der paa Grund af Interessernes Mangfoldighed faar en lang Studietid, og ved Siden af den omtalte Deltagelse i Studenterlivet Frihedsrørelser maatte han til Tider tjene til sit Underhold ved at give Undervisning, indtil han i 1843 ved Professor Sibberns Velvilje fik en Plads paa Borchs Kollegium. — 1840 tog han filologisk-filosofisk Eksamen med bedste Karakter og valgte saa efter nogen Tvivlraadighed det teologiske Studium, navnlig draget af den unge Martensens Forelæsninger. Han mærkede imidlertid snart, at en slet og ret Eksamenslæsning selv under Martensens Vejledning ikke gav ham den forven-

tede indre Klaring, og for bedre at naa hertil kastede han sig i nogle Aar ud i frie historiske, filosofiske og naturvidenskabelige Studier. 1845 paadrog han sig ved anstrengende Arbejde en Blodstyrtning og maatte for sit Helbreds Skyld tage paa et 3 Maaneders Kurophold i Tyskland, hvor han dog samtidig fandt Lejlighed til at følge Forelæsninger ved flere tyske Universiteter.

I sine sidste Studieaar blev Høgsbro en hyppig Gæst i Hjemmet hos Grundtvig, hvis Søn Svend havde hørt til hans Elever.

Begivenhederne 1848 efter Kristian VIII's Død 20. Januar optog ham stærkt, og paa trods af at han efter de mange Aars Studeringer endelig havde besluttet sig til at kaste sig over de afsluttende Eksamensstudier, droges han ind i Studenternes Virksomhed for at skaffe Folket en fri Forfatning og Striden om Hertugdømmernes Stilling, og efter som Begivenhederne udviklede sig, følte Høgsbro, at han maatte bringe sine Eksamensstudier til en Afslutning — uanset hvordan Udfaldet saa kunde blive — for des mere uhindret at kunne kaste sig ud i det vaagnende Folkeliv, og hen i Maj 1848 bestod han Embedseksamen med bedste Karakter i alle Fag efter dog samtidig med Eksamenslæsningen at have været en ivrig Deltager i de bevægede Martsdage.

Høgsbro droges imidlertid ikke imod en Præstegerning. Han havde større Lyst til en Lærerstilling med Undervisning af voksen Landboungdom, navnlig, naar det kunde blive i Sønderjylland. Foreløbig ernærede han sig i to Aar ved at undervise i Hovedstaden efter i Juni 1848 at have afslaaet en Opfordring fra Professor

C. Paulsen i Kiel til at overtage det store Præsteembede i Hoptrup syd for Haderslev under Henvisning til, at han vilde foretrække en Ansættelse ved en Folkehøjskole.

To Aar senere, i Sommeren 1850, modtog han lignende Opfordringer fra Præsterne Randbæk i Bevtoft og Hempel i Rødding til at søge slesvigske Kald og endelig fra Etatsraad Flor, som bad ham modtage en Ansættelse som Præst i Slesvig, men han svarede, som han to Aar tidligere havde svaret Poulsen, at han vilde foretrække en Gerning ved en Folkehøjskole. Høgsbro havde da allerede 12. Februar af Knud Knudsen, som var Medlem af Landstinget, og hvem han havde opsøgt i Rigsdagen, faaet at vide, at det var Tanken, at Rødding Højskole skulde fortsættes efter Krigens Afbrydelse, og at dens hidtidige Forstander, Fr. Helweg, antagelig vilde søge Præstekald; og da der siden for Alvor blev Tale om at genaabne Skolen, blev Spørgsmaalet aktuelt. — Flor havde paa det Tidspunkt nærmest tænkt sig den senere Redaktør af „Berlingske Tidende", Dr. Manicus, som Forstanderemne og fandt, at Høgsbro paa Grund af manglende Sangstemme var uegnet; Flor tillagde Sangen en stor Betydning som vækkende Middel i Højskolens Tjeneste. Men efter at han havde forhørt sig baade hos Grundtvig og Clausen og faaet Høgsbro anbefalet af dem begge, foretrak han ham, efter Høgsbros eget Udsagn i sin Dagbog imponeret over endelig en Gang at se Grundtvig og Clausen enige om noget. 4. August blev de endelige Aftaler truffet i P. C. Kochs Hjem i Haderslev, 10. Oktober kunde Høgsbro vende tilbage til sin Fødeby

som Forstander for Rødding Højskole, og med hans Udnævnelse begynder et nyt Kapitel af den sønderjydske Højskoles Historie.

*

Begyndelsen var dog meget beskeden, ja, endnu beskednere end den havde været i 1844. Krigen var endnu ikke afsluttet, Vinterskolen begyndte med kun 5 Elever, og ogsaa med Lærerkræfter var det smaat. Foruden Høgsbro antoges kun Landmaaler, cand. polyt. Edv. Thomsen, der tidligere havde været knyttet til Skolen og nu var vendt hjem efter en Udenlandsrejse. — Men Elevtallet øgedes snart; allerede i Løbet af Vinteren 1850—51 voksede Tallet jævnt; i Sommeren 1851 var der 15 og den følgende Vinter 35.

Høgsbro har navnlig i den første Tid, indtil han 9. Novbr. 1852 giftede sig og stiftede Hjem, følt sig ret ensom i Rødding. I et Julebrev til Gabriel Sibbern 1851 udmaler han, hvor lykkeligt denne maa kunne fejre Højtiden i Familiens Kreds omkring Juletræet og med Sammenkomster og Gilder i Juledagene; „men jeg vil ikke tænke derpaa", afbryder han, „jeg vil ride ensomt hen over Slesvigs Heder gjennem Kulde og Slud og tænke paa at gjøre Rødding Højskole til saa nyttig en Anstalt som mulig".

Under en Rejse, Høgsbro og Edv. Thomsen i Sommerferien 1851 foretog til København, fik Skolen store Gaver baade i Form af Bøger og Samlinger. Desuden lovede Kultusminister Madvig*), hvem Høgsbro henvendte sig til, Understøttelse, fordi Skolen fik saa mange

*) ifølge Brev fra Høgsbro til Flor 7. September 1851.

Elever fra Kongeriget, og fordi han „ellers vilde komme i Forlegenhed" med de ham af Rigsdagen til højere Bondeskoler bevilgede 2000 Rd. Han lovede forresten uopfordret, meddeler Høgsbro, efter at have udspurgt om Præsterne i Røddings Omegn at tage særlig Hensyn til Skolens Tarv ved Besættelse af fremtidige ledige Kald deromkring.

Det var dog den slesvigske Komité, som allerede den første Vinter havde maattet garantere Høgsbros og Thomsens Lønninger (henholdsvis 800 og 600 Rd.), der ogsaa nu stillede de yderligere Beløb (2200 Rd. aarlig i to Aar) til Raadighed, som muliggjorde Lønning af to nye Lærere foruden Høgsbro og Thomsen.

Den første blev cand. pharm. Theodor Schiøtz, der tidligere havde været Bestyrer af Apotekerne i Roskilde og Gram; fra Ansættelsen det sidstnævnte Sted har han antagelig faaet Forbindelse med Rødding Højskole, hvor Dr. C. M. Poulsen paa det Tidspunkt var Lærer i Naturfagene; og efter at være vendt hjem fra Krigen (1848—50, hvortil han havde meldt sig som frivillig, modtog han 1851 Stillingen som Lærer i Naturvidenskaberne i Rødding; han virkede her til 1856, da han, efter at en Strid ved Skolen var endt med Høgsbros Sejr, besluttede sig til at rejse, da han mente, at hans Fag skulde blive stillet i Skygge paa Undervisningsplanen af de humanistiske (Historie og Dansk). Han gik derefter over i praktisk Virksomhed, uddannede sig til Brygger ved Gamle Carlsberg og grundlagde senere Albanibryggerierne i Odense, hvor han levede til sin Død som en højt agtet og rig Borger. Han bevarede til sin Død stor Interesse for Botanik og repræsenterer i Højskolens Historie den natur-

videnskabelige Linje, som allerede fra Rødding Højskoles første Aar var indledt med Dr. Poulsens Ansættelse ved Skolen, og som senere i Askov fortsattes med Poul la Cour, Jakob Appel og J. Th. Arnfred, men som ved de øvrige Højskoler sidenhen saa at sige overalt stilledes i Skyggen af de humanistiske Fag, saadan som det gik i Rødding allerede med Schiøtz's Bortrejse. Han blev tillige ved Grundlæggelsen af det store Bryggeri i Odense et smukt Vidnesbyrd om den Trang til praktisk Virksomhed, som saa ofte spores som en Frugt af Højskolens Virke og aandelige Vækkelse.

Den anden ny Lærer var den kun 21. aarige cand. phil. Gotfred Rode, der underviste i Sprog og Sang, men som kun midlertidig knyttedes til Skolen som Vikar for J. L. Knudsen, der paa den Tid var i Færd med at afslutte sin teologiske Embedseksamen ved Københavns Universitet, og som afløste Rode i Rødding Aaret efter. — Rode var en højt begavet Lærer, der ved sin smukke Sangstemme og sine Talenter som Oplæser og Forfatter af Lejlighedssange vandt stor Hengivenhed baade blandt Elever og Lærere. Høgsbro nævner i et Brev til Flor, at Gotfred Rode var saa dansk, at han bestemt vægrede sig ved at undervise i Tysk, hvorfor Skolen øgede Engelskundervisningen. Høgsbro havde siden ved sin Bortrejse fra Rødding 1862 Rode i Tanker som sin Eftermand i Forstanderpladsen, men han var paa det Tidspunkt ikke til at formaa til at flytte væk fra København; han blev senere knyttet til Herlufsholm og forskellige københavnske Skoler, tog 1864 Magisterkonferens, to Aar senere Doktorgraden og grundlagde 1874 paa Skovgaard i Ordrup en Folkehøjskole, der var tænkt som en

videregaaende Dannelsesanstalt end de hidtil virkende Folkehøjskoler. Han er Far til Politikeren Ove Rode og Digteren Helge Rode, der i „Den stille Have" i Digtet „Min Fader" har mindet ham smukt.

Hans Afløser blev Jens Lassen Knudsen, som Høgsbro havde kendt baade fra Latinskoletiden i Ribe og senere fra Studieaarene i København. Han er Søn af en Kvæghandler Christen Knudsen fra Ribe og begyndte selv som Handelsmand, men paavirkedes af Kold til at læse til Præst; han traf sammen med Kold ude hos sin Broder, den rige vestslesvigske Bonde Knud Knudsen i Forballum, hos hvem Kold en Tid var Huslærer. Han opholdt sig senere under en Rekreation efter en stærk Nervøsitet, han havde paadraget sig under Studierne, hos Præsten L. C. Müller, hvem ogsaa Høgsbro fra Ribetiden skyldte meget. Det blev en Aftale mellem Høgsbro og Knudsen allerede i 1850, da Skolen i Rødding genaabnedes, at han efter endt Eksamen skulde komme til Rødding som Høgsbros Medlærer.

Knudsen var da ogsaa den af Røddinglærerne, der blev længst, idet han virkede ved Skolen, til baade han og Høgsbro brød op i 1862; men det kan dog vist næppe siges, at deres Samarbejde blev saa lykkeligt som ventet. Knudsen var vel begavet og var paa sin Vis ogsaa en dygtig Lærer, men havde undertiden overfor Eleverne en spydig. og irriterende Maade at være paa, som kunde saare. En af dem, Poul Terp fra Aagaard ved Kolding, fortæller i sine Erindringer „Fra en dansk Bondes lange Liv" om Knudsen, at han f. Eks. ikke kunde lide, Eleverne mødte med Flipper paa; „da en vis Adser Kristensen, der var lidt af Forvaltertypen, en Dag mødte

med Flip", skriver Terp, „saa brød Knudsen af midt i Undervisningen: „Hr. Kristensen, jeg tror skam, Deres Slips sidder en lille Kende skævt. Lad mig se!" — og saa rettede han paa det til umaadelig Morskab for os andre." Knudsen var ogsaa noget af en Sproggransker; Terp fortæller, at han kunde tale med enhver af Eleverne paa deres egen Dialekt, ligegyldig fra hvilken Egn af Landet de stammede, og han har selv engang sagt, at der dog var saa meget af den gamle Handelsmand i ham, at han kunde bande paa Plattysk.

Af andre gamle Røddingelever giver J. N. H. Skrumsager i sine 1908 nedskrevne Erindringer „Æt og Minder", hvoraf et Afsnit er optrykt i Rødding Højskoles Aarsskrift 1930, et maaske noget mere skønsomt Billede af Knudsen; han fortæller, at det fra Skolevinterens Begyndelse havde været de landbrugsfaglige Timer, der havde optaget ham mest, men det lykkedes i Vinterens Løb Knudsen at faa ham kaldt vaagen, saa han ved Siden af med Iver kastede sig over de historiske Fag, ja han mener, at Samtaler med Knudsen blev af saa grundlæggende Inrflydelse, at hele hans fremtidige Udvikling fortsattes udfra den Vækkelse, han her modtog. Han skriver til sidst, ligesom P. Skau gør i sine „Minder", at han forlod Skolen med Følelsen af at have hørt saa meget, at det forekom ham selv, at det var meget smaat med hans Viden.

J. L. Knudsen ægtede 1853 Nanna Boisen, og deres tredie Barn, Jakob Knudsen, den senere Digter, er født paa Rødding Højskole. I Knudsens Forhold til Høgsbro kom maaske i højere Grad end overfor Eleverne hans undertiden noget kantede og stridbare Gemyt til Udtryk,

og navnlig efter Høgsbro 1858 var blevet Medlem af Rigsdagen, og Knudsen som Følge heraf under hans Fraværelse maatte lede de daglige Forretninger, følte Forholdet ofte lidt trykket. Dertil kom, at Knudsen havde sit eget Syn paa selve Højskolegerningen, som han ønskede skulde gaa mere i koldsk Retning, navnlig savnede han i Rødding en kirkelig Vækkelse med en Forkyndelse, der kunde samle en kristen Vennekreds; da Sognekaldet i Rødding derfor i 1861 blev ledigt, støttede han af al Magt den grundtvigske Præst Hans Svejstrups Valg og modarbejdede ved samme Lejlighed direkte Høgsbro, der ogsaa søgte Embedet; og efter Svejstrups Komme holdt han og Knudsen i Forening uden om Høgsbro Onsdagsmøder i Knudsens Hjem paa Skolen med opbyggelige og kirkelige Foredrag. Det er blevet mig sagt, at Høgsbros Familie navnlig under Forstanderens Fraværelse kunde føle sig lidt trykket af Knudsens Virksomhed; der er dog ingen Grund til at betvivle, at han dreves af et ægte kristeligt Sindelag og Trang til at virkeliggøre de Idealer, som navnlig Kold havde stillet op for ham i hans Ungdom; og Knudsen forblev da ogsaa i Rødding, til han i Efteraaret 1862 rejste samtidig med Høgsbro. Ifølge et gammelt Løfte til Kold om at komme over til ham, naar han fik bygget sin nye Skole i Dalum, rejste han derover. Poul Terp siger i sine Erindringer „vi Elever spaaede, at de ikke passede sammen, og at det gik aldrig", og det viste sig ogsaa at holde Stik. Det Fællesskab mellem Forstander, Lærere og Elever, som Knudsen havde savnet i Rødding, blev ham alligevel for meget i Dalum. Han havde ingen Aftale med Kold om Løn, fortæller H. Ro-

sendal, men han og hans Familie skulde være i Huset hos ham nærmest som Børn; de fik Mad af samme Gryde som den øvrige Husstand og Klæder og Sko paa Kolds Regning, naar de trængte dertil, og Knudsen fik Lommepenge, naar han behøvede det; at leve paa den Maade for en selvstændig Familie kunde selvfølgelig i det lange Løb ikke gaa, og i Foraaret 1864 søgte og fik han Præstekald i Aggersborg i Hanherred. „I Rødding Højskoles Historie", sagde Flor om ham ved hans Bortrejse, „vil hans Minde baade ved hans inderlige og dybe ægte Menneskelighed og hans alvorlige og varme Iver for at udbrede Kristendommens Liv og Lys bestandig blive bevaret med levende Taknemmelighed."

Ved Siden af de her omtalte Lærerkræfter var det dog Forstander Sofus Høgsbro, der i disse Aar mere end alle andre kom til at give Rødding Højskole dens Præg, og det var ham, der rettede Skolen op igen efter Krigens Uro, stabiliserede dens Økonomi og gav den en Række frugtbare Arbejdsaar. Han genoptog den Mødevirksomhed for Egnens Folk, som Skolen havde drevet ogsaa før Krigen; i et Brev til Flor 11. Decbr. 1851 fortæller han, at Skolen har haft Foredragsmøde, og Høgsbro talte om Grundlovens Indflydelse paa Statshusholdningen; ved andre Møder talte Thomsen om de skotske Landboforhold, Schiøtz om Kulstoffet og Gotfred Rode om Thors Rejse til Udgaard. Høgsbro var som Lærer dygtig og grundig, og han gjorde sine Fag, Historie og Fædrelandets Beskrivelse til det centrale i Skolens Undervisning, idet han især lagde Vægt paa den nyere Historie, navnlig Danmarks og Nordens, for paa den Maade at faa Eleverne til at forstaa den Tid,

de levede i. Han fremhæver i sin første Aarsberetning fra 1853, hvori han gør Rede for de første Skoleaar efter 1850 og i det hele taget for sit Syn paa Højskolegerningen, den Regel for Skolens Undervisning, som allerede i sin Tid Flor fremsatte, at det er en Grundsætning ikke at tage saa meget Hensyn til de mindre begavede som til de bedre Hoveder og de livlige og videbegærlige Naturer, thi det er af dem, det i Virkeligheden afhænger, hvad Vej ogsaa de ringere slaar ind paa. Han vidste fuldt ud, hvad real Kundskabserhvervelse betød; der lagdes i Rødding mere Vægt herpaa end der vist blev gjort paa mange senere Højskoler, men Høgsbro skriver dog samtidig i sin Aarsberetning, at det ikke saa meget er Kundskabsmassen, som det er Aandsopvækkelsen, det kommer an paa. Høgsbro blev da ogsaa den første af den danske Folkehøjskoles Tjenere, der kom til at kæmpe den sidenhen saa ofte førte Kamp for at bevare en Højskole for at blive forvandlet fra en grundtvigsk Højskole med folkelig Vækkelse som sit Maal til en rent fagligt betonet Uddannelsesanstalt med Sigte paa erhvervsmæssig Dygtiggørelse og Levebrød. — Højskolen maa endvidere, fremhæver Høgsbro, betragtes som en folkelig og ikke som en kirkelig Opdragelsesanstalt; en egentlig Religionsundervisning vil derfor heller aldrig kunne finde Sted uden i rent historisk Form, men Skolen betragter det som en Selvfølge, at den af levende Kristendom gennemtrængte Lærer paa mange Maader indirekte vil komme til at paavirke Eleverne religiøst baade i Undervisning og Omgang. „Derimod maa, siger Høgsbro i Aarsberetningen, Historien være et Hovedfag, „da den aabner Øjet for Menneskelivet, saaledes som

det rører sig saavel i de enkelte Personligheder som i de enkelte Folkeslag. Derved maa ikke blot Sansen kunne vækkes for den rette Opfattelse og Bedømmelse af den menneskelige Aands forskellige Ytringer eller af de nuværende Tilstande, men Sindet maa kunne forædles og opløftes ved Synet af den højere Styrelse, som trods al Modstand baner sig Vej for det sande og gode, og Viljen styrkes til fra den Plads, der er den enkelte anvist, at virke med Troskab i og for den hele Udvikling." „I nøje Forbindelse med Historien", meddeler Høgsbro videre, „staar Statistiken", eller Samfundslæren, som en Højskolemand vel nu vilde kalde Faget. Den skal stræbe at gøre den unge hjemme i hans egen Tid, eget Land, eget Folk og egen Virksomhed, men maa dog ikke fremstilles fra et ensidigt Partistandpunkt, thi Højskolen skal ikke danne blinde Fanatikere, men oplyste, samvittighedsfulde Statsborgere, kun saaledes vil de som selvstændig tænkende og handlende Mænd kunne træde ind i Borgerlivet. — Man mærker tydelig gennem denne Redegørelse, at det er den for et demokratisk Samfundssyn tidlig vakte Høgsbro, der her gør Rede for Folkehøjskolens Forpligtelse overfor Borgerne til Selvstændiggørelse til at magte det folkestyrede Samfunds Krav. Til sidst gøres i Aarsberetningen Rede for Betydningen af Undervisning i Modersmaalet, Sang, Legemsøvelser og de mere landbrugsfaglige Timer. Med den tidligere Lærer ved Skolen Dr. C. M. Poulsen fik Høgsbro aftalt en Plan om fra Rødding at sende flinke Elever over til dygtige Landmænd i Skotland for dér at faa en videregaaende praktisk Uddannelse, og Højskolens ny Landbrugs-

lærer, Thomsen, udbyggede denne Forbindelse yderligere. —

Det var altsaa en ren grundtvigsk Folkehøjskole, der var Høgsbros Maal, men i disse Bestræbelser var ikke alle enige. — Ikke mindst kom denne Uenighed til Udtryk i den Strid, som i de første af Høgsbros Forstanderaar udspilledes i Rødding navnlig paa Spørgsmaalet om de landbrugsfaglige Fags Stilling ved Skolen.

Læreren i disse Fag var Edv. Thomsen, en ældre Mand, der havde været knyttet til Skolen ogsaa før Høgsbros Tid, og kanhænde ogsaa derfor lejlighedsvis havde lidt ondt ved at underordne sig. Thomsen havde i højere Grad end nogen anden af Skolens Lærere et udmærket Greb paa at gøre sig afholdt af Eleverne og havde Lyst til at deltage i deres Fritidsadspredelser. Tillige gav jo ogsaa hans Fag, som i højere Grad end Skolens øvrige berørte, hvad Eleverne til daglig levede i, og hans hele Stilling som Inspektør paa Elevhuset, hvor han boede Dør om Dør med Karlene, ham rig Lejlighed til kammeratlig Omgang, hvortil han da ogsaa ved sit jævne og muntre Væsen havde udmærkede Evner. Tit kunde Thomsen om Aftenen komme ind paa Elevværelserne, hvor en Skare da snart forsamledes, og Tiden gik med Sang og Snak. Ogsaa Thomsens Hustru var meget afholdt; tit, naar Eleverne var ude i Marken til Landmaaling, fulgte hun med sin Mand, eller hun ledsagede dem, naar Schiøtz, som sluttede sig nær til Thomsens, var med dem ude at botanisere. Men Thomsen kunde tit ikke finde sig i Forstander Høgsbros myndige Væsen; han følte sig som Inspektør paa Elevhuset suve-

ræn dér og ønskede, at Høgsbro ikke blandede sig i Instrukser og Forordninger, og fandt, naar Forstanderen gjorde sin Indflydelse gældende, at være berøvet sin Magt over Eleverne og indsendte Klager herover til Flor, hvori Høgsbro endog omtales som „Diktatoren", hvem han ikke vil anerkende som Overhoved. Sikkert nok har personlige Modsætningsforhold ogsaa spillet ind i denne Strid, som med Afbrydelser strakte sig over flere Aar, og som ikke kunde undgaa at komme ogsaa til Elevernes Kundskab og næppe var gavnlig for Skolens Omdømme. Vigtigere end det rent personlige var imidlertid divergerende Anskuelser om selve Skolearbejdets Formaal. En almindelig fremsat Anskuelse efter Treaarskrigen var det, at Rødding Højskoles Opgave jo nu egentlig var løst, og dens fortsatte Virksomhed som Vækkelsesskole dermed overflødiggjort; nu havde det danske jo sejret, og den grundtvigske Folkehøjskole i Nordslesvig kunde mest passende omdannes til en fagligt betonet Landbrugsskole; for en saadan Skole vilde der være stærk Trang. — Desuden var det en ofte hørt Anskuelse, at Røddingskolen iøvrigt for ret at kunne tjene sit oprindelige Formaal laa for nordligt.

Disse Anskuelser fandt dog ingen Tilslutning hos Flor og fandt en afgjort Modstander i Høgsbro, der klart saa, at den nationale Kamp for Danskheden i Nordslesvig ikke var vundet med den sejrrige Treaarskrig; men Planerne ønskedes fremmet af Thomsen, der gerne saa Højskolen omdannet til en ren Landbrugsskole, og fandt Tilslutning hos Schiøtz, der vel var en dygtig og meget afholdt Lærer i Naturfagene, men næppe har haft nogen dybere Forstaaelse af Grundtvigs Højskoletanke, og des-

uden stod i personligt Venskabsforhold til Thomsen. J. L. Knudsen stod i Striden afgjort paa Høgsbros Side, men dannede iøvrigt ved sit Ønske om i højere Grad at gøre Skolen til en ren koldsk Vækkelsesskole nærmest et Parti for sig. Thomsen følte sine Fag ugleset af Skolens Ledelse og klagede til Flor over, at Landbrugsundervisningen af Høgsbro kun betragtedes som et „Lokkemiddel". Efterhaanden tilspidsedes Striden; det kom til stormende Generalforsamlinger, og da det samtidig var paa Tale at oprette en Folkehøjskole paa Graasten Slot, meldte den Plan sig for Thomsen, at Høgsbro og Knudsen saa kunde komme til Graasten, og han og Schiøtz derefter omdanne Røddingskolen til Landbrugsskole.

Flor, der personlig satte Pris paa Thomsen, havde fra først af ikke tillagt den hele Strid stor Betydning; han havde desuden fra Foraaret 1851 været paa en fleraarig Udenlandsrejse og havde iøvrigt kun givet Udtryk for, at den gensidige Kappelyst mellem Lærerne om at give deres Fag Fortrinnet kunde blive til Gavn for Undervisningen, men han erfarede snart ved sin Hjemkomst, at det ikke var Tilfældet, og mærkede, at Skolens Formand, Pastor Hagen, var tilsinds at faa Thomsen afskediget. Flor modsatte sig, idet han frasagde sig Valget som „Tillidsmand" for Rødding Højskole, stærkt en saa voldsom Løsning af Striden og udtalte, idet han iøvrigt i det principielle i Striden stillede sig helt paa Høgsbros Side, sit Haab om en fredelig Ordning af Sagen. I Betragtning af Flors store Betydning for Skolen læmpede man sig for saa vidt efter hans Ønsker, som Bestyrelsen ved Generalforsamlingen 3. April 1856 frafaldt Forlangen-

det om Thomsens Afskedigelse, men mente, at Striden kunde være løst ved at fjerne ham som Inspektør paa Elevhuset og samtidig beholde ham som Lærer ved Skolen. En saadan Ordning forekom imidlertid Høgsbro ganske utilfredsstillende, og 15. April opsagde han sin Stilling. Hagen og J. L. Knudsen, der havde staaet sammen under hele Striden, kunde i og for sig godt tænke sig at benytte denne Lejlighed til at faa en ny Forstander, der vilde føre Skolen videre mere som en koldsk Vækkelsesskole og derved stille den i endnu skarpere Modsætningsforhold til den landbrugsfaglige Retning, men Flor og Hans Krüger, der i Mellemtiden under en Omordning af Skolens Styrelse var blevet „Tillidsmand", vilde ikke gaa med hertil, og da Høgsbro gjorde Thomsens Afskedigelse til en Betingelse for sin Forbliven, bøjede Bestyrelsen sig, og 12. Juni tog Høgsbro sin Opsigelse tilbage, og Thomsen rejste; han blev senere Vejkonduktør i Flensborg, og samtidig med ham rejste ogsaa Schiøtz. —

Jævnsides med denne Strid og delvis sammenkædet med den var der gennemført en Omordning af Skolens Styrelse, ligesom dens Økonomi konsolideredes. Den slesvigske Forening, som var stiftet 12. Juni 1843, havde som sit Formaal haft at arbejde for Oprettelse af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig, men var aldrig naaet videre end til at understøtte Rødding Højskole, hvis Økonomi endda altid havde været meget betrængt. Den slesvigske Forening havde under Striden ogsaa været indstillet paa at omdanne Skolen til Landbrugsskole. Ved Generalforsamlingen 26. Marts 1852 vedtoges det nu at omdanne denne Forening til en Rødding Høj-

skoleforening med det ene Formaal at „vedligeholde Skolen i dens hidtilværende Virksomhed og stræbe end mere at udvikle den i det væsentlige efter den oprindelige Plan.“ Bestyrelsen dannedes af 7 Medlemmer, hvoraf 3 altid skulde være Mænd, der ikke havde modtaget den saakaldte lærde Dannelse; og Skolens Forstander skulde være Medlem af Bestyrelsen. I Stedet for Flor, der var i Udlandet, valgtes Hans Krüger, Bevtoft; og Høgsbro blev Bestyrelsens Formand*). Medlemsbidraget fastsattes til mindst 1 Rd. aarlig, og i den følgende Tid afstivedes Skolens Økonomi ogsaa væsentlig, idet Høgsbro 9. December modtog en Skrivelse fra Generalkasserer-Bureauet paa Christiansborg Slot med Meddelelse om, at Hans Majestæt Kongen af sin private Chatolkasse for det kommende Aar havde bevilget Rødding Højskole 1000 Rd., og kun 9 Dage senere vedtoges det under Forhandlingerne i Folketinget at forhøje Kultusministeriets Understøttelse fra 300 til 600 Rd. aarlig; ganske vist nedsattes dette, da Ørsted blev Minister, atter til 300 Rd., men forhøjedes, efter at Hall i December 1854 afløste Ørsted, atter til 600 Rd.

Under disse Forhold kunde Høgsbro paa den følgende Generalforsamling 14. Juni 1853 efter Flors Hjemkomst melde om en gunstig Status for Skolen; selv om der var afbetalt 1552 Rd. paa Gæld, var der dog en

*) Det har uden Tvivl været et stort Savn for Skolen, at Flor i disse Aar har opholdt sig i Udlandet. Han havde været det forbindende Led mellem Bestyrelsens Medlemmer og havde navnlig haft god Indflydelse paa Laurids Skau, som, ladt alene, let drev af tom personlig Forfængelighed. Høgsbro skriver allerede fra det første Efteraar, Flor var væk, (1851) i et Brev 11. November til Johan Grundtvig: „Det er interessant at se Mænd som Laur. Skau, P. C. Koch og Hertel i Nærheden, skjønt det koster mangen en skjøn Illusion“. —

Kassebeholdning paa 2251½ Rd. Samtidig indskrænkedes ved Flors Hjemkomst Bestyrelsen til 5 Medlemmer, hvoraf nu kun to maatte tilhøre den lærde Stand. Flor genindtraadte og afløste Høgsbro som Formand, og da baade Pastor Hertel, Laurids Skau og Hans Nissen udtraadte, nyvalgtes Pastor Hagen, Stepping, Knud Knudsen, Forballum, H. D. Kloppenborg, Københoved og en tidligere Elev, Bunde Refslund, Bovlund. Endelig vedtog Generalforsamlingen 12. Juni 1855 en hel Nyordning af Skolens øverste Myndighed, som hidtil havde ligget hos Generalforsamlingen, der i disse bevægede Aar, da der stod Strid om Skolens hele Maal og Virke, let ved en tilfældig Sammensætning kunde ændre Skolens Plan og Gerning; nu lagdes den Magt, Generalforsamlingen hidtil havde haft, i Hænderne paa tre Tillidsmænd, der supplerede sig selv i Forening med en af Generalforsamlingen udnævnt Valgmand. Tillidsmændene valgte saa atter Bestyrelsen, der kun fik kontrollerende og pengebevilgende Myndighed, mens den udøvende Magt laa hos Forstanderen, som ikke længere fik Sæde i Bestyrelsen. — Som de tre første Tillidsmænd valgtes Grundtvig, H. N. Clausen og C. Flor. Clausen meddelte imidlertid kort efter i et Brev til Pastor Hagen, at han vel ikke tænkte paa at modarbejde den Retning henimod Grundtvigianisme, som Rødding Højskole ved denne Nyordning vilde faa, men alligevel holdt det for umuligt, at han kunde gaa ind i saa snævert et Samarbejde med en Enspændernatur som Grundtvig, hvorfor han maatte afslaa Valget som Tillidsmand. „Det er mig kært", meddeler han i sit Brev, „at der efterhaanden har aabnet sig et Spor, hvori Grundtvig og jeg

kunne gaa sammen, eller hvor i det mindste vor Virksomhed gaa i samme Hovedretning. Men den Bund, der for saa vidt er fælles for os, danner ikke Grundlag til at bære en Samvirken i Undervisningsværket saa lidt som i Kirkens Tjeneste. Vore Begreber navnlig om den Frihed, der er nødvendig og tjenlig for de aandeligvirkende Samfund, ere saa forskellige, at vore Veje her nødvendigvis maa gaa ud fra hverandre." — Ogsaa Flor vægrede sig, som allerede omtalt, ved at indtræde blandt de tre Tillidsmænd, navnlig paa Grund af Hagens Støtte af af Høgsbros Ønske om Edv. Thomsens Afskedigelse som Lærer, men ogsaa Flor fremfører Ængstelse ved som Tillidsmand at kunne enes med Grundtvig, og han henviser til Dr. C. M. Poulsen som egnet til Valget. Det endelige Resultat blev, at Knud Knudsen og Grundtvig valgtes som Tillidsmænd, og disse to sammen med den af Bestyrelsen udpegede Valgmand (Pastor Hagen) udpegede saa den tredie Tillidsmand H. A. Krüger. Til Gengæld indtraadte Flor og Fr. Helweg (tidligere Forstander i Rødding, nu Præst i Haderslev) i Bestyrelsen for at tilfredsstille de af Skolens gamle Venner, der ængstedes for, at Skolen, med den dominerende Indflydelse, der herved var sikret Grundtvig i Tillidsmandsraadet, herefter skulde blive altfor ensidig grundtvigiansk. —

Efter at hele denne Omordning af Skolens Styrelse var foretaget, og Striden om den landbrugsfaglige Undervisnings Stilling var bilagt med Høgsbros Sejr, oplevede Rødding Højskole nogle rolige og frugtbare Aar med stigende Elevtal og gode Arbejdskaar; i 1856—57 var der 43 Elever, i 1857—58 endog 48, og flere maatte bo

i Byen. Rødding Højskole gik i Høgsbros Tid m. H. t. Elevbesøget fra overvejende at være en nordslesvigsk Bondeskole over til at være en „Landsskole" med Lærlinge fra hele Kongeriget, hvilket navnlig, naar Talen var om offentlig Understøttelse, kom den til Gode. 1856—57 var f. Eks. 15 Elever fra Sønderjylland (heraf dog kun 2 Syd for den nuværende Grænse), 14 fra Nørrejylland og 14 fra Øerne. — Som Afløser for Edv. Thomsen antoges cand. pharm. J. A. Viinsted, der blev i Rødding ogsaa den første Vinter, Schrøder var Forstander; han rejste i Foraaret 1863, da han blev Leder af en Landboskole i Aagaard i Oversø Sogn ved Flensborg; det havde længe været hans Tanke at faa en Gerning nærmere Sproggrænsen, og han havde ogsaa været paa Tale som Forstander for den paatænkte Skole paa Graasten Slot. Hans Gerning i Aagaard standsedes ved Krigen 1864; han og hans Medlærer cand. teol. Adolf Knudsen holdt dog ud dernede til 1869, da Knudsen oprettede en ny Højskole paa Sandbjerg Slot i Sundeved; han døde af en Brystsyge 1873; Viinsted levede siden mange Aar som Apoteker i Horsens; skønt han var Lærer i Landbrugsfagene, var han dog en Mand med levende Forstaaelse for, at Højskolens egentlige Gerning var den vækkende*); da han flyttede til Aagaard, var det Røddingskolen, han saa vidt muligt tog som Forbillede, og hans Timeplan for denne Landboskole lignede i Virkeligheden langt mere en Højskoles end en Landbrugsskoles.

*) Dette synes tydeligt at fremgaa baade af hans Virke i Røddingtiden og senere; saadan skildrer ogsaa H. Rosendal ham i „Rødding Højskoles Historie". I. N. H. Skrumsager skriver derimod i „Æt og Minder" om Viinsted, at han „af Opfattelse og Tankegang ikke var Højskolemand".

Han var dertil en Mand med et varmt Hjerte for Fædrelandets Anliggender og personlig nøjsom og fordringsløs. Poul Terp, som havde ham til Lærer i Rødding, siger, at Viinsted var den af Skolens Lærere, der trak det største Læs, og ubetinget den dygtigste; han kalder ham det betydeligste Menneske, han har mødt.

Foruden den Omtale, der her er givet af de dygtige Lærere, der under Høgsbros Forstanderskab knyttedes til Skolen, er det værd at nævne, at de forskellige Samlinger og Biblioteker i Høgsbros Tid øgedes med mange værdifulde Ting, ligesom det daglige Skoleliv med den Vekslen mellem lange Arbejdsperioder og Fester og Udflugter, som siden alle andre danske Højskoler kan kendetegnes ved, i Høgsbros Tid fandt sin Udformning. Saaledes foretog hele Skolen i Sommeren 1853 en større Udflugt til Møn, idet 40 Mand ialt tidlig om Morgenen 29. Juni gik til Fods til Kolding, hvorfra de sejlede over Hindsgavl og Lyø og, hilst af Hornelands Kanoner, til Faaborg, hvor de alle beværtedes af Agent Voigt. Næste Dag sejledes gennem Svendborgsund over Vordingborg til Møn, hvor man gik i Land i Stege, hvorfra man efter et Ophold hos Konsul Hage drog til Klinten; atter næste Dag sejledes til Falster, hvor det classenske Fideicommis gennem Forstander Fangel havde lovet en gæstfri Modtagelse paa Næsgaard Agerdyrkningsskole. Kammerherre Classen bød ved en stor Middag for begge Skolers Lærere og Lærlinge Velkommen, og Aftenen sluttede med Bal for Eleverne og Omegnens Piger, hvorefter man de følgende Dage sejlede hjem over Faaborg, Kolding og Fredericia, hvortil man naaede 6. Juli, og efter en Dags Rast kunde Undervisningen gen-

optages paa Højskolen 8. Juli. Næste Aar var man paa Udflugt til København, hvor man besøgte de forskellige Seværdigheder, „prøvede“ at køre paa Jernbane til Valby, Høgsbro var i Audiens hos Kongen, og Enkedronningen bekostede en Tur til Fredensborg og Dyrehaven. — De følgende Aar foretoges lignende Ture, og ogsaa hjemme paa Højskolen afholdtes ved flere Lejligheder Fester, naar Anledning gaves. — Flor kom ofte paa Besøg; baade Poul Terps Erindringer og Høgsbros Breve vidner derom; saaledes fortæller Høgsbro fra sin første Rødding-vinter i Dagbogen, at Flor 11. Februar kom i Besøg og de følgende Dage overværede hans Foredrag om Oehlenschläger, Hagbart og Signe og det danske Sprogs gradvise Fremtrængen i Flensborg. Han skriver til sidst, at Flor endog — efter Lærernes Opfordring — paatog sig at tale et Par Ord til Eleverne om det fordærvelige i Kortspil, som aabenbart har været for yndet i Karleflokken. — I November 1854 afholdtes Skolens 10-Aars Fødselsdag, hvor som tidligere omtalt Flors Marmorbuste afsløredes; endnu samme Maaned var Kongen og Grevinde Danner i Besøg; Kongen var flere Gange paa Rødding Højskole; Poul Terp fortæller, at der ogsaa en Gang i hans Tid (Vinteren 1860-61) kom Forespørgsel fra Hofmarskallatet, om det vilde være Skolen belejligt at modtage Besøg af Hans Majestæt; men Lærerne fik det afpareret, da de ikke rigtig holdt af disse Besøg, da det alt for meget satte Skolen paa den anden Ende; men vi Elever beklagede det, føjer han til. —

Disse for Rødding Højskole saa lykkelige og frodige Arbejdsaar skulde dog i Høgsbros sidste Forstandertid

afløses af mindre blide Kaar med Angreb udefra, Nedgang i Elevtallet, Kritik af Skolens Gerning og Fratagelse af offentlig Understøttelse; det skyldtes vel nok i første Række Høgsbros begyndende politiske Virksomhed, som indledtes med hans Valg til Rigsdagen i Bredebrokredsen 14. Juni 1858. — Høgsbro havde al sin Tid levet stærkt med i Politik, helt fra den grundlovgivende Forsamlings Tid, da han ofte sad paa Tilhørerpladserne; men han havde vel siden snarest ønsket sig en parlamentarisk Virksomhed i den slesvigske Stændersal, og den Tanke har han haft allerede fra Begyndelsen af sin Røddingtid. I en Brev 15. Marts 1852 til sin Ungdomsven, Præsten Andr. Leth i Middelfart, skriver Høgsbro: „Saaledes synes jeg for menneskelige Øjne kun at leve for Højskolen, men jeg forbereder mig dog tillige til en større Virksomhed, og gaar alting fort, som det tegner til, kan den Dag komme, da du skal se mig paa den slesvigske Landdag trække et Tag med Tyskerne og Menigmands Undertrykkere." —

Høgsbro var allerede tidligere undertiden raget uklar med Embedsstanden, og da han efter sit Valg straks sluttede sig til Venstre og i Rigsdagen optraadte mod Regeringen, øgedes dermed Vanskelighederne for Skolen betydelig. Omtrent samtidig aabnedes desuden flere ny Højskoler*) i Kongeriget, og de har vel ogsaa skabt en vis Konkurrence til Rødding, hvis Elevtal nu dalede stærkt; November 1859 er det nede paa 23, Maj 1860 paa 15, og det var navnlig Lærlingene fra Østslesvig, der svigtede.

*) 1854 Gedved, 1855 Smidstrup, 1856 Grundtvigs Højskole, 1857 Viby, 1859 Sødinge, 1860 Gerlev og Nimtofte.

Flere Angreb kom udefra, baade i „Fædrelandet“ og „Dagbladet“, de besvaredes dels af Flor og Fr. Helweg, dels af Høgsbro. Selv „Dannevirke“, der fra den første Tid ellers havde været den unge Højskole en saa god Støtte, var nu under Redaktør Godske Nielsen Skolen direkte fjendtlig stemt.

Allerede 1860 nedsatte Monrad Statens Tilskud til Skolen til det halve, og Høgsbro meddeler Flor i et Brev 6. December 1860, at Monrad overfor ham privat slet ikke havde lagt Skjul paa, at Grunden hertil var Høgsbros politiske Virksomhed; en Rolle spillede det ogsaa, at Skolens Ledelse vægrede sig ved at indføre en Modenhedsprøve eller Eksamen ved Højskolen. Baade Høgsbro og Flor var i Afvisningen heraf enige, og der rejstes Debat om Rødding Højskoles ensidige grundtvigianske Ledelse og Landbrugsfagenes formentlige Tilsidesættelse.

Selv om de fleste af Angrebene, navnlig „Dannevirke“s, var ubegrundet stærke i Udtrykkene, og selv om den hele Strid vel mindre var dikteret af principiel Interesse for Højskolegerningen end af Ønske om at modarbejde Høgsbro i hans begyndende politiske Virksomhed, saa undlod den dog ikke i det lange Løb at skade Skolen. De private Pengebidrag til Højskolen formindskedes, og flere af de Mænd, der før havde forestaaet Indsamlingen af Penge, frasagde sig Bestillingen.

Dertil kom, at ogsaa Høgsbros Gerning ved Højskolen i Længden ikke kunde undgaa at lide ved hans lange Udeblivelse fra det daglige Arbejde under Rigsdagssamlingen. Poul Terp siger saaledes i sine Erindringer: „Høgsbro havde vi egentlig for lidt, thi var han ikke

personlig paa Rigsdagen, var hans Tanker der.“ Og Høgsbro blev vel ogsaa selv til sidst klar over, at han i Længden maatte vælge mellem Højskolen og det politiske Liv, og han begyndte saa smaat at tænke paa at trække sig tilbage fra Skolegerningen, men Carl Ploug og Clausen overtalte ham til foreløbig at blive, da der i 1861 syntes at aabne sig en Udvej for ham. —

Den gamle, rationalistiske Præst i Rødding og Skrave, Hempel, der altid havde været uvenlig stemt overfor Højskolen, søgte sin Afsked. Høgsbro havde tidligere i et Brev til Middelfartpræsten Andr. Leth (15.-3.-1852) skrevet, at han vilde „kæmpe først for det politiske og derpaa for det religiøse“, og han, der ikke tidligere havde villet tage en Præstegerning op, følte sig nu draget dertil. „Det vilde være mig kært“, skriver han til Flor, „at virke i samme Kald, som min Fader har tilbragt sine sidste 31 Aar i, og efter Rimelighed dø i samme Bygning, hvori jeg er født og opvokset.“ Høgsbro havde saa tænkt sig at opgive sin politiske Virksomhed, men samtidig med Præstekaldet at bestride Forstanderpladsen ved Højskolen, som han saa kunde varetage næsten uden Løn, og holde en Kapellan til Hjælp ved Embedet.

Stemningen i Sognene var imidlertid noget delt, navnlig i Annekset, Skrave, hvor Storbonden H. D. Kloppenborg ivrigt arbejdede for Nørupræsten Hans Svejstrup, der ogsaa søgte Embedet, og som tillige støttedes af Høgsbros Medlærer, J. L. Knudsen, der ved Svejstrups Valg saa Muligheden aabne sig for en mere renlivet grundtvigiansk Vækkelsesforkyndelse i Rødding. Navnlig Kloppenborg lagde sig i Selen for Svejstrups Valg.

Høgsbro fortæller Flor i et Brev, at Kloppenborg skulde have udtalt, „at han skulde sørge for, at Høgsbro ikke fik Embedet, medmindre han vilde gaa til Grevinden", og han vilde hellere have 1000 Rd. mere Gæld paa sin Gaard, end at Tyskerne skulde have den Glæde at forhindre Svejstrups Valg!"

Selv om Høgsbro støttedes af flere fra Rødding Sogn, hvorfra man indgav en Liste med 70 Navne for at faa ham til Præst, udnævntes dog Svejstrup 30. Juni, og dermed kuldkastedes Høgsbros Planer. „Livet synes ikke at skulle „strø Roser for mig, men vel Torne og Tidsler", skriver han til Flor og meddeler, at Situationen ganske betegnes „ved den Ytring af Fru Knudsen, at hun nu ikke havde noget imod, hvorlænge de skulde blive i Rødding, og af min Kone, at hun vilde ønske, vi var herfra jo før jo hellere." —

Da Adsbøl og Graasten Præstekald den følgende Sommer blev ledigt, omgikkes Høgsbro med Tanker om at søge dette, begynde en Højskolegerning dér og, som han skriver til Flor, „se at faa et „gjenfødt Rødding til at blomstre dernede", men han opgiver Tanken for at se Tiden an.

Naar Høgsbro i Vintertiden opholdt sig i København, havde J. L. Knudsen overtaget Forstanderens Forretninger, men i November-December 1861 knyttedes desuden en ung teologisk Kandidat, Ludvig Schrøder, til Højskolen for at overtage nogle af Høgsbros Timer. Høgsbro havde selv den Bagtanke med Ansættelsen, at han muligvis i Schrøder kunde finde sin Afløser, og da Angrebene paa baade Skolen og Høgsbro tiltog, opsagde han 7. Januar 1862 sin Stilling som Forstander fra 1. Oktober.

3. Februar beder han i et Brev Flor gaa ud at overvære et Foredrag, Schrøder skal holde den følgende Mandag Aften i „Danske Samfund“ paa Møllen ved Vesterport for at danne sig en Mening om denne Mand; og af den følgende Brevveksling fremgaar det, at Indtrykket heraf blev saadan, at Schrøder nu udsaas til den vordende Forstander i Rødding.

Ved Skolens Aarsmøde 5. Juni hyldedes Høgsbro for sit store Arbejde for Rødding Højskoles Anliggender, Flor dekorerede ham paa Kongens Vegne med Ridderkorset, og han fik overrakt Gaver fra Skole- og Valgkreds og Venner i Rødding Sogn. Ved Efteraarstid brød han og J. L. Knudsen op; Knudsen for at rejse til Kolds Skole i Dalum, Høgsbro bosatte sig i København, og hans senere Virke hører det politiske Liv til. —

Høgsbros Gerning i Rødding fortoner sig let bag alle de Stridigheder, Skolen i hans Tid gennemgik, baade dem af principiel og dem af mere personlig Art, og dog var Høgsbros Aar en god Tid for Højskolen. Den havde faaet sine Pengeforhold bragt i Orden, en Sum var samlet sammen til nye Bygninger, Indtægterne var sikret i den nærmeste Tid, og betydelige Samlinger af Bøger og Oldsager og Billeder o. l. var tilvejebragt. Høgsbro forlod heller ikke Rødding som en Mand, der for stedse sagde Højskolen Farvel; han var Resten af sit Liv levende interesseret i Højskolesagen i Nordslesvig, og da Rødding Højskole senere under Cornelius Appels Ledelse genaabnedes efter Krigen 1864, var det Høgsbro, der støttede dette Arbejdes Genoptagelse mere end mange andre, der kunde have været nærere til det. Det er sagt om ham, at hans 12-aarige Virksomhed i Rødding havde givet

ham et Præg af Højskolemanden, som aldrig forlod ham. — Ved hans Begravelse takkede Nutzhorn ham, fordi det var ham, der i en kritisk Tid havde bevaret Højskolen i sin oprindelige Form som grundtvigsk Folkehøjskole. —

6. Kapitel

Præsten Hans Svejstrup og den kirkelige Vækkelses Betydning for Højskolen.

Schrøders Gerning i Rødding blev kortvarig, men saare virksom. Efter Nedgangen i Høgsbros sidste Aar steg Elevtallet ret hurtigt; allerede den første Vinter kunde Skolen aabne med 32 Karle, og foruden Schrøder virkede Nutzhorn som Lærer sammen med Viinsted, som dog allerede rejste allerede det følgende Foraar, hvorpaa Dyrlægen Rs. Fenger knyttedes til Skolen.

I 1863 foretoges den Udvidelse af Skolens Bygninger, som havde været planlagt allerede i Høgsbros Tid, og hvortil et Beløb var indsamlet; langs den østlige Side af Skolegaarden byggedes en stor Lade med Portgennemkørsel og en Gymnastiksal, som laa paa den Del af Højskolens Grund, som var indenfor den kongerigske Enklaves Grænser; da Schrøder agtede ogsaa at anvende Salen til Møder, var det paa Grund af den Forsamlingsfrihed, som efter Junigrundloven gaves paa kongerigsk Grund, mest praktisk at have den liggende dér.

Imidlertid afbrød Krigen 1864 snart Skolens Gang. Paa Grund af Indkaldelser og urolige Forhold dalede i Løbet af Vinteren 1863—64 Elevtallet fra ca. 30 til en

halv Snes Stykker, i et Brev fra Midten af Februar til sin Broder Johannes skriver Ludv. Schrøder saaledes, at navnlig Øboerne rejste hjem, og 1. Maj standsede Skolen helt. Schrøder flyttede og genoptog senere et Skolearbejde norden for den ny Grænse i Askov i Malt Sogn, hvor den senere saa bekendte store Skole groede op. Hans egentlige Livsgerning kom saaledes til at høre Askov og ikke Rødding Højskole til, og en nøjere Skildring heraf falder udenfor denne Bogs Rammer.

Hvad der imidlertid for Rødding Højskoles Skæbne i de nærmeste Aar under fremmed Herredømme skulde blive afgørende, var den kirkelige Vækkelse, der nu med den ny Røddingpræst Hans Svejstrup var groet op paa Egnen; baade blev den allerede i Svejstrups allerførste Præsteaar i Rødding af Betydning for en nærere Forbindelse mellem Skole og Egn, og navnlig blev senere under Preusserstyret den Frimenighed, der voksede ud af den kirkelige Vækkelse, af stor Betydning for Bevarelsen af Rødding Højskole igennem de trange Aar, til Skolen paany kunde aabne sine Porte for sønderjydsk og kongerisk Ungdom i Efteraaret 1920. —

Hovedæren for, at Udviklingen fra først af blev bragt ind ad de Baner, har ubestridt Præsten Hans Svejstrup.

Spørgsmaalet om Forholdet mellem den kristne Tro og den kristnes Stilling til den verdslige Statsmagt er saa gammelt som Kristendommen selv. Hos den, for hvem Kristendom helt er Tale om det Borgerskab, der er i Vente i Himlen, og intet andet, er Spørgsmaalet let løst; et saadant Evangeliums Forkyndere opnaar let Ro for deres Tale; de sørger for at komme af Vejen, hvor Kejseren rider frem; men de opnaar ogsaa kun Ro til deres

Forkyndelse paa Bekostning af samme Evangeliums Sandhed; thi Kristendom er ikke blot Tale om det, der ligger i Forlængelse af dette Liv, men er ogsaa Tale om dette Liv. Man kan ikke finde kristen Opbyggelse hos en Forkynder, om hvem man ved, at han samtidig er grunduenig med sin Menighed i Vurderingen af, hvad der tjener den bedst som Mennesker og som Folk, ja, om hvem man maaske ved, at han direkte arbejder paa Menighedens folkelige Tilintetgørelse. Sønderjyderne oplevede efter 1864, og mange skulde erfare det siden, at man bekender sig ikke alene til Kristendom, men til en dansk Kristendom, ikke i og for sig som noget, der er i Modsætning til andre Landes Kristendom, men en dansk Kristendom som den, der ene for os er af Sandhed og Ret. — Og overalt, hvor Sandheden, Retten og Kærligheden trædes under Fode af Staten, ligger Opgøret og venter paa Kirken. — Dette Opgør blev Hovedbegivenheden i Præsten Hans Svejstrups Liv.

*

Hans Svejstrup er født 20. Januar 1815 i Maltbæk gamle Præstegaard, hvor Faderen, der nedstammede fra en Bondeslægt i Svejstrup i Dover Sogn ved Skanderborg, var Præst. Kun 5 Aar efter blev Pastor Svejstrup imidlertid forflyttet til Nørup og Randbøl Sognekald et Par Mil Nord for Vejle, og Hans fik sit Barndomshjem her. Trods Embedet var ret stort, var Kaarene smaa, thi det var efter Statsbankerotten 1813 fattige Aar i Danmark. Faderen var en velstuderet og flittig Mand, allerede i Maltbæk var han begyndt at uddanne Lærere paa en Tid, da der endnu ingen Seminarier fandtes i Jylland. I

Nørup skete der det, at en af Pigerne i Børneflokken blev døvstum, hvorfor der til Stadighed maatte holdes en særskilt Lærerinde i Præstegaarden, hvortil efterhaanden andre døvstumme Børn blev sendt, og der opstod et helt Døvstummeinstitut. Hans blev Student fra Kolding Latinskole og sendtes derefter til København for at studere Teologi; han fik Bolig paa Regensen, og hans Studentertid i 1830'erne faldt just sammen med Optakten til Studenternes klassiske Tid i Danmarks Historie, den Tid, der et Aarti senere er foreviget i Hostrups Studenterkomedier. Det var netop i de samme Aar, saavel det slesvigholstenske Røre som den sønderjydske Bevægelse med C. Flor og Chr. Paulsen i Spidsen satte ind i Sønderjylland. Som disse Mænd havde haft deres Læreaar og nu fik deres Manddomsgerning i disse bevægede Aar og først oplevede Nederlaget i 1864 i deres Alderdom, saadan fik et yngre Slægtled, det, Svejstrup tilhørte, deres Læreaar i 1830'ernes urolige Dage, mens 1864 ramte dem midt i deres Manddomsgerning.

Begivenhederne afspejlede sig i Hovedstadens Liv, navnlig i Studenterlivet, og ikke mindst hos Regensianerne, der følte sig som den vaagnende Frihedstankes og Folkeligheds Vaabendragere, især under Førerskab af Svejstrups 2 Aar ældre Studenterkammerat fra Kolding Latinskole, Carl Ploug, til hvis Kreds han sluttede sig.

Det var i Svejstrups næstsidste Studenteraar, 1838, Lunds og Københavns Studenter i den strenge Vinter gik paa Besøg og Genbesøg over Øresunds Is, og det blev en Forberedelse for de nordiske Studentermøder, der begyndte faa Aar efter. Hans Svejstrup var ogsaa i sin Studentertid med blandt dem, der gav Stødet til Blichers

Himmelbjergfester, hvoraf det første afholdtes 1. Aug. 1839.

Blev saaledes Studentertiden afgørende for Svejstrups Syn paa Nationalitet og Folkelighed, saa var det navnlig i hans første Præsteaar, han fik sit Syn paa Kristendommen dannet, især ved Bekendtskabet med Præsten Vilh. Birkedal, som efter at Svejstrup 1840 var blevet sin Faders Efterfølger i Nørup, blev Sognepræst i Sdr. Omme 4—5 Mil Nordvest for Nørup.

Tidens aandelige Røre og Opgøret med Rationalismen gav Trang til at komme sammen; det var Præstekonventernes store Tid, og det var gennem Bekendtskabet med Birkedal, Svejstrup fik Øjet aabnet for, hvad Birkedal senere kaldte Grundtvigs kirkelige Anskuelse: Grundtvigs stærke Paavisning af Ordet i Sakramenterne som Herrens eget Ord og som det livskabende i Kristenlivet.

Det havde i gamle Pastor Svejstrups Tid været den sædvanlige rationalistiske Prædiken, der havde lydt i Nørup og Randbøl Kirker, men nu blev det ny Toner, der kom til at høres. Ogsaa den Sans for Fædrelandets Anliggender og Folkefriheden, der var vakt i Svejstrups Studentertid, uddybedes navnlig under Begivenhederne i 1848; Svejstrup blev meget brugt ved Møder og Fester, og 1853 valgtes han til Rigsdagen i Bækkekredsen; men da Tinget opløstes 2 Maaneder efter, stillede han sig ikke igen.

Svejstrup faldt godt til i Nørup, hvor han var Præst i 21 Aar; det kom sikkert derfor som en Overraskelse for mange, at han, da Rødding og Skrave Sognekald i 1861 blev ledigt, søgte dette Embede; det søgtes som

tidligere omtalt ogsaa af Højskolens Forstander, Sofus Høgsbro, men 30. Juni udnævntes Svejstrup, og med ham holdt ikke alene en ny Præst, men tillige en ny Forkyndelse sit Indtog i de to sønderjydske Sogne.

Røddingegnen havde paa den Tid, da Hans Svejstrup kom dertil, igennem lange Tider i Hovedsagen kun kendt til den rationalistiske Evangelieforkyndelse. Det var kun faa Levn, der var tilbage af det rige aandelige Liv, Pietismen i sin Blomstringstid i de to midterste Fjerdedele af 18. Aarh. havde vakt næsten overalt i Sønderjylland. „Kun et lille Antal fromme Hjem ragede som smaa, levende Øer op af Havet", siger Thade Pedersen i „De sønderpydske Frimenigheders Historie". Ellers havde Rationalismens golde Tid dræbt det meste af, hvad der var af aandeligt Liv i Landsdelen. Naar dog noget bevaredes, mener Thade Pedersen, at det skyldes det aandelige Røre, der vaktes med Brødremenigseden, der holdt sit Indtog i Landsdelen just paa en Tid, da Pietismens Blomstringstid var forbi. Da imidlertid senere den nationale Vækkelse satte ind, følte Modsætningsforholdet mellem de nationalt vakte og Brødremenigheden stærkt p. Gr. af dennes tyske Oprindelse, og efter 1864 brød man helt med den.

Det var fra først af navnlig i disse nationalt vakte Kredse, den senere Grundtvigianisme fandt Tilhold, derfor kom Bruddet med den tyske Statskirke ogsaa først dér, mens de indremissionske ofte spurgte om Kirketjenerens Indstilling som Præst, før man spurgte om national Bevidsthed.

Der var iøvrigt i Aarene op imod 1864 kommet en hel Kreds af dygtige Præster til Nordslesvig; nævnes kan

L. C. Hagen i Mjolden, senere Stepping, Bojsen i Vilstrup, Blædel i Nustrup og Grove Rasmussen i Gram, disse to sidste var dog ikke Grundtvigs Disciple; sidst kom Svejstrup; „maaske den", siger Thade Pedersen, „der i det hele fik størst Betydning for det grundtvigske Kristenliv i Sønderjylland".

Det kirkelige Liv i Rødding og Skrave var som de fleste Steder præget af Rationalismens Dødvande; den afgaaede Præst havde været en maadelig Prædikant, og kun en halv Snes Kirkegængere havde bivaanet hans Gudstjeneste om Søndagen.

Man kunde med god Grund udtale sin Forundring over, at Højskolens Paavirkning ikke havde gjort sig mere gældende blandt Egnens Befolkning. Mens mange Højskoler fra senere Tider ligger bredt forankret i Egnens aandelige og kirkelige Liv, saa har det øjensynlig ikke været Tilfældet med Røddingskolen; den var fra først af oprettet og understøttet af velstaaende Velyndere i Hovedstaden; Flor havde gentagne Gange klaget over manglende Støtte og Forstaaelse for Skolegerningen hos Egnens egne Bønder.

Nu ændredes imidlertid dette. Blandt Højskolens Lærere vilde Jens Lassen Knudsen navnlig gerne have en bredere Forbindelse med Egnen, en Udvikling, han nu saa Muligheden aabne sig for ved Svejstrups Komme, især da det hurtigt aabenbaredes, hvilken Tilslutning den ny Præst snart vandt blandt Befolkningen. Søndag efter Søndag fyldtes nu Kirkerne i Rødding og Skrave til Trængsel, efter faa Maaneders Forløb indførte Svejstrup Palmesøndag 1862 Roskilde Konvents Salmebog i Stedet for den evangelisk-kristelige Salmebog, og snart

lød Salmesangen fuldtonig i Kirkerne, anført af den ny Præsts stærke Røst.

Allerede første Vinter, Svejstrup var i Rødding, valgtes han ind i Højskolens Bestyrelse og begyndte at hjælpe Knudsen med nogle Smaamøder, han holdt i sin Dagligstue; og ikke mindst, da Ludv. Schrøder 1862 blev Forstander, blev Forbindelsen mellem Højskole og Præstegaard livlig. Ved at se, hvordan Befolkningen flokkedes om Svejstrups Prædiken, fik Schrøder Tro til, at Rødding Højskole i Pastor Svejstrup havde den Mand, der kunde aabne den ønskede Forbindelse med Egnens Folk for Skolen.

Almindeligt er det at hæfte sig ved Svejstrups Betydning for Højskolesagen i de alvorlige Aar omkring og efter 1864, mindre paaagtet er den store Betydning, han havde for Højskolen i sin allerførste Præstetid i Rødding ved at slaa Bro mellem Højskolen og Egnen. Det skyldtes utvivlsomt ogsaa meget Svejstrups Tilstedeværelse i Rødding, at Schrøder besluttede sig til at tage imod Forstanderpladsen dér. Schrøder skriver selv derom ved Svejstrups Død i 1893 i „Danskeren“: „Havde Rødding Højskole ikke været, var Svejstrup næppe blevet Præst i Rødding og Skrave, og havde Svejstrup ikke søgt og faaet dette Embede, da var Nutzhorn og jeg næppe blevet Højskolelærere“.

Ved de Møder, man nu begyndte at holde hver Mandag Aften i Skolens ny Gymnastiksal, talte Skolens Lærere hver anden Uge og Svejstrup hver anden. Navnlig gik der Ry af et stort kirkeligt Møde, Svejstrup afholdt her i den ny Sal i Efteraaret 1863, hvor han, nylig hjemkommen fra det første kirkelige Vennemøde i Køben-

havn og fra Samtaler med Grundtvig selv, for første Gang gjorde Sønderjyderne bekendt med de kirkelige Frihedskrav.

Det var ogsaa i denne Sal, man kort Tid efter ved „Danske Samfund"s ugentlige Møde holdt Mindefest for Kong Frederik VII efter dennes Død paa Lyksborg Slot 15. Novbr. 1863. Svejstrup, Schrøder og Nutzhorn talte, og N. J. Termansen fremsagde Grundtvigs Digt „Fædreneland ved den bølgende Strand", skrevet 1848 under lignende alvorsfulde Tider. Denne Fremsigelse bevægede Nutzhorn saa stærkt, at han senere satte Melodi til, og den blev en yndet Folkesang Landet over. —

Saa kom Krigen, Dannevirkes Rømning Natten mellem 5. og 6. Februar 1864, Dybbøls Fald, Overgangen til Als og Freden 30. Oktober.

Sydpaa fik de dansksindede Embedsmænd deres Afsked, endnu inden Krigen sluttede. I det nordlige Slesvig fik de derimod Lov til at sidde uantastede imod en Lydighedserklæring til de ny Magthavere. I Tørninglen blev saaledes alle Præsterne paa een nær (Rose i Skrydstrup) siddende til 1867; og i Nørre Tønder Provsti blev de alle undtagen 5 ved at fungere, antagelig som en Følge af, at de hørte under Ribe Bispestol og dansk Kirkeret. — Svejstrup blev altsaa som de fleste andre nordslesvigske Præster foreløbig siddende i sit Embede, om end der nu skulde fares frem med større Forsigtighed. —

Men med Højskolen gik det som allerede omtalt anderledes; den maatte standse sin Virksomhed 1. Maj. Af Schrøders Breve til Flor kan det ses, at han allerede kort efter Jul øjensynlig har gjort sig fortrolig med den

Tanke, at Krigen kan standse Skolearbejdet; og af hans følgende Brevveksling kan Krigens Gang spores; rørende er det næsten at læse om, hvordan Livet levedes uanfægtet videre i Skolegaarden med Krigen og Fjenden næsten bogstavelig for Døren. I det sidste Brev fra Rødding 21. Marts fortæller Schrøder om Nutzhorns Forlovelse, og i et senere udateret Brev fra Fyn fortæller han om Vinterens Afslutning, om Laurids Skaus Jordefærd og spørger, om han skal holde sig rede til at begynde Skolen igen til November; til den Tid maa det vel vise sig, mener han, om Nordslesvig en Tid skal falde i Fjendevold, og om Skolen da en Overgang skal virke udenfor Rødding. — Og Tiden viste det. — 17. December skriver Schrøder til Flor under et Besøg i Rødding Præstegaard og udkaster Planer til en Flytning af Skolen nordpaa; og mellem flere forskellige Steder valgte han Askov. —

Men allerede inden Schrøder begyndte at træffe disse Dispositioner til Skolens Flytning, havde Svejstrup været i Aktivitet. I et Brev, afsendt til Flor fra Rødding Præstegaard 23. Novbr. 1864, skriver han om Skolens Standsning under den ulykkelige Krig og fortæller, at navnlig Høgsbro havde tilskyndet til Rødding Højskoles Genaabning, og selv om de praktiske Vanskeligheder ses, har Svejstrup med Glæde grebet Tanken, og han slutter sit Brev med en Række rent praktiske Forslag vedrørende Skolens Forhold.

Efter dette Brevs Afsendelse maa Svejstrup jo saa under Schrøders Besøg i Præstegaarden have erfaret hans Planer om at flytte væk fra Rødding, og man faar en tydelig Fornemmelse af, at Svejstrup knap har været saa forhippet som Schrøder paa at faa Skolen flyttet

nordpaa, men helst har villet bevare den i Rødding. Han maa senere pr. Brev have meddelt Schrøder dette efter dennes Bortrejse fra Præstegaarden, og man faar Indtryk af, at han i dette Brev ligefrem har bebrejdet Schrøder, at han saa hurtigt efter Krigen var rede til at bryde op fra Rødding og flytte Skolen over paa den anden Side Kongeaaen, og det saa meget mere som der faktisk ikke var noget direkte Forbud imod at drive Højskole i Rødding; Skolen kunde maaske, naar Tiden saas lidt an, genaabnes, og vilde saa netop under de nye vanskelige Kaar just faa stor Betydning for Nordslesvigerne. — Schrøder maa have enten refereret eller sendt denne Indsigelse til Flor, som i et længere Brev 8. Februar svarer Svejstrup. — Det er et af Flors mest kendte Breve. P. Lauridsen citerer det flittigt i „Da Sønderjylland vaagnede", men Polemikken imod Svejstrups Brev har han ikke interesseret sig for. Det er det Brev, hvori Flor skriver om, hvordan Truselen om den aandelige Død fra det sydlige Slesvig bevirkede, at han gik ud som Missionær, kun at han gik til Landsmænd, ikke til fremmede, og tilsyneladende mere i Menneskelighedens end i Kristendommens Tjeneste, o .s. v. Et af Midlerne i dette Arbejde var Rødding Højskole, skriver han videre, „men ved Rødding Højskole tænkte jeg ikke paa dens Hus og Ejendom, men dens Virksomhed og dennes Frugter. Hvis derfor Højskolen kunde blive Slesvigerne til større Gavn ved at flyttes udenfor Slesvigs Omraade, vilde jeg uden Betænkning stemme for dens Flytning". Flor skriver videre, at han ikke har opgivet Haabet om, at Slesvig (i hvert Fald den nordlige Del) igen vil komme til Danmark, men det vil være gunstigt for Højskolen midler-

tidig at flytte udenfor Slesvigs Omraade. Han omtaler den af Svejstrup og Bunde Refslund fremsatte Frygt for, at Slesvigerne ikke skulde vove at besøge en Skole Nord for Kongeaaen, men han deler den ikke.

For en senere Betragtning maa det siges, at Flor og Schrøder fik Ret. Askov kom sikkert til at betyde mere for Nordslesvigerne under Fremmedherredømmet, end en Skole i Rødding selv under Ludv. Schrøders Ledelse vilde have kunnet komme til. Frygten for, at de nordslesvigske Elever ikke skulde komme derover, viste sig jo ogsaa ubegrundet, selv om iøvrigt ingen paa daværende Tidspunkt kunde vide, om Hindringer vilde rejse sig herfor. For et saa frodigt og foretagsomt Gemyt som Schrøders blev det givetvis ogsaa bedre Arbejdskaar, der kunde bydes i Askov; det var ikke blevet til det samme i Rødding, selv om man samtidig maa være klar over, at hans Flytning af Skolegerningen for Svejstrup og en Del af hans samtidige i Øjeblikket har taget sig ud som en Flugt fra de nærmeste Krav.

Af Svejstrups senere Breve ses, at han ret hurtigt har bøjet sig for Flors og Schrøders Opfattelse, og Høgsbro har antagelig ikke søgt at gøre sin Opfattelse gældende. Højskolens Bestyrelse og Tillidsmænd billigede Schrøders Flytning, men rejste dog samtidig Krav om, at den ny Højskole maatte danne en ny Bestyrelse; Kassebeholdningen (paa 500 Rd. nær) overdroges Askovskolen med samt, hvad der kunde undværes af Læremidler og Indbo; og saa levedes Livet videre i den gamle Skolegaard — men uden Højskole.

Allerede i Januar 1865 flyttede en ny Mand ind i den tomme Skole; det var en af de preussiske Myndigheder

afsat Skolelærer Cornelius Appel fra Tønder; og sammen genoptog han og Svejstrup nu det Arbejde, Krigen havde afbrudt, i saa stort et Omfang som tilraadeligt. Allerede i Maj 1865 begyndte Cornelius Appel saa smaat at holde Pigeskole, samme Aar oprettede han en fri Børneskole, han og Svejstrup holdt nu hver Torsdag Aften Foredragsmøde i Højskolens Sal, og i 1869 vovede han endog, stærkt støttet af Svejstrup, officielt at genaabne Højskolen; herom vil der blive fortalt nærmere i næste Kapitel. Forinden var der imidlertid i 1866 sket det, at Sønderjylland endeligt var blevet indlemmet i Preussen, og Krav om Edsaflæggelse til det ny Styre af alle Embedsmænd i Hertugdømmerne rejstes.

For mange var det et svært Valg; paa den ene Side stod Spørgsmaalet om, hvad der kunde forsvares overfor Samvittigheden, paa den anden Hensyn til Menigheden, som, naar dens danske Embedsmænd forlod den, vilde faa tysk Betjening i Stedet. Ogsaa Svejstrup havde en haard Kamp at kæmpe, før han traf en Beslutning, som, hvis han svarede med et Nej, vilde betyde, at han maatte forlade det Sted, hvortil han var blevet knyttet med saa stærke Baand. Stillingen i Sognene var ogsaa ret uafklaret; mange holdt for, at man ikke behøvede overfor sin Samvittighed at bryde sig om en saadan Ed; og en Dag kom en hel Vognfuld Mennesker fra Skrave i højtidelig Sendefærd for at formaa Svejstrup til at blive. Men flere af hans nærmeste, heriblandt Cornelius Appel, raadede ham ikke dertil, og efter at han havde endt sine Overvejelser, — blev hans Svar et ubetinget Nej.

Følgen udeblev heller ikke: Afsked uden Pension, men dog med Tilladelse til at bo i Præstegaarden i Naad-

sensaaret, og en tysk Sognepræst ansattes. Alene i Tørninglen Provsti fjernedes i 1867 14 Præster paa Grund af Edsnægtelse.

Allerede i sit Naadsensaar begyndte Svejstrup at holde Gudstjenesteforsamlinger i sin Dagligstue, og efter Aarets Udløb flyttede han hen i Flors Elevhus paa Højskolen, der jo nu stod tomt; og begyndte snart regelmæssigt at holde Søndagsforsamlinger i Gymnastiksalen; i Annekset Skrave holdt han Møde i Kloppenborgs store Sal paa Bejstrupgaard. Uge efter Uge kom Vogne rullende, tæt pakket med Folk, og Kirkegængere kom ad Veje og Stier fra fjern og nær, saa der begge Steder var fuldt til Trængsel.

I det lange Løb kunde Svejstrup dog ikke føle sig tilfredsstillet i en Fripræsts Gerning. Cornelius Appel siger i sin Dagbog, at Svejstrup ofte efter Afskeden og navnlig, efter at han i Foraaret 1868 var flyttet fra Præstegaarden, kunde være nervøs, forstemt og nedslaaet, og han fortæller, at Svendsen i Jelling under et Besøg, Appel aflagde hos ham i 1868, sagde: „De maa ikke holde paa, at Svejstrup skal blive hos dem som Fripræst, for det kan han ikke. Vi ældre Sognepræster kan ikke vove os ud paa den aabne Mark, vante som vi er til at ligge i Ly bag de officielle Kirkehegn."

Da derfor Vejen—Læborg Sognekald lige Nord for Kongeaaen 1870 blev ledigt, søgte Svejstrup efter Opfordring dette; han vedblev dog i den følgende Tid jævnlig at tage over Aaen til Gudstjenester, ligesom Folk sydfra tog over Aaen til Daab og Nadver hos ham, endog Børn sendtes derover til Konfirmationsforberedelse, men de egentlige Søndagsmøder overtoges af Appel, og

da det i Sommeren 1874 blev forbudt danske Præster at tale i gudstjenestelige Forsamlinger i Sønderjylland, meldte Ønsket sig om at faa Cornelius Appel ordineret, for at han kunde holde fuld Gudstjeneste, og dermed standsede Svejstrups Virksomhed i Nordslesvig, og hans følgende Gerning hører Vejen Sognemenigheds Historie til. Han døde 78 Aar gammel 1893 efter 23 Aars Præstegerning i Vejen. Han havde kort efter sin Forflyttelse udgivet en lille Prædikensamling „Trøst i Trængsel", hvis Prædikener næsten alle stammer fra de 7 Trængselsaar fra Frederik VII's Død i 1863, til Svejstrup rejste til Vejen 1870.

Cornelius Appel karakteriserede ved Svejstrups 50 Aars Præstejubilæum 1890 hans Gerning som Præst bl. a. i følgende Ord: „han førte et frimodigt Ord, men aldrig et skarpt. Hele hans Personlighed, saa frisk og sand, den var, laa ikke for de skarpe Konturer eller Kanter. Hans Tale var præget af denne Ejendommelighed. Der var Fynd i hans Foredrag med de korte Sætninger, der ofte havde en vis Ordsprogsklang. Hans Vidnesbyrd havde Livets Mærke; tankestærke Udviklinger gennem længere Fremstillinger eller Idéudfoldelser med skarpsindige Slutninger og kløgtige Overgange laa ikke for ham. Hans Tale var mere i Slægt med Salmens og Versets Fremstillingsmaade, og ligesom der var Sangbund i hans Sjæl, saaledes var der ogsaa noget af Sangens Tone i hans Tale".

Skønnest har maaske Præsten Hans Kau skildret ham midt i sin Menighedskreds i et Billede, han giver af Svejstrups Gudstjenesteforsamling i Rødding Højskoles Gymnastiksal, efter at han var flyttet hen paa Skolen

efter Afskedigelsen: „Jeg husker saa tydeligt den store Sal med de mange, alvorligt lyttende Mennesker og Talerstolen paa Platformen i Baggrunden med den milde, elskværdige Præstemand og den løftende Salmesang. Der hvilede over disse Sammenkomster en egen vemodig Stemning, som ikke mindst havde sin Grund i de Trængselskaar, hvorunder Møderne fandt Sted. Fædrelandets og Folkets Nød fandt stadig sit Udtryk gennem Svejstrups Prædikener. Atter og atter lød Brorsons dejlige Længselshymne „Her vil ties, her vil bies, her vil bies mit svage Sind" med en underlig bevæget Klang, og navnlig disse Linjer:

Trange Tider, langsomt skrider,
langsomt skrider,
det har den Art. — "

I Rødding Højskoles Historie vil Svejstrup blive husket som den faste Ordets Forkynder, hvis Tale virkede saa stor en Vækkelse paa denne Egn, en Vækkelse, hvis Frugter ses den Dag i Dag, og som bragte Sønderjyllands gamle Højskole i nær og hjertelig Forbindelse med sin Egns Befolkning, en Forbindelse, der i de Aar, der kom, sikkert har været af afgørende Betydning for Højskolens Bevarelse. — Han vil ogsaa huskes som den usvigelig danske Mand, hvis Vilje hverken Overtalelse eller Snak kunde bøje, naar han efter sin Samvittighed havde taget sit Standpunkt. Han vil blive mindet som den ildnende og statelige Præsteskikkelse fra Sognepræsteaarene og som den stadig nidkære Forkynder fra Fremmedherredømmets Tid, da han, ofte under Forføl-

gelser og Chikanerier, dog blev her paa Stedet, tit travende eller kørende milevidt om i Regn og alskens Vejr for at komme rundt til de mange, der af hans Ord søgte Trøst i Trængsel.

Han var Vækker og Igangsætter af et aandeligt Liv her, men han ejede ikke den Taalmodets Vilje og Udholdenhedens Sjælsro, der kunde se mange Aars Modgang i Møde. Svejstrup var i 1864 en Mand, der allerede havde en lang Præstegerning bag sig, og han kunde i det lange Løb ikke tilpasse sig til den ny Tilværelse i Embedsløshed og under Usikkerheds Kaar. — Dertil krævedes en Mand af en anden Støbning, en Mand med et Sind, der just æggedes af Nederlaget, og som ydede sit bedste i Modgangens Time.

En saadan Mand fandt Rødding Højskole i Cornelius Appel.

7. Kapitel

Cornelius Appel som Højskoleforstander og Frimenighedspræst i Rødding. —

„Sorg skærper Synet", siger et gammelt Ord. Men det gælder ikke alle; de menneskelige Reaktioner overfor baade Glæde og Sorg er meget forskellige; ikke mindst overfor Modgang og Nød kan det ofte iagttages, at det, som bøjer og knækker nogle og hensætter dem i dump og uvirksom Fortvivlelse, det kalder netop andre til Daad.

Det kunde have syntes nærliggende for en Mand som Svejstrup med sine glimrende Evner og med den store Tilslutning, ja, Hengivenhed, han havde vundet paa Røddingegnen, ikke mindst under Fremmedherredømmet fortsat at stille sine Kræfter til Raadighed for denne Egns aandelige Liv, naar der paa en eller anden Maade syntes at aabne sig Mulighed derfor. — Det er allerede i forrige Kapitel vist, hvordan Svejstrup havde svært ved, gammel Sognepræst som han var, at gaa ud i en Fripræsts omskiftelige og usikre Tilværelse; men naar han ikke kom til at tage den Gerning op, som dog efter hans Bortrejse toges op af Cornelius Appel, skyldes det sikkert ikke alene Savn af Sogn og Embede, men det bunder

nok mere i afgørende Forskelligheder i de to Mænds Natur.

Georgia la Cour Pedersen fortæller i sin Artikel om Cornelius Appel i „Haabets Mænd", at hun ved en bestemt Lejlighed har hørt Svejstrup sige: „Hvor vilde jeg gerne have kunnet blive i Sønderjylland og med Sandhed kunnet sige: „Jeg vil fremdeles leve mellem Sønderjyderne og dele Kaar med dem", men ingen kan lægge en Alen til sin Vækst. Jeg kunde ikke leve under det daglige Tryk af de prøjsiske Autoriteter. Det kunde kun Appel, den fødte og prøvede Sønderjyde". — — Ja, det kunde Appel, men hverken Svejstrup eller Schrøder kunde det. Appel evnede ikke alene at dele Usikkerhedens og Udlændighedens Kaar med sine Landsmænd, han var tillige en Ætling af Uffe hin Spages Folk; han følte sig just kaldet til at øve sin Gerning i Farens Stund, og det var Modgangen, der gav den Liv og Mening. Uret og Overmagt knugede ikke, men æggede tværtimod; og Medgangstid og Lykke vilde vist ikke have givet den Gerning, der blev gjort af en Mand med hans Sind, det Nødvendighedens Mod, der selv taalte Ofre og indgød andre Haab.

*

Rødding Højskole fik gennem Aarene ikke alene flere forskellige Forstandere, men det er ogsaa flere forskellige Syn paa selve Højskolegerningen, der er repræsenteret med dem. Der er fra Wegener over Høgsbro og Schrøder til Cornelius Appel ret store Forskelligheder; Appel ligner af andre Forstandere sikkert Trier i Valle-

kilde mest, og Høgsbro er den af Røddingforstanderne, han er mest forskellig fra. For Høgsbro spillede det at dueliggøre Eleverne til at leve som fri Borgere i det folkestyrede Samfund en vigtig Rolle, og hans Undervisning bar Præg deraf. Appel var derimod en Højskolemand af koldsk Støbning; hvor Høgsbro havde hentet sine Emner fra den nyere Historie, tog Appel sine fra det gamle Testamente; erindres maa det ogsaa, at Appel kun drev Pigeskole, og hans Undervisning bar derfor naturligt ikke saa stærkt Præg af Forpligtelserne overfor Samfundslivet.

Det er imidlertid umuligt at skille Appels Højskolearbejde ud fra hans øvrige Gerning; allerede tidligere er det vist, hvordan det kirkelige Liv, der med Svejstrup vaktes paa Røddingegnen, blev af afgørende Betydning ogsaa for Højskolen. Da Fremmedherredømmet kom, var Folk blevet hjemmevante paa Skolen, og fik lettere ved, ja, følte det naturligt at følge Svejstrup derover, da Kirkens Døre af nationale Grunde blev stænget for ham; med Svejstrup var de Forudsætninger tilvejebragte, som muliggjorde den Forening af Præstetjeneste og Højskolegerning, som nu, paanødt af de ydre Forhold, fandt Sted i Cornelius Appels Person, og som gjorde, at Menigheden bar Højskolen frelst med sig gennem Tider, da dens Arbejde maatte standses.

Cornelius Appel er født 13. Maj 1821 i Aabøl Skole i Tirslund Sogn i Sønderjylland, hvor Faderen var Lærer fra 1819—67; han fik sin Afsked 1867 p. Gr. af Edsnægtelse. Cornelius var det tredie af seks Børn, Embedet var lille, og Hjemmet fattigt og nøjsomt; i aandelig Henseende var det præget af Tidens almindelige Rational-

isme og af en stærk Hjemfølelse. Han gik i Faderens Skole, var nogle Aar ved Landvæsenet, men fik Lyst til at læse, og skønt han droges imod en Præstegerning, valgte han, da Fattigdom hindrede et længere Studium, at blive Lærer. Lykkeligt var det maaske, at det gik saadan; var Vejen i Stedet for til Seminariet gaaet til den lærde Skole i Haderslev og derfra sandsynligvis til det tyske Universitet i Kiel, var hans Løbebane formodentlig blevet en helt anden, — og Præst blev han jo dog endda! Nu tog han, da der paa den Tid endnu intet dansk Seminarium var i Hertugdømmerne, paa Lyngby Seminarium ved Grenaa, hvorfra han dimitteredes med Udmærkelse 1841. Det var dog ikke, fordi det var nogen fremragende Undervisningsanstalt, selv om den heller næppe har været værre end de sædvanlige rationalistisk prægede Skoler i Samtiden. Cornelius Appel siger selv i sine Erindringer, at der bødes en ret tarvelig Undervisning, og at det gik „slæbende og vanemæssigt det hele". Ikke desto mindre oplevede han her i sit nittende Aar en dybtgaaende religiøs Vækkelse, der fik blivende Betydning for hele hans senere Livsudvikling. Appel meddeler dog ikke nærmere, da „Enkelthederne herom„ som han siger, „ikke skal lægges frem til nogensomhelst mere almindelig Beskuelse", men han skriver dog, at de for Troslivet afgørende, hinanden modsvarende Kendsgerninger: Synd og Naade saa levende blev indpræget i hans Sjælelivs Dybder, at de blev de Poler, mellem hvilke hele hans kristelige Livsudvikling senere bevægede sig. —

Straks efter Eksamen fik Appel Ansættelse i Ribe som Medhjælper for Kateketen og Skriver hos Stiftsprovsten; han fik Bolig i Stiftsprovstens Hus, men følte

sig ofte ensom. „Det gamle, minderige Ribe paa een Gang tiltalte og kedede mig", skriver han, og han blev kun et halvt Aar i denne stille By, hvor „ingen livlig Strømning i nogensomhelst Retning" rørte sig; Præsten Ludv. Chr. Müller sad som en enlig Fugl; Cornelius Appel naaede dog inden sin Bortrejse at gøre et flygtigt Bekendtskab med ham, men han mener iøvrigt selv, at han paa daværende Tidspunkt endnu ikke har været moden til at have nogen rigtig Nytte af Müllers Omgang. „Det varede længe for mig", skriver Appel i sine Erindringer, „inden jeg kom i levende personligt Samkvem med Mennesker af den Aandsretning, som jeg fandt mit aandelige Hjem i. — Det var væsentlig ad Bagvejen, at jeg gjorde det første, men ret afgørende Bekendtskab med Grundtvigs kirkelige og almindelig-aandelige Livsanskuelse".

Fra Ribe kom han i Foraaret 1842 til Lourup i Døstrup Sogn, hvor han blev Distriktslærer, og her fandt han sin senere Hustru, Anne Kjestine Lorenzen, en Datter af hans Forgænger i Embedet; hun var kun 15 Aar, da de blev forlovede. Tiden i Lourup bevarede Appel i den bedste Erindring; Lourup var Enklave og ren dansk; han boede hos en af Sognet Fremskridtslandmænd, Peder Jensen, og hans øverste foresatte, Provst Gabriel Koch, var en afgjort dansk Mand; det var under Opholdet her, i de bevægede Aar i 40'erne, han begyndte at følge med i det nationalliberale Røre; „Navne som Orla Lehmann, Monrad og H. N. Clausen fik Klang hos mig", siger Appel, og han deltog i Skamlingsbankefesten 1844, hvor navnlig Laurids Skau gjorde Indtryk paa ham.

Samme Aar flyttede han ved Efteraarstid til Løjt som Andenlærer, og det var her, hvor Modsætningen mellem Dansk og Tysk mærkedes i en helt anden Grad end i Hjemstavnen, at Danskhedsfølelsen kom til Gennembrud hos Cornelius Appel; næsten alle Løjts Skibskaptajner var tysksindede; det var kun de menige Sømænd, der for det meste var tro imod det danske. Han kom i Løjt gennem Venskab med Elementarlæreren Poul Nissen under Paavirkning af Herrnhutismen, og han bevarede trods Modsætninger i det nationale Venskabet med Nissen til dennes Død.

1847 blev Cornelius Appel Distriktslærer i Bodsbøl Skole i Ballum Sogn; han giftede sig 14. April samme Aar og oplevede som Lærer herude de urolige Krigsaar 1848—50; ogsaa i aandelig Henseende blev Aarene her afgørende for ham, idet det var i denne Tid, han for Alvor stiftede Bekendtskab med Grundtvigs Skrifter, først med hans Verdenshistorie. Ballum var i det hele en Egn, hvor Vækkelsen i disse Aar havde sat ind. I Nabosognet Mjolden sad den ansete Præst L. C. Hagen; i Forballum nævner Appel især den rige Bonde Knud Knudsen, hos hvem Kristen Kold en Tid var Huslærer; det var herude, Jens L. Knudsen, Knud Knudsens Broder, den senere Røddinglærer, fik Tilskyndelse til at studere, og blandt Bønderne nævnes især Mikkel Brodersen, senere Folketingsmand, Elev paa Rødding Højskole i Flors Forstandertid. Af størst Betydning for Appel blev det dog, da i Efteraaret 1850 den unge Pastor Smidt kom fra Everdrup paa Sjælland som Kapellan til Skads Præstegaard en Fjerdingvej fra Bodsbøl Skole. Appel siger, at han var den første Mand af den

saakaldte akademiske lærde Stand, der kom ham kammeratligt i Møde, og det blev denne Pastor Smith, der gennem sit Bekendtskab med Tønders Borgmester, Kjær, 1851 fik Appel ansat som Elementarlærer ved en af Borgerskolerne dér i Byen.

Tønder var paa den Tid næsten rent dansktalende, af Byens 670 Familier talte 569 Dansk, 94 var tysktalende, medens Sproget i 7 Hjem var blandet; men Tønder var fanatisk slesvig-holstensk med tysk Skole- og Kirkesprog og tyskdannet Embedsstand. „Overhovedet var der saare lidt paa Færde i Byen, der slet ikke kendte til Udvikling i nogensomhelst Retning", siger Cornelius Appel, „i Forretningsverdenen var alt smaat, baade Handel, Haandværk og Industri, ingen Fart var der i nogen Ting. Det eneste var de store Kreaturmarkeder i Sommer og Efteraar, da Byen var gennemtrængt af Staldlugt og Duften af Kaffepunsch". —

Ifølge den ny Sprogordning i Mellem- og Nordslesvig skulde Undervisningssproget i Tønder Borgerskole, der hidtil havde været tysk, imidlertid nu for Fremtiden være dansk; og Appel var meget optaget heraf. 23. Januar 1851 begyndte den danske Undervisning i Elementarklassen i Vajsenhuslokalet tæt ved Østerport; og Overgangen til dansk Sprog gik uden store Vanskeligheder, siger Cornelius Appel, det var kun faa Børn, der holdtes tilbage p. Gr. af den ny Ordning.

Ogsaa til Seminariet blev Appel knyttet som Lærer. Tønder havde allerede fra 1786 haft sit Skolelærerseminarium, der ligesom Borgerskolen var tysksproget og dreves i tysk Aand. Efter Treaarskrigen fik nu den tyske Del af Hertugdømmet sit Seminarium i Eckernførde, og

Tønder Seminarium omdannedes efterhaanden til en ren dansk Dannelsesanstalt (indviet 7. Jan. 1858). Forstander blev cand. teol. Kühnel, der imidlertid var angst for Appels frisindede grundtvigske Indstilling og derfor kun knyttede ham til Seminariet som Skrivelærer; men ved at samle unge i sit Hus og have Seminarister paa Kost fik Appel dog ret stor Indflydelse paa de unge Lærere, der i de Aar udgik fra Tønder Seminarium (bl. a. N. Lycke, L. B. Poulsen og Jakob Kloppenborg).

Appel var i Tønder fra sit 30. til sit 43. Aar og udfoldede i den Tid en stor Virksomhed for Danskhedens Sag; han stod i Venskabsforhold til flere Kolleger ved Skolen og udvikledes stærkt i den Tid; allerede fra Tiden i Ballum havde han syslet en Del med Søren Kierkegaard, og nu i Tønder læste han, navnlig efter at være blevet Omgangsven med den unge, begavede Pastor Dahl ved Christkirken, meget af Kierkegaard, og var en Tid „meget optaget, ja, vel næsten betaget af ham".
blevet Omgangsven med den unge, begavede Pastor Dahl alene anvendtes han ofte som Taler, men han var o. 1860 en ivrig Deltager i, ja en af Hovedmændene for den saakaldte „Klosterpolitik", (den kaldtes saadan, fordi det første Møde om denne Sag holdtes i Løgumkloster 1861); denne Politiks Mænd var ængstelige for de ny danske Sprogreskripters Virkning i de blandede Omraader, hvor danske Embedsmænd ofte kom i en svær Stilling til Befolkningen; de advarede imod Anvendelse af ydre Magt, kun aandelige Vaaben skulde anvendes i den nationale Kamp; de fik vel nogen Tilslutning, men fandt afgjort Modstand i nationalliberale Kredse, der holdt Klosterpolitiken for forskruet og misforstaaet Fri-

hedsbegejstring. — Imidlertid gjorde Frederik VII's Død 1863 og den derefter følgende Krig en Ende paa det hele.

Ikke mindst i en i national Henseende saa sammensat By som Tønder bragte Rygterne om den vigende danske Hær urolige Tider; det kom til almindelig Flugt blandt de danske Embedsmænd; Appel afskedigedes fra sit Embede, og først 12. Maj 1864 efter 3—4 Gange at have faaet sine Vinduer slaaet ind forlod han Byen og levede i næsten tre Fjerdingaar med Kone og Børn som husvild hos Slægt og Venner. —

Da det efter Fredspræliminærerne af 1. August, som vakte et voldsomt Røre i Nordslesvig, blev besluttet at tilstille Kongen en Adresse mod Afstaaelsen af det danske Nordslesvig, overdroges det Appel at forfatte denne Adresse, og han valgtes siden til Ordfører for den Deputation, der skulde rejse til København med den. Under et længere Ophold herovre oplevede Appel at være i Audiens hos Kongen, der stærkt bevæget hørte paa hans Redegørelse for Tilstanden og Stemningen i Nordslesvig; men Kongen maatte oplyse, at en Deling af Slesvig var ikke at opnaa.

Mens Appel var i København, drøftedes ogsaa hans personlige Fremtid med førende Mænd herovre. Tscherning, som, efter hvad Appel selv skriver, helt havde opgivet Haabet om Sønderjyllands Tilbagevenden, raadede ham fra at vende tilbage og blot „forlænge Dødskampen for de stakkels Danske"; hån havde Planer om at oprette et Seminarium i Viborg og tilbød Appel Forstanderposten, men Appel vilde ikke opgive Haabet om at vende tilbage til Sønderjylland; og da der havde dan-

net sig en lille Forening af Rigsdagsmænd og Medlemmer af Vartov Menighed til rent materielt at støtte ham i Arbejdet for paa en frugtbringende Maade at tjene den danske Sag i Sønderjylland, og da man, som Tiden gik, mente det forsvarligt, at han vendte tilbage, brød han sidst i November op igen fra København. Af den Kreds af Mænd, der havde lovet Støtte, nævner Appel selv Rigsdagsmændene P. Nielsen, Lykkesholm, og Termansen, desuden Jens Jørgensen, Jens Jensen, Trunderup, Lars Dinesen og gamle Hasle. Af Vartovmændene nævnes P. Mouritsen, Spangenberg, Handskemager N. F. Larsen, maaske ogsaa H. Larsen, Østergade, Ketelsen, Göricke, Køster samt gamle Fenger og Brygger Vestberg. — Det gjaldt nu blot om at finde en Virkeplads; og Tilbud herom meldte sig snart efter hans Hjemkomst til Nordslesvig.

Henimod Jul var Appel paa en Rejse til Rødding og foretog en Køretur i Selskab med Pastor Svejstrup og Ludvig Schrøder til Stepping og Sdr. Bjært. Schrøder var paa den Tid optaget af at finde et nyt Sted norden for Aaen til sin Højskole, og Appel mener at erindre, at det var Schrøder, der havde bedt ham komme til Rødding, for at han kunde deltage i Raadslagningen om Oprettelsen af en Højskole paa kongerigsk Grund, men saa nær den sønderjydske Grænse som muligt. Paa denne flere Dages Køretur og Samtale med Svejstrup og Schrøder „kom vi paa en saa fortrolig Fod til hverandre, at Grundlaget for vort fremtidige Venskab og Samarbejde vel for en Del kan regnes at hidrøre fra disse Dage", skriver Appel. Af baade Svejstrups og Appels samtidige Brevvekslinger kan man imidlertid for-

staa, at de dog fra først af næppe ganske har tilsluttet sig Schrøders Opfattelse af det ønskelige i at flytte Højskolen nordpaa. Om der ved denne Lejlighed blev truffet Aftale med Hensyn til Appels Bosættelse paa Rødding Højskolegaard er usikkert; Schrøder har vel ogsaa først skullet finde et andet Sted for sin Højskole, før Aftale herom kunde træffes; men mellem Jul og Nytaar var Appel atter i Rødding hos Svejstrup; da blev det endelig afgjort, at han skulde flytte ind paa Skolegaarden, og 23. Januar flyttede han med sin Familie til Rødding. Han fortæller i sine Erindringer, at Vinteren var haard, der laa meget Sne, og den første Tid under ny og uvante Forhold var streng, „jeg mindes godt," fortæller han, „hvordan jeg stod ovre i den lille Lade og savede Knippelbrænde, hvad jo var godt nok for Bevægelsens Skyld, men som jeg ligefuldt ser tilbage paa som noget meget trist og tomt." „Vi følte os som Nybyggere paa Egnen," hedder det.

Nu skulde saa Samarbejdet med Svejstrup begynde, og det har sikkert i Begyndelsen været lettere for Svejstrup som den højtskattede og navnkendte Præst, han var, end det har været for Appel. De fleste Møder holdt de i Højskolens Gymnastik- og Forsamlingssal, hvor Svejstrup holdt opbyggelige og Appel historiske Foredrag; og i Maj 1865 begyndte Appel sin Pigeskole, hvortil dog fra Begyndelsen kun 6 Elever meldte sig; 8. December indviedes en Børneskole, der snart naaede et halvt Hundrede Elever, og fra Januar 1867 fik Appel af Højskolens Bestyrelse overdraget samme Myndighed m. H. t. Rødding Højskoles Ejendom, som tidligere Forstandere havde haft. Allerede da havde imidlertid de

preussiske Myndigheder faaet Øje paa Skolen. 1866 døde den ene af Højskolens 3 Tillidsmænd, Knud Knudsen, og der holdtes i den Anledning 11. Oktober paa Skolen en Generalforsamling, hvor en ny Tillidsmand valgtes; det blev N. J. Termansen fra Gammelby. Denne Begivenhed gav imidlertid Anledning til, at Herredsfogeden i Rødding, V. Rosen, blev opmærksom paa Højskoleforeningens Tilværelse. Han skaffede sig i en Fart Oplysninger om Foreningens Virksomhed og meddelte 31. December i et Brev til Pastor Svejstrup som det i Rødding bosatte Medlem af Bestyrelsen, at Overpræsidiet for Schleswig-Holstein under 11. ds. havde erklæret sig enig i, at det blev forbudt Foreningen at udøve enhver Virksomhed udover, hvad der maatte være fornødent til dens Opløsning. Svejstrup, som, naar Sagerne stod saadan, fandt sin Stilling som Embedsmand vanskeliggjort ved samtidig at være Medlem af Højskolens Bestyrelse, traadte tilbage; Høgsbro valgtes i hans Sted, og paa den slesvigske Forenings Stiftelsesdag 12. Juni holdtes den Generalforsamling, hvor Rødding Højskoleforening opløstes, og Bestyrelsen bemyndigedes til at realisere Foreningens Ejendom.

Længe varede det dog ikke, før man under en anden Form vovede at genaabne Højskolen.

Pinselørdag 1869 holdtes hos Gæstgiver Schmidt i Gram et Møde under Ledelse af Godsinspektør Raunsøe, hvor det besluttedes at søge Højskolen bragt i Gænge paany med Cornelius Appel som Forstander. Der dannedes et Højskoleraad paa 25 Mand, og man indrykkede i „Dannevirke“ et Opraab med Opfordring til at yde Bidrag til Sagens Fremme.

Disse Bestræbelser skulde imidlertid støde paa Modstand fra en Side, hvorfra man maaske knap vilde have ventet det, nemlig fra Skolens Grundlægger, Etatsraad Flor, og Ludvig Schrøder i Askov.

Flor har efter Schrøders Flytning til Askov øjensynlig — paa et vist Tidspunkt i stærk Modsætning til navnlig Cornelius Appel og Høgsbro — betragtet Askov Højskole som den egentlige Fortsættelse af den af ham paabegyndte Skolevirksomhed, og Schrøder har ganske tydeligt ogsaa været optaget af at vinde Flor for sin nye Skole. 3. November 1869, just Dagen efter Cornelius Appel havde begyndt sin Vinterskole i Rødding, efter hvad han meddeler i et Brev til P. Mouritsen, „med den fuldstændigste Frihed inden Døre", indviedes Askovs nye Hovedbygning, over hvis Indgangsdør Ludvig Schrøder med Flors Minde havde sat Ordene „Flors Højskole" som en tydelig Tilkendegivelse overfor Appels Røddingskole af, at den egentlige Fortsættelse af Flors gamle Skolegerning laa i Askov*).

Allerede 28. Maj 1869 modtager Appel et Brev fra Flor, hvori det hedder: „jeg skønner ikke, at der er nogen egentlig Trang til at genaabne Højskolen i Rødding, da Askov ligger nær." Han indrømmer ganske vist Slesvigerne Evne til selv at handle rigtigt og lover Sagen sin Støtte, men slutter dog med at tilføje, at de ikke maa „regne med nogen Pengeunderstøttelse herfra, hverken privat eller offentlig." I Sommerens Løb maa Flors

*) Frk. Ingeborg Høgsbro fortæller i sine Memoirer „Moster Ingeborg fortæller" (udsendt af „Det Høgsbroske Familiefond" 1943), at hendes Far (Sofus Høgsbro) „var ikke stemt for, at Askov Højskole blev kaldt Flors Højskole; det var kun Rødding, der kunde kaldes saadan". —

Betænkelighed ved Rødings Genaabning imidlertid være tiltaget; thi 14. Oktober faar Appel Brev fra Høgsbro, som skriver kort efter et Besøg hos Flor, der da var meget utilfreds med Indholdet af et Brev, han just havde modtaget fra Appel. „Han fandt det overflødigt og skadeligt, at der kom en Højskole i Rødding", hedder det, „og var i det hele taget meget skeptisk over for, om det overhovedet vilde gaa." — Svejstrup har ret snart fulgt Flor i hans Opfattelse, men at Cornelius Appel og Kredsen om Rødding i nogen Grad har følt sig ladt i Stikken af baade Flor og Schrøder fremgaar tydeligt. Cornelius Appel skriver saaledes i et Brev 27. Oktober til en af sine Understøttere i Vartov Menighed, P. Mouritsen, i Anledning af Højskolens Genaabning: „Næste Tirsdag den 2. November agter jeg at begynde Karleskolen. Der er kun meldt 8 Elever, saa det tegner smaat. Etatsraad Flor er ikke venlig stemt for den nye Højskolegerning; i Askov ser man ogsaa surt til den, og vi maa saaledes begynde under Tryk fra alle Sider. — — Svejstrup har lovet at hjælpe med Skolen, men er i denne Sag jo noget paavirket af Stemningen i Askov. Schrøder udtaler sig nemlig altid med et Skuldertræk om Virksomheden her i Sønderjylland, hvilket maaske nok hænger sammen med, at han hverken for sig selv eller for andre har et fyldestgørende Svar paa Spørgsmaalet om, hvorfor han saa hovedkuls forlod Rødding." Flor satte ikke sine Ben i Rødding, efter at Appel var blevet Skolens Forstander, og Cornelius Appel nægtede i 1869 at modtage en gennem Sofus Høgsbro fremført Indbydelse til at komme til Askov, mens Flor var i Besøg dér. Høgsbro skriver i et Brev til Flor, dateret 20.

November 1869, derom: „Jeg har desværre faaet det Svar paa mit andet Brev til ham (C. Appel), at han efter den Stilling, De og Schrøder indtog til ham og hans nybegyndte Virksomhed i Rødding, ikke saa, hvad han kunde udrette ved at tage til Askov, mens De var der; mit Haab om en gensidig Forstaaelse synes saaledes at ville glippe. Jeg vilde nødig, at der, hvis Gerningen i Rødding ikke lykkes, skulde bebrejdes os, at vi har lagt den nogen Hindring i Vejen." — — At Cornelius Appel saa hurtigt kom paa saa god Fod med baade den ny Skole i Askov og med Schrøder, at hans Ordination 1874 blev forlagt hertil, maa sikkert formodes at være bevirket bl. a. af Hans Svejstrup, der efter at være blevet Præst i Vejen, fik nær Tilknytning til Askov.

2. November 1869 paabegyndtes Skolen saa i Rødding med 12 Karle, heraf dog kun en fra Kongeriget; som Lærere var antaget en fra Krigen hjempermitteret Løjtnant Rasmus Hansen*) og en Seminarist M. M. Smidt**); og 20. November holdtes i 25 Aaret for Skolens første Indvielse en Aabningshøjtidelighed under Overværelse af o. 300 Mennesker. Taler holdtes af Appel selv, P. Skau, Buxhave, cand. phil. Sigfred Ley fra Visby og Pastor Svejstrup, der holdt den egentlige Aabningstale udfra Peder Syvs Ordsprog „Gamle Harper kan godt faa ny Strenge", og han sluttede med at sige: „De danske Sønderjyder er nu under Kaar, hvor Strenge springer og taber Tonen. („Danmark dejligst Vang og Vænge" kan nu ikke mere synges). Og der er dem, der

*) Senere Forstander for Ryslinge Højskole og derefter Opretter af Vældegaard Kvindeskole.

**) Senere Redaktør af „Bornholms Tidende".

ikke under denne Harpe bedre, end at den knuses. Men det naar de visselig ikke. — Den holder, saalænge Gud vil, og sender Klagetoner og Bønnetoner opad. Men gamle Harper kan godt faa ny Strenge, og naar de bliver spændte og stemte, skal der høres Toner, hvor dansk Hurra smelter sammen med Menighedens Halleluja:

Oh, maatte vi dog den Glæde se
før vore Øjne lukkes,
da skal som en Barnemoders Vé
vor Smerte sødt indvugges.
Vor Fader i Himlen, lad det ské,
lad Folkesorgen slukkes. —"

Karleskolen gik nu sin uforstyrrede Gang, og den følgende Sommer mødte 30 Piger som Højskolens Elever; fra Foraaret 1870 fik alle ogsaa deres Kost paa Skolen; men saa standsede den fransk-tyske Krig i August samme Aar baade Højskolen og Appels Børneskole ved et Forbud. Under de urolige Tider, der oprandt, maatte baade Appel og Svejstrup en Overgang flygte bort fra Landsdelen, og da Krigen endte, og Skoleraadet indgav Ansøgning om at genoptage Arbejdet paa Højskolen, var der ingen Tale om, at hverken Karleskolen eller Børneskolen kunde genaabnes; det lykkedes kun at faa Lov at aabne den 3 Maaneders Sommerskole for unge Piger; den gik saa til 1885, da den paa Grund af Cornelius Appels tiltagende Svagelighed gik i Staa.

Rødding Højskole maatte i disse Aar ganske naturligt være en stilfærdig Skole og var derfor ogsaa ofte ube-

mærket; derved maa dog ingenlunde samtidig forstaas, at det ogsaa var en ubetydelig Skole. Appel var som Skoleleder og Taler levende og fuld af Varme; han sluttede sig i sit Højskolesyn nær til Kold, og hans Foredrag med Emner fra Bibelhistorien lever endnu i hans gamle Elevers Minde. „Han kunde", hedder det hos en af dem (Georgia la Cour Pedersen), „fremstille bibelske Skikkelser for os levende, saa vi fik dem kær som aldrig før. Vi saa Guds Førelser med Israels Folk og Hedningefolkene, de kom i Berøring med. Trykket, der hvilede over Sønderjylland bragte fuldere Forstaaelse over flere af Fortællingerne." —

Naar kun Sommerskolen for unge Piger blev tilladt af Myndighederne, maa det sikkert ses som et Udtryk for, at den ansaas for den mindst farlige for Befæstelsen af det fremmede Styre; og dog fik Cornelius Appels Skole en stor Betydning ved den Hjælp, den med sin forbilledlige Fortællekunst rakte til de unge Piger, i hvis Lod det ofte senere faldt som sønderjydske Mødre at holde den Hjemmeundervisning i Gang, hvorom der fra alle Dele af Landet berettes.

Imidlertid medførte Pastor Svejstrups Bortrejse til Vejen 1870 og Forbudet i Sommeren 1874 imod, at danske Præster maatte tale i „nogensomhelst gudstjenestelig Forsamling" i Nordslesvig, at Appel, som allerede i sin Ungdom havde haft Lyst til at blive Præst, og som ofte under Svejstrups Fraværelse havde været Ordfører ved de gudstjenestelige Forsamlinger, nu ogsaa kom til at tage en Præstegerning op. Frimenighedstanken havde været fremme allerede mens Svejstrup endnu var i Rødding, men Cornelius Appel havde da holdt igen; Sagen

var blevet drøftet med flere, bl. a. med Grundtvig, der udtalte: „Ja, Nøden kan blive saa stor og alvorlig, at man tvinges ud af Folkekirken." — Men nu blev det til Alvor. —

12. Juni 1874 holdtes et Møde i Højskolegaarden af de i Sagen interesserede, og her vedtoges det, at man vilde søge dannet en Frimenighed. 24. Juli modtog Appel et „Kaldebrev" fra denne Kreds med Opfordring til hos Trosfæller i Danmark at søge Præstevielse, saa han kunde forrette en fuld Gudstjeneste med Daab og Nadver.

Appel modtog Kaldelsen med Glæde, men heller ikke uden Betænkeligheder, og først efter at have været i Besøg hos Biskop P. C. Kierkegaard i Aalborg og talt med ham fik han Frimodighed til at sige endelig Ja til at overtage Præstegerningen ved Rødding Frimenighed.

Præsten Vilh. Birkedal i Ryslinge havde allerede tidligere sagt Appel, at han i givet Tilfælde var rede til at ordinere ham, og ved en Højtidelighed i Askov Højskoles Gymnastiksal 30. Juli 1874 modtog Appel Præstevielse; en lang Række Præster deltog heri, bl. a. H. Svejstrup, Vejen, Fr. Helweg, Nykøbing F., M. Melbye, Asperup og J. L. Knudsen, Lejrskov m. fl.

Bekendt er det, hvordan denne Ordination vakte et stærkt Røre Landet over; mange forargedes over, at en almindelig Skolelærer saadan uden videre ordineredes; Myndighederne satte sig i Bevægelse; de Præster, der havde deltaget i Ornat, stilledes for en Provsteret, hvorfra Sagen gik til Bisperet og siden til Højesteret, hvor den to Aar senere — trods Birkedals glimrende Forsvarstale — afgjordes med Bøder til de kongerigske Præster,

der i Ornat havde deltaget i Handlingen. — En nærmere Omtale heraf vilde iøvrigt falde udenfor denne Bogs Rammer.

I Rødding indrettede man nu den gamle Mødesal til Kirke med Døbefont og Alterbord,*) og Appel holdt nu fuld Gudstjeneste. Det var dog kun en lille Kreds, der samledes, da mange, om end de vel ikke følte sig tilfredsstillet med den tyske Præst, dog ikke vilde være med i en Frimenighedskreds.

Med de preussiske Myndigheder fik den ny Frimenighedskreds ogsaa sit Besvær; allerede det første Efteraar blev det først forbudt Appel at bære Præstekjole og dernæst at holde Gudstjeneste i Helligtiden; det betød, at han paa de store kirkelige Højtidsdage ved Jul, Paaske og Pinse ingen Gudstjeneste kunde holde og paa almindelige Søndage først efter Kl. 4; det blev derved kun muligt at naa at holde een Gudstjeneste hver Søndag. Efter halvandet Aars Forløb blev det paabudt, at Gudstjenesterne skulde overværes af en tysk Gensdarm, og naar en af Frimenighedens Kreds begravedes, maatte Kirkeklokken ikke ringe over Liget.

Det var et ejendommeligt kirkeligt Liv, der rørte sig i den gamle, straatækte Kirke i Højskolegaarden. Sammenkomsterne her var efter de gamles Udsagn præget af en egen Stemning — og havde deres egen Tone; det lave og uanselige Rum med det svagt hvælvede Loft var som Grundtvigianismens Moderkirke, Vartov, et saare beskedent Rum, og naar Menighedskredsen ved Vinter-

*) Man kan endnu ved den gamle Sals Østgavl i Gulvet se en buet Stribe hen over Bræddernes Fernis, der markerer, hvor Alterskranken har staaet.

tide samledes til Gudstjeneste ved Helligtidens Ophør Kl. 4, lejrede Mørket sig allerede tæt om de lave Længer.

Skønnest har maaske en af de ældste af Menigheden, Kathrine Lycke, Enke efter Appels Eftermand som Præst i Rødding, N. Lycke, skildret den gamle Kirkesal i et lille Billede, hun har tegnet i Rødding Højskoles Aarsskrift 1931. Det hedder heri: „Jeg ser den en mørk Vinteraften for mange Aar siden, noget dyster, oplyst med Petroleumslamper, svagt nok opvarmet af den gamle Kakkelovn, som stod nede ved Døren og gjorde sit bedste, men ikke ret formaaede at sende sine Varmestraaler op i Korrummet, hvor Alter og Døbefont havde sin Plads. Men Menneskene fyldte godt, de sad tæt og velindpakkede i store Kapper og Kaaber, varmede hinanden og saa milde og glade til hinanden. Og nu kommer han, den ærværdige, høje Skikkelse med det prægtige Hoved ombølget af det hvide Haar og Skæg. Han ser omkring i den samlede Menighed med sit underligt varmende Blik, der uvilkaarligt skaber Glæde, hvor det rammer. Det er Høvdingen Cornelius Appel, det var, som han med sit Blik kunde magte enhver Forvikling. Saa traadte Mathias Appel frem i Kordøren og bad med stor Inderlighed Indgangsbønnen, og derefter tonede Sangen ud i Rummet med fuld Styrke. Den ejede Klang baade af Frigørelse og af Hengivelse. Det var ærlige, varme Hjerter, der fik deres Trang udløst deri. Hvor godt den musikalske Side var i Orden deri, derom ved jeg intet, der var i alt Fald ingen skurrende Mislyd.

Appel gik paa Prædikestolen. Han bad om Guds Aands Hjælp og Raad, saa den samlede lille Menighed maatte oplives og opbygges. Saa talte han, saa Stilheden

i Kirken blev levende, og Ørerne blev opladte og lyttende. — — —

Men jeg ser dig ogsaa, du kære gamle Kirkesal, en lys og klar Søndagmorgen, naar den nylig var hvidtet, og alle Moskransene over Vinduerne, om Døren i Korbuen, om Prædikestol og Døbefont var friske og grønne, og det store Kors over Alterbordet var fyldt med udsprungne vilde Roser i det grønne Mos, hvor vidunderlig jomfruelig ren og festlig den da saa ud. At se den og en lille Stund i Stilhed at dvæle derinde kunde godt skabe Højtid i Sindet. Og det kan godt forstaas, at de gamle elskede den med en Ømhed og Varsomhed, som var rørende, og at det ikke var helt let for dem, da Nødvendigheden bød det, at flytte over i den større, ny Kirke." —

15 Aar virkede Cornelius Appel i sin Gerning i Rødding, støttet af sin Søn, M. L. Appel, der fungerede som Forsanger ved Gudstjenesterne. De sidste Aar kom den før saa stærke Mand til at kende til legemlig Svaghed. 1885 maatte han opgive Pigehøjskolen, og 1887 maatte han i København lade sig underkaste en Operation, hvorved han mistede venstre Overkæbe og Brugen af det venstre Øje; en forloren Gane gjorde ikke tilstrækkelig Fyldest; hans Tale blev uforstaaelig, og i Høsten 1889 saa han sig nødsaget til at opgive Præstegerningen. Før sin Bortrejse indviede han N. Lycke, en Degn fra Gram, til sin Eftermand som Frimenighedspræst i Rødding; 22. September holdt han Afskedsprædiken og flyttede derpaa over til en Søn ved Dalum, hvor han boede, til han 1901 døde og blev begravet paa Kirkegaarden ved Askov Valgmenighedskirke.

Med Cornelius Appel hører Rødding Højskoles egent-

lige gamle Historie op. Højskolens Bygninger var 31. Maj 1890 blevet solgt til Frimenigheden for 30.000 Reichsmark; den overtog Højskolegaarden med Forpligtelse til at bevare Skolens Samlinger, Skolemateriel og Flors Buste samt at give Ejendommen tilbage til Højskolens Tilsynsraad for at anvendes efter sin oprindelige Bestemmelse, hvis Mulighed derfor kom til at foreligge. Dette Tilsynsraad bestod ved Overtagelsen af Folketingsformand, Statsrevisor Sofus Høgsbro, Stiftsprovst Fr. Helweg og Gaardejer Bunde Replund, d. æ. med to Stedfortrædere Hans Appel og Svend Høgsbro; Tilsynsraadet fornyede sig selv ved Valg af ny Mænd til Erstatning for fratraadte.

Gennem 35 Aar stod Skolegaarden tom, og først Verdenskrigen og Fredens Afslutning banede Vej for, at Danmarks ældste Højskole efter Genforeningssommeren paany kunde aabne sin Vinterskole 7. November 1920 for sønderjydsk og kongerigsk Ungdom med en Sønnesøn af den gamle Cornelius Appel som Forstander. —

8. Kapitel

Højskolens Genaabning efter 1920.

Da Vaabenstilstanden i November 1918 gjorde det klart for Sønderjyderne, at en Grænseflytning nu var nær forestaaende, meldte Tanken om Rødding Højskoles Genaabning sig straks for flere, og allerede i Løbet af den første Vinter efter Verdenskrigens Afslutning begyndte man at arbejde herfor.

Ved Ordningen i 1890 var som tidligere nævnt Højskolegaarden blevet overdraget Rødding Frimenighed, og indtil Aar 1900 havde Gaardejerne I. N. H. Skrumsager, Københoved, Jens Schmidt, Øster Lindet og Nis Petersen, Harreby, været indført som Ejere paa Frimenighedens Vegne, men da den ny preussiske borgerlige Ret indførtes, gaves der Adgang for Selskaber til at besidde Ejendom, og man dannede saa indenfor Frimenigheden et Selskab paa 40 Mand, væsentlig blandt dens yngre Mænd, som overtog Ejendommen.

Højskolens Bestyrelse Nord for Kongeaaen vedblev dog stadig at eksistere; ved Dødsfald supplerede den sig ved Nyvalg og bestod i 1919 af Cornelius Appels Søn, Landbrugslærer Hans Appel i Dalum (Formand), Førstelærer Hjalmar Høgsbro, Reerslev ved Ruds-Vedby og

Fabrikant Jens Schrøder, Kolding; den bestyrede et mindre Legat paa o. 4000 Kr. af den tidligere Højskoles Midler, men Bestyrelsens egentlige Mening havde tydeligvis været den ved sin Eksistens at tilkendegive, at Rødding Højskole ikke var nedlagt, men kun midlertidig paa Grund af Tidernes Ugunst havde standset sin Virksomhed.

Ved Frimenighedens Generalforsamling i Januar 1919 rejste nu Gaardejer M. K. Gram, Københoved, Spørgsmaalet om Gaardens Tilbagegivelse til sit oprindelige Formaal, Menigheden var straks indforstaaet hermed og overdrog sin Præst, N. Lycke, at give Meddelelse herom til Højskolebestyrelsen nordenfor Kongeaaen. 15. Januar skriver saa Lycke til denne Bestyrelses Formand, Hans Appel, og meddeler ham Frimenighedens Beslutning, og i et Brev, dateret 21. Januar, takker Appel, fordi Frimenigheden endda uopfordret havde erklæret sig rede til at give Gaarden tilbage; den kunde gøre det med Ære, Højskolegaarden leveredes tilbage med større Jordtilliggende og med mindre Gæld.

Efter Hans Appels Forslag mødtes nu de tre førnævnte Medlemmer af Højskolens Bestyrelse samt deres to Suppleanter, Forstander Jakob Appel, Askov og Mølleforpagter Jens Sørup, Gram, med et af Frimenigheden nedsat Udvalg, nemlig Gaardejerne M. K. Gram, Københoved, H. P. Hansen, „Bjørnkjær", Hjerting ved Rødding og J. P. Hansen, „Mølvejgaard" ved Rødding. Dette Møde fandt Sted 24. April 1919, og det bestemtes her, at Højskolen skulde bringes i Gang paany, og at den skulde begynde sin Virksomhed til November 1920. Fri-

menigheden afstod Ejendommen i Rødding til Højskolens Bestyrelse uden Pengevederlag imod at blive tilskødet lidt Jord til Kirken, Kirkegaard og Præstebolig. Den siddende Bestyrelse paa 3 Mand skulde forøges med 3 af Frimenigheden; det blev Gaardejer M. K. Gram, J. P. Hansen og Fru Kathrine Lycke, og disse seks valgte et syvende Medlem, som blev Gaardejer, senere Domæneforvalter P. J. Refshauge, Kristiansfeld; paa et Bestyrelsesmøde 5. Juni 1919 paa Skibelund Efterskole valgtes Hans Appel til Formand, Spørgsmaalet om Forstander drøftedes, og man enedes om gennem „Højskolebladet" at meddele, at Forstanderpladsen for Rødding Højskole var ledig. Da man 23. Juli atter mødtes, havde fire Ansøgere meldt sig, men allerede paa daværende Tidspunkt havde man indenfor Bestyrelsen Tankerne henledt paa Højskolelærer, cand. mag. Erik Appel, Roskilde, som privat havde skrevet til Hans Appel, at han ikke vilde søge Forstanderpladsen; men Bestyrelsen havde dog begrundet Formodning om, at han vilde svare Ja paa en Opfordring til at tage til Rødding, og efter at der var rettet en Henvendelse, forelaa 30. Juli 1919 et Ja fra Erik Appel.

Først efter Valget var truffet, kom det for en Dag, at Forstander Jakob Appel, Askov, havde været optaget af Tanken om at drage tilbage til sit Barndomshjem paa Rødding Højskole som Forstander for den Skole, hans Far i sin Tid havde ledet. Fra alle Sider udtaltes dog Forundring over, at han kunde tænke sig at forlade den store Skole i Askov, og Hans Appel erklærede rent ud, at Jakob Appel ikke kunde undværes i Askov.

Man havde besluttet at udvide Skolen til at rumme o. 100 Elever, og ved Nytaarstid indbødes til Deltagelse i et Genrejsningslaan; dette blev paa 90.000 Kr., og man regnede nu med ved en Prioritering af Ejendommen paa 75.000 Kr. at have det økonomiske Grundlag tilvejebragt for Byggeriet, som var projekteret til 200.000 Kr. Det blev overdraget Arkitekt Fr. Appel at lede Om- og Nybygningerne, og paa Arbejdsudvalgets Møde 12. Februar 1920 fremlagde han Tegningerne. 1. April flyttede Erik Appel til Rødding for at føre Tilsyn med Byggearbejdet. Der rejste sig imidlertid større Vanskeligheder ved Byggeriet, end man havde tænkt. Det var svært saa kort efter Krigen at skaffe Materialer, Priserne var stigende, i Sommerens Løb kom Generalstrejken, Arbejdet blev langt dyrere end beregnet (o. 325.000 Kr.), og saa meget sinkedes det, at endnu 1. Oktober laa Rugen utærsket i Schrøders store Lade, hvor Gymnastiksalen skulde være og Aabningsmødet holdes; først 6. November blev den sidste Fjæl lagt i Gymnastiksalens Gulv; allerede 3. November var Vinterskolens Karle, 74 ialt, kommet, og paa 76 Aarsdagen for Højtideligheden i 1844 kunde Rødding Højskole 7. November genaabnes i Overværelse af o. halvandet Tusind Mennesker. Velkomsttalen holdtes af Hans Appel, og endvidere blev der talt af Skolens Forstander, af Undervisningsminister Jakob Appel, H. P. Hanssen og Biskop Wegener, Nykøbing F. Ved Mødets anden Dag førtes Ordet af Alfred Poulsen, Ryslinge og Ths. Bredsdorff, Roskilde, og saa gik den gamle Højskole ind til Hverdagens Arbejde igen. —

Erik Appel var i Rødding til 1926, da han overtog Ellehus Domæne, og Forstanderstillingen i Rødding blev overdraget Lærer ved Askov Højskole, cand. mag. Hans Lund.

*

Selv om Rødding Højskole er Danmarks ældste, er det dog ikke den, der har den længste Historie. Krige og Modgang har gennem lange Tider standset eller hæmmet dens Virksomhed, og adskillige andre Skoler kan opvise større Elevflokke fra svundne Aar, men dens Historie er sikkert den omskifteligste og mest bevægede af alle Danmarks Folkehøjskolers. Seks Gange har den oplevet Krige, den har set Fremmedherredømme og Modgangstid, mødt offentlig Kritik og økonomiske Kriser, to Gange har fremmede Soldater ligget i Kvarter i dens Bygninger, og tre Gange har Krig standset dens Gang, men hver Gang har den rejst sig som en Fugl Fønix af Asken.

I de samme Sale, hvor for 100 Aar siden Wegeners stærke Ord lød til det første Hold af Vinterkarle, hvor Flors, Helwegs, Høgsbros og Schrøders Tale har lydt, dér hvor gennem Fremmedherredømmets Aar alvorlige, skæggede Mænd og sortklædte Koner sad i Bænkerader i den graa Vintersøndags tidlige Skumring og sang af deres Salmebøger og lyttede til Ordet fra Prædikestol og Nadverbord, — dér færdes i Dag Aaret rundt et ungdommeligt Folkefærd af kaade, smilende Sommerpiger og kraftige, arbejdsføre Vinterkarle; men det er Danmarks Ungdom, der fylder Bænkene, og Skolen er stadig

Ramme om et dansk Arbejde, saadan som den har været det i de lange Aar, mens Tiderne skifter.

Naar den i Dag midt i en urolig og for os alle saa skæbnesvanger Tid fejrer sit Hundredeaarsjubilæum, er det et nærliggende Ønske, at den gamle Skoles Sejglivethed og Evne til stadig Fornyelse maa være et Sindbillede paa dét Folk, for hvis Vækkelse og Oplysning den i sin Tid blev rejst, det danske Folk, hvis Tjener Højskolen er, og ud af hvis Liv Højskolen skal fødes.

FORTEGNELSE
OVER
BENYTTET LITTERATUR

(Meddelt her af Hensyn til Bogens eventuelle Anvendelse til Studiekredsarbejde).

KAPITEL I.

Bang, J. P.: Grundtvigs Arv.

— Grundtvig og England.

Borup, Johan: N. F. S. Grundtvig.

Engberg, Poul: Romantikken og den danske Folkehøjskole.

Grundtvig, N. F. S.: Skov-Hornets Klang mellem Skamlingsbankerne.

— Det danske Fiirkløver eller Danskheden, partisk betragtet.

— Skolen for Livet og Akademiet i Soer.

— Lykønskning til Danmark.

Grundtvigs Englandsbreve til hans Hustru.

Breve til og fra N. F. S. Grundtvig, II (1821—72).

Koch, Hal: Grundtvig.

Rønning, F.: N. F. S. Grundtvig, I—IV.

Schrøder, Ludv.: Den nordiske Folkehøjskole, I—II.

Thaning, Kaj: Et tredie Grundtvigstandpunkt. („Tidehverv" XV, 8—9).

Den danske Folkehøjskole gennem 100 Aar (redigeret af *Anders Vedel, Ernst J. Borup* og *Fred Nørgaard).*

KAPITEL II OG IV.

Begtrup, Holger: Kampen for Modersmaalets Ret i Sønderjylland (Det danske Folks Historie i det 19. Aarh. II, Pag 180 ff.).

Clausen, H. N.: Christian Ditlef Paulsens Livshistorie i Omrids.

Fink, Troels: Peter Hiort Lorenzen („Ad Fortids Veje" ,1942).

Flor, C.: Beretning om Folkehøjskolen i Rødding.

Hatting, Jørgen: Sønderjydske Førere.
Hertel, Ludv.: Fostbroderskabet.
Hansen, M. Mørk: Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet.
Jørgensen, A. D.: 40 Fortællinger af Fædrelandets Historie.
Lauridsen, P.: Da Sønderjylland vaagnede, I—VII.
— Da Sønderjylland vaagnede, I—II (Folkeudgaven).
— Prof. C. Flor og Nordslesvigerne 1844—46; nogle Breve med en Indledning. (Aarbog for dansk Kulturhistorie 1897—98).
Nissen, Jørgen: C. Flor (i „Ti Levnedsløb").
Petersen, Jakob: Skamlingsbanken 1843—1943.
Rosendal, H.: Danskhedens Historie i Sønderjylland, I—II.
— Rødding Højskoles Historie.
Roust, Th.: Christian Flor.
Schrøder, Ludv.: Christian Flor.
Skau, Peder: Minder fra mit Liv og min Tid.
Sønderjyllands Historie, IV og V.

KAPITEL III.

Wegener, Johan: Tale ved Folkehøjskolens Indvielse i Rødding.

KAPITEL V.

Høgsbro, Sofus: Beretning om Folkehøjskolen i Rødding fra November 1850 til Februar 1853.
— Tale ved Rødding Folkehøjskoles Gjenaabning 19. November 1850. („Danskeren" 14. December 1850).
Lund, Hans: Sofus Høgsbros Brevveksling og Dagbøger, I.
Nielsen, Jørgen: Sofus Høgsbro („Den danske Højskole", 1902).
Skrumsager, J. N. H.: Paa Rødding Højskole 1859—61. (Af „Æt og Minder". Rødding Højskoles Aarsskrift 1930 og 1931).
Terp, Poul: Erindringer fra en dansk Bondes lange Liv.

KAPITEL VI.

Andersen, Lars: Til Minde om Hans Svejstrup.
Appel, Ingeborg (f. Schrøder): Hans Svejstrup. („Fra Ribe Amt" VIII, Pag. 617 ff).
Kau, Hans: Præsten Hans Svejstrup.
Nissen, Jørgen: Hans Svejstrup (i „Ti Levnedsløb").
Petersen, Thade: De sønderjydske Frimenigheders Historie, I—II.
Schrøder, Frederik: Ludvig Schrøder, I—II.

KAPITEL VII.

Appel, Hans: Rødding Højskolegaard (Rødding Højskoles Aarsskrift 1932—1933).

Appel, Jakob: Klosterpolitikken (i Festskrift til H. P. Hanssen).

Kau, Hans: Cornelius Appel.

Lycke, Kathrine: Den gamle Kirkesal. (Rødding Højskoles Aarsskrift 1931).

Pedersen, Georgia la Cour: Cornelius Appel (i „Haabets Mænd", Pag. 43).

KAPITEL VIII.

Appel, Erik: Tale ved Rødding Højskoles Genaabning (Rødding Højskoles Aarsskrift 1921).

— Dagbog (Rødding Højskoles Aarsskrift 1921).

Lund, Hans: Højskoler, Efterskoler og Landbrugsskoler i Sønderjylland (i „Kulturelle Forhold i Sønderjylland 1920—42", Pag. 75 ff.).

Endvidere: Dansk biogr. Leksikon I (C. Appel); VII (C. Flor); XI (Sofus Høgsbro); XVIII (C. M. Poulsen); XIX (G. Rode); XXI (Th. Schiøtz); XXIII (H. Svejstrup); XXV (Johan Wegener.

HAANDSKRIFTER

Cornelius Appels Dagbøger samt Breve til og fra Cornelius Appel (Privateje).

C. Flors Arkiv I—IV (Det kgl. Bibliotek).

Enkelte Breve af Orla Lehmanns Arkiv (Rigsarkivet).

Enkelte Breve af P. Hjort Lorenzens Arkiv (Rigsarkivet).

Sofus Høgsbros Arkiv (Rigsarkivet).

Breve til og fra Ludv. Schrøder (Det kgl. Bibliotek).

Breve til og fra Johan Wegener (Privateje).

AVISER OG TIDSSKRIFTER

„Fædrelandet" 1843 $^{13}/_{5}$, $^{19}/_{5}$, $^{18}/_{5}$.

— 1844 $^{18}/_{5}$, $^{3}/_{6}$, $^{14}/_{6}$.

„Dannevirke" 1841 $^{6}/_{11}$.

— 1842 $^{22}/_{1}$.

— 1843 og 1844 flere Numre.

— 1854 $^{9}/_{11}$, $^{20}/_{11}$.

„Dansk Folketidende“ 1869 No. 50.
— 1883 No. 35.
„Højskolebladet“ 1890 No. 16; 17; 18; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 33; 35; 36.
— 1920 No. 47.

Enkelte af Hovedværkerne, som f. Eks. H. Rosendal „Rødding Højskoles Historie“ og P. Lauridsen „Da Sønderjylland vaagnede“ er ikke alene benyttet ved det Kapitel, hvorunder de staar anført, men ogsaa ved flere følgende. — — —

Kr. 8.50